

İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ

**UFRS KAPSAMINDA OLUŞTURULAN STANDARTLARIN TEK DÜZEN
MUHASEBE SİSTEMİ İLE DEĞERLEME ESASLARI AÇISINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

İsmail KÖZLEME

UZMANLIK TEZİ

MAYIS 2017

ILBANK

İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ

**UFRS KAPSAMINDA OLUŞTURULAN STANDARTLARIN TEK DÜZEN
MUHASEBE SİSTEMİ İLE DEĞERLEME ESASLARI AÇISINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

İsmail KÖZLEME

UZMANLIK TEZİ

Tez Danışmanı (Kurum)

Nesibe YALÇINDAĞ ÇEKİÇ

Tez Danışmanı (Üniversite)

Doç. Dr. Cihan TANRIÖVEN

ETİK BEYAN

İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ Uzmanlık Tezi Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İsmail KÖZLEME

UFRS Kapsamında Oluşturulan Standartların Tek Düzen Muhasebe Sistemi ile Değerleme
Esasları Açısından Karşılaştırılması

(Uzmanlık Tezi)

İsmail KÖZLEME

İLLER BANKASI ANONİM ŞİRKETİ

Mayıs 2017

ÖZET

Bu çalışmanın amacı işletme aktifine kayıtlı tek düzen hesap planında yer alan maddi duran varlıklar, menkul kıymetler ile stokların değerlendirme konusunda Vergi usul kanunu ve Türkiye muhasebe standartları (TMS) arasındaki farklı ve benzeyen yönlerini nedenleriyle birlikte ortaya koyarak karşılaştırma yapmaktır.

Bu çalışmada uluslararası muhasebe standartlarının önemi ve gelişim süreci ile bilgelere yer verilerek uluslararası muhasebe standartlarının ülkemizde yansımaları olan Türkiye muhasebe standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarından (TFRS) bahsedilmiştir.

“Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve” ve “Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği” incelenerek Türk vergi mevzuatı ve TMS/TFRS’de yer alan değerlendirme ve ölçümleme yöntemlerine karşılaştırmalı olarak yer verilmiştir. Bununla birlikte tek düzen hesap planında önemli bir yer tutan maddi duran varlıklar, menkul kıymetler ile stoklar bilanço kalemlerinin vergi mevzuatı açısından değerlendirme ve ölçüm esasları ile TMS/TFRS’de yapılan değerlendirme ve ölçüm esaslarının nasıl yapıldığı karşılaştırılarak anlatılmıştır. Bu kapsamda tekdüzen hesap planının TMS/TFRS’de uygulanan ölçümleme ve değerlendirme yöntemlerinden farklılık arz ettiği tespit edilmiştir. Söz konusu farklılıkların TMS/TFRS’de ölçme ve değerlendirme esasları dikkate alınarak iyileştirilmesinin işletmeler tarafından yayınlanmakta olan finansal tabloların hem ulusal hem de uluslararası platformda güvenilirliğini artırabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Değerleme, Türkiye Muhasebe Standartları, Vergi Usul Kanunu
Sayfa Adedi : 98 Sayfa
Tez Danışmanı (Kurum) : Nesibe YALÇINDAĞ ÇEKİÇ
Tez Danışmanı (Üniversite) : Doç. Dr. Cihan TANRIÖVEN

Comparison of Standards Generated under UFRS in Terms of Valuation Principles with
Uniform Accounting System
(ILBANK Expertise Thesis)

İsmail KÖZLEME

İLLER BANKASI A. S.
May 2017

ABSTRACT

This thesis has been written to explain and emphasize the similarities and differences between the Tax Procedure Law and Turkey Accounting Standards which is about valuation of Uniform Chart of Accounts, Tangible Assets, Securities, Receivables and Liabilities and Inventories

In this study, formation and development period of international accounting standards have been examined and the relation between Turkey Accounting Standards and Turkey Accounting Standards has been evaluated.

The conceptual framework for Financial Reporting and the Accounting System Application General Notification have been examined. The valuation and measurement methods included in Turkish Tax Legislation and International Accounting Standards are compared. In this context, it has been determined that the Uniform Chart of Accounts differs from the measurement and valuation methods applied in Turkey Accounting Standards.

The financial statements which issued by the entities and include improvements made within the framework of accounting standards due to the difference between uniform accounting plan and Turkish accounting standards may increase the credibility of both national and international platforms.

KeyWords : Valuation, Tax procedure law, Turkishaccountingstandards
PageNumber : 98 pages
Supervisor (Institution) : Nesibe YALÇINDAĞ ÇEKİÇ
Supervisor (University) : Asc. Prof. Dr. Cihan TANRIÖVEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ	1
1. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA GENEL BİR BAKIŞ.....	3
1.1. Muhasebe Sistemine Yön Veren UFRS Düzenlemeleri	3
1.2. Türkiye’de UFRS Çalışmalarının Gelişim Süreci ve Uygulanması.....	5
1.3. UFRS Kapsamında Oluşturulan Standartlara Göre TMS İçerisindeki Değerleme Ölçüleri.....	8
1.3.1. Cari Maliyet.....	10
1.3.2. Tarihi Maliyet (Satın Alma Maliyeti).....	10
1.3.3. Net Bugünkü Değer	12
1.3.4. Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri)	13
1.3.5. Gerçeğe Uygun Değer	14
1.4. Tek Düzen Hesap Planına Göre Değerleme Ölçüleri.....	15
1.4.1. Maliyet Bedeli	16
1.4.2. Borsa Rayıcı	18
1.4.3. İtibari Değer.....	19
1.4.4. Tasarruf Değeri.....	19
1.4.5. Mukayyet Değer	20
1.4.6. Rayiç Bedel.....	21
1.4.7. Emsal Bedeli.....	22
1.4.8. Vergi Değeri	23
2. SEÇİLİ FİNANSAL KALEMLERİN TEK DÜZEN HESAP PLANINA GÖRE DEĞERLEME UYGULAMALARI.....	24
2.1.Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi.....	25
2.1.1 Arazi ve Arsalar	26
2.1.2. Binalar	28
2.1.3 Tesis Makine ve Cihazlar	29

2.1.4. Taşıtlar	30
2.1.5. Demirbaşlar	31
2.1.6. Amortismanlar	32
2.1.7. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	39
2.2. Menkul Kıymetlerin Değerlemesi	40
2.2.1. Tek Düzen Hesap Planında Menkul Değerler	41
2.2.2. Menkul Kıymet Türleri	43
2.3. Stoklara İlişkin Değerleme	48
2.3.1. Tek Düzen Hesap Planında Stoklar	49
2.3.2. Stoklarda Maliyet Bedeli ile Değerleme	50
2.3.3. Stokların Değerlemesinde Finansman Giderleri	52
2.3.4. Malın Düşük Bedelle Değerlenmesi ve Kıymeti Düşen Mallar	53
3. SEÇİLİ FİNANSAL KALEMLERİN UFRS KAPSAMINDA OLUŞTURULAN TMS'YE GÖRE DEĞERLEME UYGULAMALARI	56
3.1. Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi	57
3.1.1. Maddi Duran Varlıkların Sonraki Dönemlerde Değerleme Yöntemleri	62
3.1.2. Maddi Duran Varlıklarda Değer Artışı	65
3.1.3. Maddi Duran Varlıklarda Değer Azalışı	66
3.1.4. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	68
3.1.4. VUK ve TMS'ye Göre Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Karşılaştırılması	72
3.2. Menkul Kıymetlerin Değerlemesi	76
3.2.1. Finansal Varlıkların Değerlemesi	77
3.2.2. Hisse Senetlerinin Değerlemesi	78
3.2.3. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	79
3.2.4. Tahvil Senet ve Bonoların Değerlemesi	81
3.2.5. İştiraklerin Değerlemesi	82
3.2.6. VUK ve TMS'ye Göre Menkul Kıymetlerin Değerleme Açısından Karşılaştırılması	84
3.3. Stokların TMS'ye Göre Değerlemesi	87
3.3.1. Net Gerçekleşebilir Değer	88
3.3.2. Stokların Maliyeti	89
3.3.3. VUK ve TMS'ye Göre Stokların Değerlenmesi Bakımından Karşılaştırılması	91
SONUÇ VE ÖNERİLER	93

KAYNAKLAR.....	96
----------------	----

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CIF	Cost Insurance and Freight (Maliyet Sigorta ve Navlun)
KDV	Katma Değer Vergisi
KKDF	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
IAS	International Accounting Standards (Uluslararası Muhasebe Standartları)
IASB	International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IASC	International Accounting Standarts Commitee (Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi)
LIBOR	London Interbank Over Rate (Londra Bankalar Arası Faiz Oranı)
MSUGT	Muhasebe Standartları Uygulama Genel Tebliği
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurumu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
VOB	Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası
VUK	Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Globalleşme ile birlikte hızla artan ekonomik gelişmeler, gelişen, değişen ve giderek daha küresel bir yapıya dönüşen dünya ekonomisi, finansal tabloların hazırlanmasında ortak bir muhasebe dilinin oluşturulması gerekliliğini doğurmuştur. Bu gereksinim bilginin karşılaştırılabilir ve üçüncü kişiler tarafından anlaşılabilir olması açısından standartlaştırma çabalarını uluslararası boyutlara taşımıştır.

Günümüzde uluslararası alanda faaliyet gösteren işletmelerin artması ve küresel piyasalarda yaşanan gelişmelere bağlı olarak uluslararası sermaye mobilitesinin yoğunlaşması ortak bir raporlama diline olan ihtiyacı gün geçtikçe artırmaktadır. Yabancı yatırımcılar yatırım kararı alırken, vergi ve muhasebe ile ilgili sorunlarla karşılaşmayacakları ülkelerde yatırımlarını değerlendirmek isterler. Bu kararın alınmasında ise ilgili ülkedeki finansal bilgilerinin şeffaf, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir olması büyük önem arz etmektedir. Bu durum ilgili kişi ve kurumların güven veren, gerçeğe uygun bilgilerin ortaya konması, işletmelerin finansal durumları ile ilgili olarak bilgi dezenformasyonunu minimize etmek hatta ortadan kaldırmak amacıyla muhasebe ve raporlama alanında standartlaştırma çabalarının artmasına katkı sağlamıştır. Bu alandaki gelişmelere bağlı olarak bu ihtiyacın karşılanmasında uluslararası finansal raporlama standartları önemli bir rol oynamıştır.

Uluslararası muhasebe standartları ile uluslararası finansal raporlamanın getireceği yeni uygulamalar ve muhasebeleştirme esasları ülkemizde uygulanmakta olan tek düzen hesap planına göre düzenlenen finansal tablolara uygulandığında önemli farklılıklar yaratmakta olduğu belirtilmektedir. Özellikle bilançoda yer alan kalemlerin tek düzen hesap planı ve uluslararası finansal raporlama standartları açısından farklı değerlendirme yöntemleri ile değerlemesi mali tabloların değerlendirilmesi ve yorumlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu amaçla çalışmanın ilk aşamasında uluslararası finansal raporlama çalışmalarının Dünya’da ve Ülkemizdeki gelişim sürecinden bahsedildikten sonra özellikle tek düzen hesap planında yer alan seçili kalemlerin VUK ve Türkiye finansal raporlama standartları açısından değerlendirme ölçüleri ile ilgili genel esaslar hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra bilanço kalemlerinden maddi ve maddi olmayan duran varlıklar, menkul kıymetler ile stoklara ilişkin VUK ile Türkiye muhasebe ve finansal raporlama standartlarında belirtilen değerlendirme uygulamaları ele alınacaktır. Daha

sonra bahsi geçen bilanço kalemlerine uygulanan değerleme yontemleri karşılaştırılarak yontemlerle ilgili değerlendirme yapılacaktır.

1. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Muhasebe Sistemine Yön Veren UFRS Düzenlemeleri

Küreselleşmenin baş döndürücü hızı ile birlikte ülkeler arasındaki sınırlar kalkmış, ülke ekonomileri çok yakından birbirine bağımlı hale gelmiştir. Bununla birlikte firmaların uluslararası faaliyet gösterme konusunda daha iştahlı hale gelerek sınır ötesi sermaye piyasalarında menkul kıymet işlemlerinde artış kaydedilmiştir.

Özellikle 1990'lı yıllarda uluslararası menkul kıymet işlemlerinin artması ve küresel piyasalardaki gelişmeler ile birlikte şirketlerin uluslararası boyut kazanarak menkul kıymetlerini birden çok ülkede ihraç etmeye başladıkları görülmektedir. Bu durum firmaların menkul kıymetlerini satışa sunmak istedikleri ülkelerin borsalarında kabul görece mali tablolar düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Firmaların bunu yapabilmeleri için ise mali tablolarının tüm piyasa oyuncuları tarafından rahatlıkla okunabilecek ve anlaşılabilir uluslararası kabul edilmiş muhasebe standartlarına göre raporlamaları gerekmektedir. Bu noktada, bütün ülkeler tarafından kabul edilmiş ve uygulanmakta olan uluslararası raporlama standardının olup olmadığı akla gelen ilk soru olmaktadır. Çünkü bir ülkede uygulanmakta olan muhasebeleştirme işlemlerinde birlik sağlama noktasında zorlanılmakta iken, tüm dünyada aynı standartlara göre mali tablolar düzenlemek ve söz konusu standartların bütün şirketler açısından uygulanabilir olması imkân dâhilinde görülmemektedir.

Öte yandan 100'den fazla ülkenin sermaye piyasaları düzenleyici kuruluşları tarafından oluşturulan ve uluslararası fon akımlarının artmasına paralel olarak son yıllarda uluslararası alanda önemli bir güç olarak ortaya çıkan Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü Teknik Komitesinin 1989 yılında "Uluslararası Halka Arzlar" üzerine bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda ülkeler arası farklı mali raporlama yükümlülüklerinin sınır ötesi menkul kıymet ihraçlarında en çok problem yaratan konulardan biri olduğu belirtilmiştir (İbiş ve Özkan, 2006:35). Bununla ilgili olarak hem Borsa İstanbul'da (O zamanki adıyla İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) hem de New York Borsasında hisse senetleri kota edilmiş Türkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.'nin 2000 yılı ilk üç çeyreğinde Türkiye'de ve New York Borsasında açıkladığı farklı faaliyet sonuçları örnek olarak gösterilebilir. Bu iki farklı faaliyet sonucunun Amerika Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları (US

GAAP) ile Türk Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) muhasebe standartlarının farklılığından kaynaklandığı belirtilmektedir.(İbiş ve Özkan, 2006:27)

Uluslararası Muhasebe Standartları(IAS) finansal tabloların doğruluğu ve güvenilebilirliği hakkında güvence sağlayabilmek amacıyla oluşturulmuşlardır. Bu standartlarla, mali tablo okuyucularına (Hissedarlar, bankalar, kamu kurumları, diğer finansal kurumlar)gerçek bilgi verilmekte, mali tablolar karşılaştırılabilir hale gelmektedir. Küresel ekonomide karşılıklı bağımlılık ve büyük ölçekli işletmelerin var oluşu, bilgi transferi, mikro ve makro verilerin değerlendirmesi gerekliliğinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Muhasebenin uluslararası bir boyut kazanmasından önce var olmayan bu anlayış, uluslararası arenada muhasebe standartlarının oluşturulmasını hedeflemektedir. Sermaye piyasalarının uluslararası boyut kazanması, çok uluslu şirketlerin bir araya gelmesi, ülkeler arası yatırımların ve birleşmelerin artması, ekonomik birlik oluşturma çabaları, uluslararası muhasebe standartlarının oluşturulması ve bunlara uyum sağlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kocamaz, 2012:108).

Nitekim 1973 yılında Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika, Hollanda, İngiltere, İrlanda ve Amerika Birleşik Devletleri muhasebe örgütlerinin anlaşması sonucunda, bağımsız komite niteliğinde Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standarts Committee – IASC) adıyla kurulan birliktelik, Uluslararası Muhasebe Standartlarını(IASs) benimsemiştir. Komitenin muhtelif çalışmaları sonrasında, 1993 yılında “karşılaştırılabilirlik projesi” tamamlanmış ve komite tarafından günümüze kadar kırk bir adet muhasebe standardı yayınlanmıştır. Standartlar ülkeler için zorunluluk arz etmemekle birlikte, standartların uygulandığı ülke sayısının artması hedeflenmiştir. 2000 yılında yeniden yapılanma sonucunda vakıf haline dönüştürülerek Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı(International Accounting Standarts Committee Foundation) adlandırılan birlik, 2010 yılında ise bugünkü adını (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Vakfı- International Financial Reporting Standards Foundation) almıştır. Vakıf bünyesinde üç farklı organ faaliyet göstermektedir.

1. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB)
2. UFRS Danışma Konseyi
3. UFRS Yorumlama Komitesi’dir (Şavlı, 2014:1).

Standartların yayımlanması ve hazırlanması oldukça kapsamlı bir çalışmayı gerektirmekle beraber bu süreç tamamen kamuya açık bir şekilde yürütülmektedir.

Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonu Örgütü'nün Uluslararası Muhasebe Standartları Kuruluna (IASB) sağladığı destek ve Avrupa Birliği'nin gelişim süreci, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun(IASB) muhasebe standartlarının globalleşmesi ve uyumlaştırılması konusunda öncü kurum olmasını sağlamıştır(Yalkın, Demir ve Demir, 2006:294). Bununla beraber Amerika Muhasebe Standartları Kurulu ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun(IASB) 18 Eylül 2002 tarihinde ABD'de uluslararası raporlamada kullanılacak yüksek kaliteli ve birbiriyle uyumlu muhasebe standartlarının geliştirilmesini taahhüt ettikleri anlaşma ile uluslararası muhasebe standartlarında yakınlaşma ile ilgili olarak önemli bir adım daha atılmıştır.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu standartları ve taslakları geliştirme, yayınlama ve yorumlama görevini 01.04.2012 tarihinde üstlenerek, daha önce IASC tarafından çıkarılan Uluslararası Muhasebe Standartlarını ve yorumlarını onaylamıştır. Kurul tarafından çıkarılacak tüm muhasebe standartları “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları” yani UFRS’yi oluşturacaktır (İbiş, Özkan,2006:29).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından belirtilen tarih öncesinde çıkarılmış olan standartların eski isimleriyle (UMS-IAS 17 gibi), sonrasında yayınlanacak olan tüm standartların ise yeni isimleri ile UFRS olarak (UFRS-IFRS 42 gibi) adlandırılacaktır(Delloite,2011). 1973 ile 2003 yılları arasında Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) adıyla kırk bir adet standart ve UFRS'nin uygulanmasında karşılaşılan zorlukları gidermek ve onları daha açıklayıcı hale getirmek için bizdeki tebliğler benzeri toplam otuzüç adet çıkarılmış yorum bulunmaktadır (Aksoy, 2005:183).

1.2. Türkiye’de UFRS Çalışmalarının Gelişim Süreci ve Uygulanması

Türkiye’de muhasebe standartlarının gelişimi devlet öncülüğünde gerçekleşmiş, ekonomik ve siyasi olarak ilişkilerimizin yoğun olduğu ülkeler örnek alınarak aktarılan yasalar ile bu ülke uygulamalarının etkileri görülmüştür. Muhasebe uygulamalarında önce Fransız mevzuatı ve yayınlarının daha sonra Alman mevzuatı ve yayınlarının etkisi olmuş, 1950 yılından sonra ABD ile olan ilişkilerin ekonomik ve kültürel alanda gelişmesiyle Amerikan sisteminin etkisinde kalınmıştır. 1987 sonrası AB’ye tam üyelik başvurusunda bulunulması ile AB düzenlemelerinin ve son zamanlarda da Uluslararası Muhasebe Standartlarının etkisinde kalınmıştır (Başpınar, 2004:46).

Türkiye’deki muhasebe düzenlemelerine göz atıldığında genel olarak Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu başta olmak üzere Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği, Bankalar Kanunu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Tebliği, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Türkiye Muhasebe Standartlarında vb. yer alan hükümler çerçevesinde yönlendirildiği görülmektedir. Bu durumun uygulanacak muhasebe standartlarında yeknesaklığın sağlanmasında bir engel olduğu belirtilmektedir.

Türkiye piyasalarına bakıldığında, bir işletme, vergi mükellefi olarak vergi dairesine vereceği bir bilanço için, “1 No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği” uyarınca belirlenen ilkeler ve tekdüzen hesap planına göre mali tablolarını düzenlemektedir. Bununla birlikte bir aracı kurum olarak Sermaye Piyasası Kurulu’na vereceği bilanço için “SPK Muhasebe Standartlarını” dikkate almaktadır. Ayrıca bir banka olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’na vereceği bilanço için “BDDK Muhasebe Standartlarını” ve uluslararası kredi için ilgili kredi kuruluşuna vereceği bilanço için “Uluslararası Muhasebe Standartlarını” esas alarak mali tablolarını düzenlemek zorunda kalmaktadır (Kocamaz, 2012:110). Türkiye’de muhasebe standartlarının hazırlanması konusunda karışıklığı ortadan kaldırmak ve tüm firmaları kapsayacak şekilde Türkiye muhasebe standartlarının yayınlanması hedeflenmiştir. Bu kapsamda 1999 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa bir madde eklenerek bağımsız ve özerk bir yapıya sahip Türkiye Muhasebe Standartları Kurumunun kurulması kararlaştırılmıştır.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurumunun (TMSK) kuruluş amacı; finansal tabloların gerçek durumunu yansıtan, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlamak ve kamu yararı elde edilmesine yönelik bir biçimde uygulanacak olan Ulusal Muhasebe Standartları’nı saptamak ve yayımlamaktır (Kocamaz,2006:116).

TMSK, gelişmiş ülkelerin muhasebe sistemlerine uyum sağlayabilmek amacıyla uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartları ile uyumlu standartlar üretmeyi hedef olarak belirlemiştir.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun görevleri; gerçek, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı finansal bilgi üretilmesini sağlayacak Türkiye Muhasebe Standardını oluşturmaktır. Ayrıca muhasebe standartlarının gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesini teminen standartların güncelliğini sağlamak üzere gerekli çalışmalar yapmak, ulusal muhasebe standartlarının

benimsenmesine ve standartların uygulanmasına ilişkin kamu bilincinin yerleştirilmesine yönelik olarak toplantı, konferans, sempozyum, kongre gibi faaliyetler düzenlemektir. Ayrıca gerekirse çeşitli yayınlar hazırlamak ve bastırmak, ulusal muhasebe standartlarının oluşturulmasına ve uygulanmasına yön verilmesi amacıyla hazırlanacak standartları, yorumları ve bunlara ilişkin diğer belgeleri görüşüp karara bağlamak, muhasebe standartlarının uygulanmasına ilişkin genelge ve özgelgeler yayınlamak, gerekli hallerde yurt içi ve yurt dışından danışmanlık hizmeti satın alınmasına karar vermektir. Bunun yanında kurula yapılan başvuruları, inceleme, izleme ve araştırma raporlarını görüşüp karara bağlamak, çalışma komisyonlarının yıllık ya da belli süreli çalışma programlarının görüşüp kesinleştirmek, hazırlanan kurul, bütçe ve kesin hesabını kabul etmek ve Maliye Bakanlığı'na göndermektir (Kocamaz, 2006:117).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu ile yapılan lisans anlaşmaları çerçevesinde TMSK tarafından, bir kavramsal çerçeve, 38 adet muhasebe standardı, 21 adet yorumdan oluşan uluslararası finansal raporlama standartları setinin çevirisi yapılarak resmi gazetede yayınlanmıştır (Kocamaz, 2006:115).

TMSK tarafından Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının tercüme edilerek yayınlanmasından sonra SPK ve BDDK muhasebe ve finansal raporlama standardı yayınlamak yerine TMSK'nın yayınladığı standartları takip etmeyi tercih etmişlerdir (Şavlı, 2014:7).

TMSK, 2 Kasım 2011 tarihinde yayınlanan 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) bünyesine dâhil edilerek bu tarihten sonra muhasebe standartları düzenleme yetkisi KGK'ya devredilmiştir.

14 Şubat 2011 tarihinde yasalaşarak 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı TTK hükümleri çerçevesinde gerçek ve tüzel kişilerin münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken KGK tarafından yayınlanan TMS'ye, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorunda oldukları belirtilmiştir. Ancak burada da KGK'nın değişik işletme büyüklükleri sektörler ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar için özel ve istisnai standartlar koymaya ve farklı düzenlemeler yapmaya yetkili olduğu hükmüne de yer verilmiştir.

KGK, 14 Kasım 2012 tarihinde yayınlamış olduğu kurul kararıyla aşağıda sayılan kuruluşların münferit ve konsolide finansal tablolarının hazırlanmasında TMS'yi

uygulamasını gerektiğini, diğerlerinin ise kurumca bir belirleme yapıncaya kadar yürürlükteki mevzuatı uygulamasını gerektiğini kamuoyuna duyurmuştur (Şavlı, 2014:16).

1. 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede belirtilen kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar
2. 6102 sayılı Kanununun 397. maddesi çerçevesinde Bakanlar Kurulu kararıyla bağımsız denetime tabi olacak şirketler
3. 6102 sayılı Kanununun 1534. maddesinin ikinci fıkrasında sayılan şirketler

KGK tarafından yapılan açıklamalarda, TMS' ye göre finansal tablo hazırlayan ve denetime tabi olan şirket kapsamının her yıl genişletileceği ve belirli bir süre içinde bütün büyük şirketlerin denetim kapsamına alınacağı belirtilmektedir.

1.3. UFRS Kapsamında Oluşturulan Standartlara Göre TMS İçerisindeki Değerleme Ölçüleri

Değerleme muhasebe literatürünün en önemli konularından birini oluşturmaktadır. Dünyanın farklı ülkelerinde faaliyet gösteren işletmelerin işletme dışında yer alan ve işletmenin finansal durumu hakkında gerçek, şeffaf ve doğru bilgiye ulaşmak isteyen kullanıcılar için hazırladıkları finansal tablolar büyük ölçüde benzer olmakla birlikte faaliyet gösterdikleri ülkenin kendine özgü bir takım sosyal, ekonomik ve hukuksal sebepler ile farklılıklar gösterebilmektedir. Ayrıca ulusal düzenlemelerin oluşturulması sırasında farklı ülkeler tarafından farklı finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarının dikkate alınması gibi sebeplerle de bazı farklılıklar ortaya çıkabilmektedir.

Söz konusu farklılıklar finansal tabloların unsurları için farklı tanımların kullanılmasına sebep olmuştur. Örneğin varlıklar, yükümlülükler, öz kaynaklar, gelir ve giderler farklı tanımlanmıştır. Ayrıca söz konusu farklılıklar, finansal tablolarda yer alan kalemlerin muhasebeleştirilmesinde farklı kriterlerin kullanılmasına ve bu kalemler için farklı değerlendirme esaslarının benimsenmesine de yol açmıştır (Demir, 2015:59).

Bir varlık veya yükümlülüğün para karşılığı tutarı” değer”, bu tutarın belirlenmesinde esas alınan fiyat “değer ölçüsü”, varlık veya yükümlülüğün değerini belirleme işleminin bütünü ise “değerleme” işlemi olarak ifade edilmektedir (Güleryüz, 2014:54). Bununla beraber Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve de ise

“Ölçüm, finansal tablolarda yer alan unsurların bilançoda ve gelir tablosunda tahakkuk ettirilecekleri ve gösterilecekleri parasal tutarların belirlenmesi işlemi ifade eder” şeklinde bir tanımlama yapılmaktadır.

VUK’da kullanılan değerlendirme teriminin karşılığı olarak TFRS’ de ölçümleme terimi kullanılmaktadır. Literatürde genellikle değer takdiri amacı güdüldüğünde değerlendirme, finansal raporlara koymak amacıyla yapıldığında ölçümleme terimi tercih edilmektedir (Güleryüz, 2014:55).

Ölçüm kavramı subjektiftir. Bu açıdan muhasebenin en çok tartışılan ve hala sonuçlanmamış sorunlarını barındıran bir konudur. Bilançoda yer alan varlık ve borçların farklı ölçüm esaslarına göre ölçümü yıllardır süregelen bir uygulamadır. Farklı finansal tablo kalemleri için farklı ölçüm esaslarının geliştirilmiş olması ölçüm sürecini daha da karmaşık hale getirmektedir. İktisadi kıymetlerin miktar olarak belirlenmesinde herhangi bir sorun yaşanmazken, bu iktisadi kıymetleri tutara dönüştürürken miktarın hangi değerle çarpılacağı farklılık göstermektedir (Güleryüz, 2014:54).

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve belirtildiği gibi işletmelerce en çok kullanılan değerlendirme esası “tarihi maliyet esasıdır”. Bununla beraber, son dönemde yayınlanan standartların büyük bölümü, varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleriyle ölçülmesini ve raporlanmasını öngörmektedir. Geleneksel olarak varlık ve borçlar ya tarihi maliyet esasına göre ya da tarihi maliyet ve cari değer değerlendirme esaslarının birlikte kullanıldığı karma değerlendirme esasına göre finansal tablolarda sunulmaktadır. Günümüzde de birçok ülkede karma değerlendirme esası kullanılmaktadır (Tokay ve Deran, 2008:25).

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve temel alınarak hazırlanan finansal tablolarda farklı derecelerde ve bileşimlerde kullanılan ölçümleme esasına yer verilmektedir. Kavramsal çerçevede yer verilen ölçüm esasları aşağıdaki gibidir.

- Cari Maliyet
- Tarihi Maliyet
- Net Bugünkü Değer
- Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri)
- Gerçeğe Uygun Değer

1.3.1. Cari Maliyet

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeveye göre varlıklar değerlendirirken cari maliyet temel alındığında” aynı varlığın veya bu varlıkla eşdeğer olan bir varlığın alınması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilirler. Borçlar ise yükümlülüğün kapatılması için gereken nakit ve nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilirler” denilmektedir.

TMS 2 stoklar standardı cari maliyet kavramını; “Mamullerin beklenen satış fiyatının, üretildikleri ilk madde ve malzemelerin maliyetine eşit veya daha fazla olacağı bekleniyorsa üretimde kullanılmak üzere elde tutulan ilk madde ve malzemeler, üretiminde kullanılacakları mamullerin maliyetinde veya maliyetinin üzerinde satılmalarının beklendiği durumlarda maliyetlerinin altında bir değerle değerlendirilemez. Ancak ilk madde ve malzeme fiyatlarındaki azalış, mamullerin maliyetinin net gerçekleşebilir değerinden daha yüksek olacağını gösteriyorsa, ilk madde ve malzemelerin değeri net gerçekleşebilir değerine düşürülür. Bu durumda ilk madde ve malzemelerin yenileme maliyetleri net gerçekleştirilebilir değeri yansıtan en iyi ölçü olabilir” şeklinde tanımlamıştır (Gülyüz, 2014:54).

Yenileme maliyetine atıfta bulunan bir diğer standart, 16 no.lu maddi duran varlıklar standardıdır. Buna göre; maddi duran varlıklarını değerlendirmekte yeniden değerlendirme modelini seçen bir işletmenin, varlığın gerçeğe uygun değerini piyasa değerini esas alarak tespit etmesi gerekir. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı varlığın gerçeğe uygun değerine ilişkin yeterli bilginin mevcut olmaması halinde, işletme gelir yaklaşımı veya yenileme maliyeti yaklaşımını kullanarak gerçeğe uygun değeri tahmin edebilir (Akbulut, 2008:23).

Bu ölçü giriş temeline dayalı bir ölçüdür. Bir başka ifadeyle, varlığın değerlendirme günü alınması durumunda, işletmeye mal olma fiyatı cari maliyet olarak ifade edilmekte ve değerlendirilmede de bu ölçü esas alınmaktadır. Değerlemeye konu unsurun borç olması durumunda, cari maliyet kayıtlı (itibari) değer olmaktadır (Tokay ve Deran, 2008:27).

1.3.2. Tarihi Maliyet (Satın Alma Maliyeti)

Kavramsal çerçevede varlıkların tarihi maliyetle değerlemesi, bu varlıkların elde edildikleri tarihte alımları için ödenen nakit veya nakit benzerlerinin tutarları ile onlara karşılık verilen varlıkların piyasa değerleri ile ölçümlenir şeklinde açıklanmıştır. Borçların ise borç karşılığında elde edilenin tutarı ile veya işletmenin normal faaliyetlerinden kaynaklanan borçlarda, örneğin gelir vergilerinde olduğu gibi, borcun kapatılması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilir şeklinde açıklanmıştır.

TMS/TFRS' de maliyet bedeli bir varlığın elde edilmesinde veya inşasında ödenen nakit veya nakit benzerlerini veya verilen diğer bedellerin gerçeğe uygun değerini veya ilk muhasebeleştirme sırasında ilgili varlığa atfedilen bedeli ifade etmektedir (Demir,2015:61).

Mevcut TMS ve TFRS' de tarihi maliyet esasına atıfta bulunan ve maliyet bedeli ile değerlendirilmesi öngörülen varlıklar aşağıda açıklanmaktadır.

- a) Maddi Duran Varlıklar (İlk muhasebeleştirme ve izleyen dönemlerde maliyet modelinin kullanılması durumunda)
- b) Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (İlk muhasebeleştirme ve izleyen dönemlerde maliyet yönteminin kullanılması durumunda)
- c) Maddi olmayan Duran varlıklar (İlk muhasebeleştirme ve izleyen dönemlerde maliyet yönteminin kullanılması durumunda)
- d) Şerefiye (İlk muhasebeleştirmede)
- e) İştiraklerdeki yatırımlar (İlk muhasebeleştirmede)
- f) Stoklar (İlk muhasebeleştirmede) (Güleryüz, 2014:56).

Tarihi maliyetin eleştirilen yanı, bir varlık için satın alma tarihinden sonra söz konusu olabilecek değerlerin arasında, içinde bulunulan durumla artık ekonomik bir ilgisi kalmamış tek değer tarihsel maliyet olmasıdır, buna karşın tarihsel maliyetin güçlü yanı "güvenilir" olmasıdır, çünkü bu değerle bir alışveriş meydana gelmiş ve belgelenebilmektedir (Güleryüz, 2014:57).

Değerleme sürecinde stok, arsa ve arazi, bina, makine ve benzeri maddi duran varlıklar gibi parasal olmayan varlıkların para cinsinden ölçülmesinde genelde tarihi maliyet yöntemi kullanılır. Tarihi maliyet esaslı ölçüm göreceli olarak daha güvenilir bilgilerin üretilmesine katkı sağlarken, özellikle enflasyon dönemlerinde finansal tabloların gerçeklerden uzak veri ve bilgi sunmasına yol açar. Bu nedenle ilk kayıt anından sonraki bilanço dönemlerinde, varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde tarihi maliyetlerin ölçü olarak alınması, finansal tablolarda yer alan finansal bilgileri kullanıcılar açısından yetersiz

kılmaktadır. Finansal tablolarındaki tutarların enflasyon düzeltilmesine tabi tutulması, tarihi maliyet esasının zayıf yönünü kısmen telafi etmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki işlem tarihindeki maliyet, gerçeğe uygun değeri temsil edebilir niteliktedir (Tokay ve Deran, 2008:26).

1.3.3. Net Bugünkü Değer

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeveye göre bugünkü değerle değerlendirilmek istenen varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında ileride yaratacakları net nakit girişlerinin bugünkü iskonto edilmiş tutarları ile gösterilirler. Borçlar ise işletmenin normal faaliyet koşullarında ileride kapatılmaları için gereken net nakit çıkışlarının bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilir.

Piyasa fiyatının olmadığı veya güvenilir bulunmadığı durumlarda bu tutar, gerçeğe uygun değeri temsil etmektedir. Bugünkü değer ölçüsü, giriş değeri (yerine koyma maliyeti) ve çıkış değeri (gerçekleşebilir değer) olmayan varlık ve yükümlülüklerin değerlerinin belirlenmesinde bir ölçü olarak kullanılmaktadır (Tokay ve Deran, 2008:27).

Bugünkü değer esas itibarıyla varlıkların geri kazanılabilir tutarlarını tespit etmekte kullanılan bir hesaplama biçimidir. Maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve maliyet modeline göre değerlendirilen yatırım amaçlı gayrimenkullerin geri kazanılabilir tutarının hesaplanmasında dikkate alınan bir ölçüm esasıdır. İşletmeye özgü bir değer olup, tamamıyla işletmenin geleceğe yönelik tahminlerine dayalı olarak hesaplanır (Demir, 2015:64).

Kullanım değeri; bir varlık veya nakit yaratan birimden elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeridir.¹ Varlığın kullanım değerinin hesaplanmasında aşağıdaki unsurlar dikkate alınır;

- a) İşletmenin varlıktan elde etmeyi beklediği gelecekteki nakit akışlarının tahmini,
- b) Söz konusu gelecekteki nakit akışlarının tutarı ve zamanlamasında olabilecek değişikliklerle ilgili beklentiler,
- c) Piyasa riski hariç tutulmuş cari faiz oranı ile temsil edilen paranın zaman değeri,
- d) Varlıkta yer alan belirsizliğe katlanmanın bedeli,
- e) Likidite azlığı gibi katılımcıların işletmenin varlıktan elde etmeyi beklediği gelecekteki nakit akışlarının fiyatlandırmasına yansıtacağı diğer unsurlar (Güleryüz, 2014:61).

¹ TMS 36 Paragraf 6

1.3.4. Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri)

Kavramsal çerçevede “varlıklar gerçekleşebilir değer ile değerlendirilmek istenirse değerlendirilecek varlığın elden çıkarılması halinde ele geçecek olan nakit ve nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilirler. Borçlar ise işletmenin normal faaliyet koşullarında kapatılmaları için ödenmesi gereken nakit ve nakit benzeri değerlerin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilir” şeklinde ifade edilmektedir.

Net Gerçekleşebilir Değer; işin normal akışı içinde, tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlama maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının düşürülmesi ile elde edilen tutarı ifade eder.²

Bu değerlendirme ölçüsünün kullanılması durumunda varlığın değeri, söz konusu varlığın değeri, söz konusu varlığın normal ticari koşullarda satın alınması durumunda elde edilecek net nakit tutarını ifade etmektedir. Bu nedenle, literatürde gerçekleşebilir değer, ödeme değeri, çıkış değeri veya satış değeri şeklinde de isimlendirildiği görülmektedir. Cari maliyet esaslı ile gerçekleşebilir değer esaslı karşılaştırıldığında, cari maliyet esasının varsayımsal satın almaya dayandığını, gerçekleşebilir değer esasının ise varsayımsal satma yaklaşımına dayandığını ifade edebiliriz (Tokay ve Deran, 2008:27).

Bu yaklaşım ihtiyatlılık ilkesine dayalı, en düşük değerlendirme yöntemidir. Stokların değeri maliyetin altına düştüğü zaman, gerçeğe uygun değer kaygısı ortaya çıkmakta ve net gerçekleşebilir değer bu tür stokların gerçeğe uygun değeri olarak kabul edilmektedir. Maliyetini koruyan yani piyasa değeri maliyet değerinin üzerinde olanlarda ise bu kaygı taşınmamaktadır (Demir, 2015:63).

Net gerçekleşebilir değer, bir işletmenin, işin normal akışı içinde, tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının düşülmesiyle elde edilen tutarı ifade eder. İşletmenin stokların satılmasından elde etmeyi beklediği net tutarı ifade etmektedir. Dolayısıyla işletmeye özgü bir değerdir. Net gerçekleşebilir değer gerçeğe uygun değerden bu yönüyle farklılık göstermektedir (Akbulut, 2008:23).

Net Gerçekleştirilebilir Değer = Satış Fiyatı – (Tamamlanma Maliyeti-Satış Giderleri) olarak tahmini rakamlara göre formüle edilebilir. Bu anlamda TMS’ nin yönetim

² TMS 2 Paragraf 6

muhasebesine de katkı sağladığı söylenebilir. Değerlemeye konu malların maliyet bedellerinin yanı sıra net elden çıkarma maliyetlerinin de öngörülmesi ve buna göre maliyet bedelinin altına düşen net gerçekleştirilebilir değerlerin esas alınması gerekir (Demir, 2015:274).

Net gerçekleştirilebilir değer tahmini, hesaplama anında mevcut güvenilir kanıtlara göre stokların satılması durumunda elde edilmesi beklenen satış tutarları esas alınarak yapılır. Bu tahmin dönem sonundaki mevcut koşullarla uyumlu oldukları ölçüde dönem sonundan sonra oluşan fiyat ve maliyet dalgalanmalarıyla doğrudan bağlantılı olan olayları da dikkate alır. Geçici fiyat ve maliyet dalgalanmaları net gerçekleştirilebilir değer saptanmasında dikkate alınmaz. Ayrıca stokların elde tutulma amacı da dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Örneğin taahhüt edilen kesin satış veya hizmet sözleşmelerini yerine getirmek için elde tutulan stokların net gerçekleştirilebilir değerlerinin belirlenmesinde sözleşme fiyatı dikkate alınır (Demir, 2015:274).

1.3.5. Gerçeğe Uygun Değer

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve değerlendirme esasları arasında içerisinde bulunmayan ancak diğer TMS/TFRS’de sıklıkla yer alan gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin çerçevenin tek bir standart altında düzenlenmesi amaçlanarak “TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü standardı 30.12.2012 tarihinde yayınlanmıştır. TFRS-13 standardı gerçeğe uygun değeri, piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat olarak tanımlanır.³

TMS 36 No.lu standartta ise gerçeğe uygun değer “Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır”⁴ şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ölçü, işlem anında kavramsal çerçevede belirtilen dört değerlendirme ölçüsünden her birine karşılık gelebilir. İşlem tarihinden sonra ise kavramsal çerçevede belirtilen tarihi maliyet esası hariç diğer üç değerlendirme esasına karşılık gelebilir (Tokay ve Deran, 2008:31).

Gerçeğe uygun değer işletmeye özgü bir ölçüm olmayıp, piyasa bazlı bir ölçümdür. Bazı varlıklar ve borçlar için gözlemlenebilir piyasa işlemleri veya bilgileri mevcut

³ TFRS 13 Paragraf 9

⁴ TMS 36 Paragraf 6

olabilir. Bununla birlikte diğer varlıklar ve borçlar için bu tür işlemler veya bilgiler mevcut olmayabilir. Ancak gerçeğe uygun değer ölçümünün amacı her iki durumda da aynı olup, bu amaç mevcut piyasa koşullarında, piyasa katılımcıları arasında bir varlığın satışına veya bir borcun devrine yönelik olarak ölçüm tarihinde olağan bir işlemdeki fiyatın tahmin edilmesidir. Diğer bir ifade ile gerçeğe uygun değer ölçümü varlığı elinde bulunduran veya borçlu konumda olan piyasa katılımcısının bakış açısıyla ölçüm tarihindeki çıkış fiyatıdır (Güleryüz, 2014:63).

Gerçeğe uygun değer, varlıkların özelliği de dikkate alınarak birbirinden farklı şekillerde tespit edilebilmektedir. Örneğin, gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan finansal varlıklar ve satılmaya hazır finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinin tespitinde piyasa değeri esas alınırken, alacakların gerçeğe uygun değerinin tespitinde iskonto edilmiş maliyet değeri esas alınmaktadır (Akbulut, 2008:25).

Mevcut TMS/TFRS'nin birçoğunda gerçeğe uygun değer kavramına atıfta bulunulmakta, varlık ve borçların birçoğunun değerlendirilmesinde gerçeğe uygun değer olarak adlandırılan değer kullanılması öngörülmektedir. Gerçeğe uygun değer, varlıkların özellikleri de dikkate alınarak birbirinden farklı şekillerde tespit edilebilmektedir. Örneğin gerçeğe uygun değer farkı kar-zarara yansıtılan finansal varlıklar ve satılmaya hazır finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinin tespitinde piyasa değeri esas alınırken, alacakların gerçeğe uygun değerinin tespitinde iskonto edilmiş maliyet değeri esas alınmaktadır (Demir, 2015:65).

1.4. Tek Düzen Hesap Planına Göre Değerleme Ölçüleri

Vergi hukukunda değerlendirme hükümleri Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) düzenlenmiş olup değerlendirme ölçüleri ve bunların mahiyetleri VUK 258-268'inci maddelerinde; iktisadi kıymetlere hangi değerlendirme ölçülerinin uygulanacağı ise VUK'un 269-330'uncu maddelerinde yer verilmiştir (Fırat, 2014:34).

Ülkemizde değerlendirme ile ilgili hükümler VUK'da geniş bir şekilde yer almaktadır. Kanunda değerlemenin tanımı yapılmış, değerlendirme ölçüleri açıklanmış ve iktisadi kıymetlerin hangi değerlendirme ölçüsüne göre değerlendirileceği tek tek açıklanmıştır. VUK'da değerlendirme, "vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti" olarak tanımlanmaktadır (Akbulut, 2008:3). Değerlemede ekonomik kıymetlerin vergi kanunlarında işaret edilen zamanlarda sahip oldukları kıymetlerin esas teşkil edeceği hükümleri değerlemenin genel felsefesini göstermektedir.

Tespit kavramı değerleme gününde işletmede var olan ekonomik değerlerin sayılması, llmesi ve tartılması anlamındandır. Takdir esas ise kanunda belirtilen değerleme lleri ile ekonomik maddeleri fiyatlandırmak demektir. Vergi Usul Kanunu uygulamasında tespit, işletmelere dâhil olsun veya olmasın matrahın tayini ile ilgili iktisadi kıymetleri ölçmek, saymak ve tartmak suretiyle miktarlarının kısmi bir şekilde belirtilmesini anlatır. Değerleme işleminin ikinci aşaması denilebilecek takdir işini ise mevcutların, alacakların ve borçların para birimleriyle belirtilmesi; başka bir anlatımla, bunlara bir fiyat bişilmesi ile ilgili işlemler meydana getirir (Demir, 2015:39).

Vergi Usul Kanunu değerlemeyi vergi matrahının hesaplanması ile ilgili bir işlem olarak değerlendirerek iktisadi kıymetin nevi ve mahiyetine göre kullanılacak aşağıda yer alan sekiz adet değerleme ölüsünden biri ile yapılabileceğini belirtmiştir.

1. Maliyet Bedeli
2. Borsa Rayici
3. İtibari Değer
4. Tasarruf Değeri
5. Mukayyet Değer
6. Rayiç Bedel
7. Emsal Bedeli
8. Vergi Değeri

Madde metninde, değerlemenin söz konusu ölülerden biri ile yapılacağı hükme bağlanmıştır. Bu nedenle aksine özel bir hüküm bulunmadıkça, bir iktisadi kıymetin yalnız bir değerleme ls ile değerlenmesi gerekmektedir (Demir, 2015:45).

1.4.1. Maliyet Bedeli

Vergi Usul kanununun 262. maddesine göre maliyet bedeli “iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder” şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu tanıma bakıldığında maliyet bedelini aşağıdaki şekilde formülle ifade etmek mümkündür. Maliyet bedeli = İktisap bedeli + Değer arttırıcı demeler + Bağlantılı diğer giderler (Demir, 2015:46).

VUK’a göre maliyet bedeli ile değerlenecek iktisadi kıymetler gayrimenkuller, demirbaş eşya, emtia, zirai mahsuller ve hayvanlardan oluşmaktadır.

Bir ödemenin maliyet bedeline dâhil edilebilmesi için iktisadi kıymetin iktisabında veya değer artışı sırasında yapılması gerekmektedir. Buna göre iktisadi kıymetin maliyet bedeline aşağıdaki üç unsur dâhil edilmektedir.

- Bir iktisadi kıymetin iktisabı nedeniyle yapılan ödemeler,
- İktisadi kıymetin iktisabı sonrasında değerinin artırılması münasebetiyle yapılan harcamalar,
- İktisadi kıymetin iktisabı ve değer artırımını ile bağlantılı olarak yapılan harcamalar (Demir, 2015:46).

Maliyet bedeline giren harcamalar iktisadi kıymetin üretilmesi, yurtiçinden satın alınması veya ithal edilerek satıma konu edilmesine göre farklılık göstermektedir.

Üretilen iktisadi kıymetlerde maliyet bedeline giren harcamalar;

- İlk madde malzemenin bedeli
- Direkt işçilik giderleri
- Genel üretim giderleri

Yurtiçinden alınarak satışı konu edilen iktisadi kıymetlerin maliyet bedeline giren harcamalar;

- Satın alma bedeli,
- Satın alma ile ilişkili nakliye, sigorta, giderleri,
- Satın alma ile ilgili komisyonlar.

İthal edilen iktisadi kıymetlerin maliyet bedeline giren harcamalar;

- Satın alma bedeli,
- İthalatta alınan vergi ve fonlar (Gümrük Vergisi, Ö.T.V. , K.K.D.F vb.),
- Navlun ve yurtiçi yükleme, boşaltma ve nakliye giderleri,
- Akreditif masrafları,
- Sigorta giderleri,
- Gümrük müşavirlik komisyonları,
- Gümrükte yapılan diğer harcamalar (Güleryüz, 2014:67).

Maliyet bedelinin tanımında da anlaşılacağı üzere iktisadi kıymetin iktisabından sonra değerinin artırılması amacı ile yapılan ödemelerde iktisadi kıymetin maliyetine girmektedir. Yapılan bu tür harcamaların maliyete girebilmesi için iktisadi kıymetin ömrünü ve/veya fonksiyonun artması gerekmektedir.

İktisadi kıymetin iktisabı nedeni ile yapılan ödemeler ile değer artırıcı harcamalar dışında iktisadi kıymetin alımında kullanılan kredinin faizi ya da dövize endeksli olarak

yapılan alımın kur farkı gibi bağlantılı giderlerde ortaya çıkmaktadır. Bu giderlerin iktisadi kıymetin türüne göre aşağıdaki şekilde maliyete eklenmesi ya da doğrudan gider yazılması gerekmektedir.

1.4.2. Borsa Rayici

Vergi Usul Kanunu'nun 263'üncü maddesine göre "borsa rayici, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder. Normal temevvüçler dışında fiyatlarda bariz kararsızlıklar görülen hallerde, son muamele günü yerine değerlemeye takaddüm eden 30 gün içindeki ortalama rayici esas aldirmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir" denilmektedir.

Bir iktisadi kıymetin değerlemesi yapılırken borsada rayicinin bulunması, borsa rayici ile değerlendirme yapılmasını gerektirmez. Örneğin pamuk ve buğday gibi emtia niteliğindeki iktisadi kıymetler teşkilatlanmış borsalarda işlem görmektedirler. Bu ürünler değerlendirirken borsa rayici yerine maliyet bedeli ile değerlemeye tabi tutulması gerekmektedir. Bununla beraber emtia niteliğinde olmamakla birlikte tasarruf amacı ile iktisap edilmiş VOB'da işlem gören pamuk ve buğday sözleşmeleri finansal türev ürünleri Vergi Usul Kanunundaki özel haller başlıklı 289. maddesine göre borsa rayici ile değerlendirilebilir (Güleryüz, 2014:71).

Hisse senetleri ile fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir (Akbulut, 2008:6). Borsa rayicinin teşekkülünde muvazaa (anlaşmalı hareket) olduğu anlaşılırsa borsa rayicinin uygulanması mümkün değildir. Borsa rayicinin yerine alış bedeli esas uygulanır (Fırat, 2014:36).

Yabancı para ile olan senetli veya senetsiz alacaklar ve borçlarda borsa rayici ile değerlendirilir. Vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlar, değerlendirme günü kıymetine getirmek amacıyla reeskont işlemine tabi tutulabilir. Senette faiz oranının yazılı olmadığı durumlarda değerlendirme gününde geçerli olan Londra Bankalar Arası Faiz Oranı (LIBOR) esas alınır (Akbulut, 2008:6).

Borsa rayici ölçüsü Vergi Usul Kanununun 289'uncu maddesi uyarınca istisnai olarak başka iktisadi kıymetlerin değerlemesinde de uygulanabilir. Anılan maddeye göre,

tabi olduğu değerleme ölçüsü ile değerlenemeyen iktisadi kıymetler eğer borsada kayıtlı bir kıymet ise, borsadaki rayicine göre değerlemeye tabi tutulacaktır. Vergi Usul Kanununun 289’uncu maddesin göre “özel haller” de borsa rayici ile değerleme mümkündür. Özel Haller, VUK değerleme bölümünde yazılı olmayan veya yazılı olup da kendi ölçüleri ile değerleme imkânı olmayan iktisadi kıymetlerin değerlemesinde mümkün kılınmıştır. Örneğin bazı finansal türev ürünlerinin bu madde uyarınca değerlemeye tabi tutulması olanaklı görünmektedir (Demir, 2015:51).

1.4.3. İtibari Değer

VUK’un 266’ncı maddesine göre itibari değer, her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazı olan değerlerdir. VUK’un 284’üncü maddesine göre kasa mevcudu itibari değer ile değerlenir. Bununla birlikte aynı kanunun 286’ncı maddesi gereğince, eshamlı şirketlerle iktisadi kamu müesseseleri çıkardıkları tahvilleri itibari değerleri ile değerlemeye mecburdurlar. İtibari değer ifadesi genellikle kıymetli evraklar üzerinde yazılı değerler için kullanılmaktadır (Fırat, 2014:36).

İtibari değer tanımında yer alan “üzerinde yazılı değer” ibaresi söz konusu değerleme ölçüsünün “nominal değer” anlamına geldiğini göstermektedir. Nominal değer ölçüsü TFRS’ de doğrudan bir değerleme ölçüsü olarak yer almamaktadır. Buna karşın finansal araçlar, hasılat gibi bazı standartlarda söz konusu ölçünün kullanım şekline dair ifadelere rastlanılmaktadır (Güleryüz, 2014:74).

1.4.4. Tasarruf Değeri

Tasarruf değeri; bir iktisadi kıymetin değerleme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir. Ancak bu değer kişinin sübjektif görüşlerine göre değil, kanunun belirttiği objektif esaslara göre tespit edilir(Fırat,2014:36). VUK’un 281. ve285.maddelerinde senetli borç ve alacakların üzerinde faiz oranı açıklanmışsa bu faiz oranı ile üzerinde faiz oranı yazılmamış ise TCMB’nin resmi iskonto oranının uygulanacağı hükmü bulunması tasarruf değerinin objektif bir değerleme ölçüsü olduğunu göstermektedir.

VUK’un “vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerleme gününün kıymetine irca olunabilir” hükmü gereği, senetli alacaklar tasarruf değeri ile

değerlenebilmektedir. Bu takdirde, senette faiz oranı açıklanmış ise bu oran, açıklanmamışsa Merkez Bankasının resmi iskonto haddi uygulanmaktadır (VUK. 281. md). Vadesi gelmemiş olan senede bağlı borçlar da tasarruf değeri ile değerlendirilmektedir. Senette faiz oranı belirtilmişse bu oran, belirtilmemişse Merkez Bankasının resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanır. Alacak senetlerini tasarruf değeri ile değerleyen mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadırlar (Akbulut, 2008:7). Bununla beraber değersiz alacaklar, şüpheli alacaklar, düzenlenen çekler ve alınan çekler tasarruf değeri ile değerlendirilmektedir.

Net gerçekleştirilebilir değer, iskontolu değer olarak da adlandırılan tasarruf değeri, iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki kullanım değeri olmaktadır. Tasarruf değeri, ticari bilançoların tanziminde TTK'nin 75'inci maddesine göre daha geniş uygulama alanına sahiptir. VUK'da ise bu değer kullanılmaya alanı çok sınırlı tutulmuştur. (Fırat, 2014:36) Tasarruf değerinin TFRS'deki karşılığı "Bugünkü Değer"dir. Değerleme sonucunda ulaşılabilecek bedelin aynı olması bakımından UFRS'de düzenlenen "Net Gerçekleştirilebilir Değerle" de karşılaştırılabilir (Güleryüz, 2014:72).

1.4.5. Mukayyet Değer

VUK'un 265'inci maddesinde yer alan mukayyet değer, bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir. Mukayyet değer, kayıtlı değer, yazmaca değer, defter değeri gibi isimlerle de tanınır. Mukayyet değer, değerleri defter ve hesaplarda oluşan ve envanterleri bunlardan bulunabilecek olan iktisadi kıymetlere uygulanmaktadır (Fırat, 2014:36).

Alacaklar mukayyet değerleri ile değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. Aktifleştirilen ilk tesis ve taazzuv giderleri mukayyet değerleri ile değerlendirilir. VUK'da ilk tesis ve taazzuv giderleri "kurumun tesis olunması veya yeni bir şubenin açılması veya bu işlerin devamlı bir surette genişletilmesi için yapılan ve karşılığında maddi bir kıymet iktisap olunmayan giderler" olarak tanımlanmaktadır. Gerçek veya tüzel kişilerde peştamallıklar da mukayyet değerleriyle değerlendirilmektedir. Gelecek bir hesap dönemine ait olarak peşin ödenen giderler ile cari hesap dönemine ait olup da henüz tahsil edilmemiş olan hasılat, mukayyet değerleri üzerinden aktifleştirilmek suretiyle değerlendirilir.

Gelecek hesap dönemlerine ait olarak peşin tahsil olunan hasılat ile cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmemiş olan giderler mukayyet değerleri üzerinden

pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilir. Borçlar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit borçlar değerlendirilme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. Bununla birlikte ayrılan karşılıklar mukayyet değerleriyle pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilmektedir (Akbulut, 2008:8).

1.4.6. Rayiç Bedel

Vergi Usul Kanunu'nun 266'ncı maddesine göre rayiç bedel, bir iktisadi kıymetin değerlendirilme günündeki normal alım satım değeridir. Buna göre rayiç bedelin tespitinde piyasadaki aynı nitelikteki malların alım satım bedellerinin dikkate alınması gerekir. Rayiç bedel, arz ve talebe göre oluşan piyasa fiyatını ifade etmektedir.

Rayiç bedel VUK'da finansal kiralama işlemlerinin değerlendirilmesinde uygulama alanı bulabilmektedir. VUK mükerrer 290. maddesi göre kiracı ve kiralayan açısından değerlendirilmenin nasıl yapılacağını açıklamıştır. Buna göre;

Kiracı tarafından kiralama işlemine konu iktisadi kıymeti kullanma hakkı ve sözleşmeden doğan borç, kiralama konusu iktisadi kıymetin rayiç bedeli veya sözleşmeye göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerinden düşük olanı ile değerlendirilir. Kiralayanın finansal kiralamaya konu iktisadi kıymetin üretimini veya alım satımını yapması halinde, iktisadi kıymetin net bilanço aktif değeri olarak rayiç bedeli dikkate alınır (Güleryüz, 2014:76).

TFRS' de yer alan ve "varlıklar için normal faaliyet koşullarında elden çıkarılması halinde ele geçecek olan nakit ve nakit benzerlerinin tutarlarını, borçlar için ise yine normal faaliyet koşullarında, kapatılmaları için ödenmesi gereken nakit ve nakit benzeri değerlerin iskonto edilmemiş tutarlarını ifade eder" şeklinde tanımlanan gerçekleştirilebilir değerlerin rayiç bedel ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Bununla beraber TFRS'de gerçeğe uygun değerlerin "karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır" şeklinde tanımlanmış olması TMS/TFRS değerlendirilme ölçüleri içinden gerçeğe uygun değerlerin VUK değerlendirilme ölçüsü rayiç bedele en yakın değerlendirilme ölçüsü olduğu söylenebilir.

1.4.7. Emsal Bedeli

Vergi Usul Kanunu'nun 267'inci maddesine göre emsal bedeli, "gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın değerlendirilmesinde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değerdir. Emsal bedeli sıra ile aşağıdaki esaslara göre tayin edilir.

Ortalama Fiyat Esası: Aynı cins ve nevideki mallardan sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya bir evvelki ya da daha evvelki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan "Ortalama satış fiyatı" ile hesaplanır. Bu esasın uygulanması için, aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak malın miktarına nazaran %25'ten az olmaması şarttır.

Maliyet Bedeli Esası: Emsal bedeli belli edilecek malın, maliyet bedeli bilinir veya çıkarılması mümkün olursa, bu takdirde mükellef bu maliyet bedeline, toptan satışlar için %5, perakende satışlar için %10 ilave etmek suretiyle emsal bedelini bizzat belli eder.

Takdir Esası: Yukarıda yazılı esaslara göre belli edilemeyen emsal bedelleri ilgililerin müracaatı üzerine takdir komisyonunca takdir yolu ile belli edilir. Takdirler, maliyet bedeli ve piyasa kıymetleri araştırılmak ve kullanılmış eşya için ayrıca yıpranma dereceleri nazara alınmak suretiyle yapılır. Takdir edilen bedellere mükelleflerin vergi mahkemesinde dava açma hakkı mahfuzdur. Ancak dava açılması verginin tahakkuk ve tahsilini durdurmaz.

Emsal bedelin mükellef tarafından bizzat hesaplandığı hallerde bu hesaplara ait kayıt ve cetveller ispat edici kâğıtlar olarak muhafaza edilir. Yukarıdaki esaslarla mukayyet olmaksızın kaza mercilerinin resen biçtikleri değerler ile zirai kazanç ölçülerini tespit eden kararnamelerde yer alan unsurlar emsal bedeli yerine geçer, ücretle yapılan imalatta ücretin gerçek değerinin bilinmemesi veya doğru olarak tayin edilememesi hallerinde tespit edilecek emsal ücret de aynı esaslara göre tayin olunur.

Her üç yöntemde de ulaşılmak istenen değer, değerlemeye konu olan malların satış fiyatlarının tespitine yöneliktir. Emsal bedel ölçüsünün uygulanabilmesi için değerlendirme konusu iktisadi kıymetin gerçek değerinin belli olmaması veya bilinmemesi veyahut gerçek değerinin doğru olarak tespit edilememesi gerekir. Bu sebeple, iktisadi kıymetin değerinin tam ve doğru olarak tespitine imkân olmayan hallerde emsal bedeli kullanılır. VUK'un 289'uncu maddesi, bu kanununun değerlendirme bölümünde yazılı olmayan veya yazılı olup da VUK ölçülerine göre değerlemesine imkân bulunmayan iktisadi

kıymetlerden bina ve arazinin vergi değeriyle, diğerlerinin, varsa borsa rayıcı, yoksa mukayyet değerleri, o da yoksa emsal bedelleriyle değerlendirilmesini belirtmektedir. Bu durumda, gerçek değeri bilinmeyen veya doğru olarak hesaplanamayan bir iktisadi kıymetin mutlaka emsal bedeliyle değerlendirilmesi söz konusu değildir. Vergi Usul Kanunu ilerde görüleceği gibi hangi iktisadi kıymetlerin hangi hallerde emsal bedeli ile değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Bunların dışında kalan iktisadi kıymetlerin emsal bedeli ile değerlendirilmesi için öncelikle borsa rayıcılarının ve mukayyet değerlerinin olmaması gerekmektedir (Fırat, 2014:37).

VUK'daki takdir esasları, TFRS ölçülerinden birisi olan net gerçekleşebilir değere yakın bir ölçüdür. Her ikisi için de tahminlere dayalı değer tespiti söz konusudur. Aradaki farklılık takdir esasına göre değer tespiti yapılırken tamamlama maliyetinin ve satış maliyetinin düşülmesi söz konusu değildir (Demir, 2015:74).

1.4.8. Vergi Değeri

VUK'un 268. maddesinde düzenlenen vergi değeri bina ve arazinin Emlak Vergisi Kanunu'nun 29. maddesine göre tespit edilen değerdir. VUK 289. maddesine göre vergi değeri sadece maliyet değeri ile değerlendirilemeyen bina ve arazilerin değerlemesinde kullanım alanı bulabilmektedir. Buna göre VUK'un değerlendirme kısmında yazılı olmayan veya yazılı olup da kendi ölçüleriyle değerlendirilmesine imkân bulunamayan iktisadi kıymetlerden bina ve arazi vergi değerleriyle, diğerleri, varsa borsa rayıcı, yoksa mukayyet değerleri, o da yoksa emsal bedeliyle değerlendirilir.

TFRS' de vergi değerinin karşılığını oluşturan herhangi bir değerlendirme ölçüsü bulunmamaktadır. VUK'un "Vergi Değeri" kavramı ile TMS/TFRS'nin "Vergiye Esas Değer" kavramları karşılaştırılabilir kavramlar değildir. TFRS'de vergiye esas değer kavramı "bir varlığın, borcun veya öz kaynak aracının, vergi kanunları kapsamında ölçülmesi" olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan anlaşılması gereken ölçme işlemi değil, vergisel değerlemeler sonucunda ortaya çıkan değerlerin vergiye esas değer olması gerektiğidir (Güleryüz, 2014:75).

2. SEÇİLİ FİNANSAL KALEMLERİN TEK DÜZEN HESAP PLANINA GÖRE DEĞERLEME UYGULAMALARI

Değerleme işlemleri, işletmenin aktif ve pasiflerinde yer alan kalemlere muhasebe kurallarına uygun olarak parasal değerlerin tespit edilme süreci şeklinde tanımlanabilir. Mali hukukumuzda değerleme işlemleri ile ilgili kurallar Vergi Usul Kanunu ne TTK’de yerini almaktadır. 6102 sayılı TTK’de değerleme işlemlerine ilişkin hükümler bulunmaktadır. TTK’nin 79. maddesine göre “duran ve dönen varlıklar, TMS uyarınca bu standartlarda gösterilen ölçülere göre değerlendirilir. Borçlar ve diğer kalemler için de aynı standartlar uygulanır” denilmektedir. Bununla birlikte aynı kanunun 80. maddesinde ise “Değerlemede uygulanacak değerlerin belirlenmesi, tanımları, kapsamı, uygulanacak kalemlerin gösterilmesi ve değişiklikler Türkiye Muhasebe Standartlarına tabidir” denilerek TTK’nin değerleme işlemlerine ilişkin Türkiye muhasebe standartlarını işaret ettiği görülmektedir.

VUK’da ise değerlemenin tanımı yapılarak ekonomik kıymetlerin hangi değerlendirme ölçülerine göre değerlendirilmesi gerektiği VUK’un 258. ile 330. maddeleri arasında tafsilatlı bir şekilde açıklanmıştır.

VUK’un 258 ile 298. maddeleri iktisadi kıymetleri değerlendirme, değerlendirme esasları, iktisadi işletmelere dâhil kıymetleri değerlendirme ve servetleri değerlendirme bölümüne ayrılırken, 299 ile 312.maddeleri vergi değerleri başlığını taşımakta olup gayrisafi gelirlerin tespiti arazi kıymetlerinin tespiti ile ilgili hükümler barındırmaktadır. 313 ile 330. maddelerde ise amortisman konusuna ayrılmış olup, mevcut varlıkların amortismanı, alacaklarda ve sermayede amortisman ve amortismanına tabi olan malların satılması ve bunların sigorta tazminatı ile emtia tazminatına ilişkin hükümler bulunmaktadır.

VUK’un 258. maddesine göre değerlendirme “vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti” olarak ifade edilmektedir. VUK’a göre değerlemenin amacı vergi matrahının tespiti olduğu için bütün değerlendirme düzenlemelerinde objektif usul ve ölçüler getirme amacı güdülmektedir. Anlaşılacağı üzere mali mevzuatımızda yer alan iki temel kanunun değerlendirme iş ve işlemleri ile ilgili olarak farklı bakış açılarından yaklaştığı görülmekte olup bu farklılıkların finansal tablolara yansımalarının da farklı olacağı değerlendirilmektedir.

2.1.Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi

İktisadi işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirebilmek amacıyla-satılmak amacıyla alınmayan birden fazla dönem kullanma imkânı olan ve işletmeye sağladığı fayda birden fazla döneme yayılan fiziki varlıkların tümü maddi duran varlık olarak adlandırılmaktadır.

İşletmeler hangi sektörde faaliyet gösterirlerse gösterebilirler maddi duran varlıklar aktiflerinde önemli bir yer tutmaktadır. Tek düzen hesap planında maddi duran varlıklar grubunda yer alan kalemler aşağıda hesap kodları ile birlikte belirtilmiştir.

250- Arazi ve Arsalar

251- Yeraltı ve Yerüstü Düzenleri

252- Binalar

253- Tesis, Makine ve Cihazlar

254- Taşıtlar

255- Demirbaşlar

256- Diğer Maddi Duran Varlıklar

257- Birikmiş Amortismanlar

258-Yapılmakta Olan Yatırımlar

259- Verilen Avanslar

Gayrimenkul ifadesi, iktisadi bakımdan, muhasebe bakımından ve hukuki olarak farklı farklı anlamlar içermektedir. Ekonomik açıdan gayrimenkul bir sermaye unsuru olarak (aynı sermaye) görülürken, Tek Düzen Hesap Planı gayrimenkul kavramını aktif varlıklar içinde maddi duran varlık olarak değerlendirmekte ve işleme faaliyetlerinde kullanılmak üzere ödenen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemleri şeklinde tanımlanmaktadır (Demir, 2015:76).

Gelir Vergisi Kanununun 70. maddesi hangi tür mal ve hakların kiraya verilmesinden gayrimenkul sermaye iradı elde edilebileceğini belirtirken arazi ve arsalar ile bunların mütememmi cüzileri ve teferruatı da bu kapsamda sayılmaktadır. Gayrimenkullerin

değerlemesi ile ilgili olarak VUK'un 269. maddesi yol gösterici olmaktadır. Belirtilen kanunun 269. maddesine göre "İktisadi işletmelere dâhil bilumum gayrimenkuller maliyet bedelleri ile değerlemeye tabi tutulur. Ayrıca aşağıda yazılı kıymetler gayrimenkuller gibi değerlemeye tabi tutulur.

1. Gayrimenkullerin mütememmim cüzüleri ve teferruatı;

2. Tesisat ve Makineler;

3. Gemiler ve Diğer Taşıtlar;

4. Gayri maddi Haklar

Kanunda işletme bünyesinde bulunan tüm gayrimenkuller maliyet bedeli ile değerlendirirken, gayri maddi haklar da (telif hakkı, patent, Kullanım imtiyazı, know how vb.) maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gereken varlıklar içerisinde sayılmıştır.

2.1.1 Arazi ve Arsalar

Arazi ve arsalar işletme bünyesinde bulunan gayrimenkuller içerisinde yer almaktadır. Her ne kadar VUK'un 269. maddesine göre bilumum gayrimenkuller maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerektiği belirtilmekte ise de VUK'un "Özel Haller" başlığı altında belirtilen 289. maddesine göre arsa ve arazilerin vergi değeri ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Yani işletme bünyesinde bulunan ve maliyeti hesap edilemeyen arsa ve arazilerin, VUK'un 269. maddesinde "bina ve arazinin Emlak Vergisi Kanununun 29. maddesine göre tespit edilen değeri" olan vergi değeri ile değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Sonuç olarak bir işletmenin satın aldığı arsa ve arazinin değerlendirilmesi maliyet bedeli ile işletmenin kendi bünyesinde bulunan ve maliyet bedeli hesaplanamayan arazinin değerlendirilmesi vergi değeri ile yapılması icap etmektedir.

Bir arsanın satın alınması durumunda yapılacak olan masrafların maliyet bedeline ilave edilip edilemeyeceği hususu ile ilgili bilgilere VUK'un 270 ile 273. maddelerinde rastlanmaktadır. VUK'un 270. maddesine göre bir arsa ve arazinin satın alınması durumunda arsanın inşa edilmesi ile ilgili olan giderler maliyet bedeline ilave edilmesi gerekmektedir. Bununla beraber noter masrafları, mahkeme masrafları, kıymet takdir bedeli, komisyon ve tellaliye giderleri ile emlak alım ve özel tüketim vergileri maliyet

bedeline eklenmekte veya doğrudan gider olarak kayıt etmekte mükellefler serbest bırakılmıştır. Arsa ve arazi üzerinde bulunan yapının yıkımıyla ilgili yapılan harcamalar da satın alma maliyetine eklenmektedir.

Örnek: XYZ İnşaat ve Taahhüt Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. banka kanalıyla 2.500.000 TL'ye bir arsa satın almıştır. Firma bu satın alma ile ilgili olarak 60.000 TL tutarında noter ve tapu masrafını ise nakit olarak ödemiştir. Söz konusu arsa alımıyla ilgili muhasebe kaydı aşağıda gösterildiği şekilde yapılabilir.

	Borç	Alacak
250 Arazi ve Arsalar	2 560 000 TL	
102 Bankalar		2 500 000 TL
100 Kasa		60 000 TL

Örnekte satın alınan arsanın firma tarafından defaten ödendiği görülmekte olup, söz konusu arsanın finansmanında kredi kullanılması durumunda kullanılan kredinin faiz ödemelerinin satın alma maliyetine ilave edilip edilmeyeceği hususu akla gelmektedir. Söz konusu arsanın finansman giderlerinin nasıl kayıtlara yansıtılacağı ile ilgili VUK'da bir hüküm bulunmayıp, bu durum VUK 163 No.lu Tebliğ'de açıklanmaktadır. İlgili tebliğde belirtildiği üzere "Yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili faizlerden kuruluş dönemine ait olanların sabit kıymet ile birlikte amortisman yoluyla itfa edilmek üzere yatırım maliyetine eklenmesi gerekmekte; işletme dönemine ait olanların ise ilgili buldukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete intikal ettirilmek suretiyle amortisman tabi tutulması mümkün bulunmaktadır. Bu tebliğden de anlaşılacağı üzere kanun koyucu finansman giderlerinin sabit kıymetin bilançoda aktife kaydedildiği dönem sonuna kadar maliyet bedeline ilave edilmesi gerektiğini belirtirken, takip eden dönemlerde ortaya çıkacak finansman giderleri konusunda doğrudan gider yazılması ile amortisman uygulaması açısından mükellefe bir serbesti tanımaktadır.

2.1.2. Binalar

Bu hesapta firmanın satın aldığı binalar ve bunlara bağlı olan, ayrılamaz parçaları izlenmektedir. VUK'un 269. maddesi gereğince bütün gayrimenkullerin maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerekmekte olduğundan binalarında maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte 270. maddede belirtildiği üzere gayrimenkullerin satın alınması durumunda maliyet bedeline ilave olarak bir takım giderlerin de dâhil edilebileceği veya doğrudan gider olarak yazılabileceği vurgulanmaktadır. Buna göre işletmenin yapmış olduğu komisyon ödemeleri ile emlak alım vergileri bu kapsamda sayılabilecek giderlerdendir.

Ayrıca VUK'un 271. maddesinde belirtildiği üzere binaların satın alma bedelinden bahsedilirken binaların inşa ve imal giderlerinin satın alma bedeli yerine geçeceği vurgulanmaktadır. İnşa edilen gayrimenkullerde maliyet bedeline dâhil edilmesi gereken giderler aşağıda belirtilmektedir

1. Doğrudan arsa alınarak yeni bir binanın inşasına başlanması durumunda satın alınan arsanın maliyet bedeli

İnşa edilen binanın maliyeti belirlenirken arsanın yalnızca binanın kullanımı için ayrılan kısmının dikkate alınması gerekmektedir.

2. İşletmenin aktifine kayıtlı boş durumdaki arsasının üzerine inşaat yapması durumunda arsanın maliyet bedeli

Arsanın maliyet bedelinin tespit edilemediği durumlarda VUK'un 289. maddesi gereğince vergi değeri ile değerlemesinin yapılması gerekmektedir.

3. İşletmelerin aktifine kayıtlı olup henüz itfa edilmemiş binanın yeni bina inşası amacıyla arsa temin edilmesi maksadıyla yıkılması halinde binanın henüz itfa edilmemiş bedeli
4. Arsa temin ederken eski binanın yıkım giderleri ve arsanın yeni inşaat için hazır duruma getirilmesi amacıyla yapılan giderler
5. Binanın yapımında sarf edilen her türlü inşaat malzeme bedeli
6. Her türlü işçilik giderleri
7. İnşaatın başladığı ve devam ettiği yıllara ait inşaat için kullanılan kredi faizleri

8. İnşaatın başladığı ve devam ettiği yıllara ait inşaat için kullanılan döviz kredilerinin kur farkları (Demir, 2015:96).

Gayrimenkullerin maliyet bedelinin artışına sebep olan giderlerin tanımı VUK'un 272. maddesinde yerini almaktadır. Buna göre “ Normal bakım, tamir ve temizleme giderleri dışında gayrimenkulü veya elektrik üretim ve dağıtım varlıklarını genişletmek veya iktisadi kıymetinin devamlı olarak artırmak maksadıyla yapılan giderler gayrimenkulün veya elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının maliyet bedeline eklenir. Gayrimenkuller kira ile tutulmuş ise veya elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının işletme hakkı verilmiş ise, kiracıya veya işletme hakkına sahip tüzel kişi tarafından yapılan giderler bunların özel maliyet bedeli olarak ayrıca değerlendirilir” denilmektedir. Bu durumda işletmenin iktisap ettiği binaların normal bakım, tamir ve temizleme giderleri işletmenin rutin faaliyetlerini yerine getirebilmek için yaptığı giderler olup maliyet bedeline ilave edilmeyerek doğrudan gider olarak hesaplara intikal ettirmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Yapılan tamir bakım ve temizleme giderlerini aşan ölçekteki giderlerin ayrıca değerlendirilmesi gerektiği de unutulmamalıdır. Örneğin dekorasyon harcamaları tamir, bakım kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmayan harcamalardan olup, işyerinin dekore edilmesi, işyerinin değerini artıracığından amortismanına tabi tutulması gerekmektedir. Aynı şekilde doğal afetler, yangın ve kaza nedeniyle büyük hasarların oluştuğu durumlarda yapılan harcamaların da normal tamir, bakım ve temizleme kapsamında değerlendirilemez (Demir, 2014:99).

2.1.3 Tesis Makine ve Cihazlar

Üretimde kullanılan her türlü makine, tesis ve cihazlar ile bunların eklentileri ve bu amaçla kullanılan taşıma gereçlerinin (Konveyör, forklift vb.) izlendiği hesaptır. Bu hesap kullanım amaçlarına ve makine çeşitlerine göre bölümlenebilir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere üretimde kullanılan her türlü makine tesis ve cihazlar denilerek üretim işletmeleri işaret edilmektedir. Bu hesapta izlenen duran varlıklar maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir. Varlıkların satın alınmasıyla ilgili olarak yapılan bakım onarım giderleri doğrudan gider olarak yazılabilirken, varlığın değerinin artmasına sebep olan giderler maliyet bedeline eklenmektedir. Örneğin iplik üretimi yapan A Tekstil ve Sanayi Ticaret Ltd. Şti.'nin üretimde kullanılmak üzere bir makineyi satın alması durumunda 150.000

TL'ye (KDV %18) nakit olarak satın alması durumunda yapması gereken kayıt aşağıdaki şekildedir.

	Borç	Alacak
253 Tesis, Makine ve Cihazlar	150 000 TL	
191 İndirilecek KDV	2 700 TL	
100 Kasa		152 700 TL

2.1.4. Taşıtlar

İşletmenin faaliyetlerinde kullanılan tüm taşıtların izlendiği hesap olup, ulaştırma sektöründe hizmet üretimi amacıyla kullanımda olan tüm taşıt araçları da bu hesapta izlenmektedir. Ancak ulaştırma sektöründe ana üretimde kullanılan taşıt araçlarının toplam tutarı bilanço dipnotlarında gösterilmektedir. Taşıtlar da tesis, makine ve cihazlarda olduğu gibi maliyet bedeli ile değerlendirilmekte olup, maliyet bedeline KDV dâhil edilmez.

Örnek: XYZ İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. firması işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere 50.000 TL tutarında binek otomobili çekle satın almıştır. Satın alınan otomobil ile ilgili olarak 8.000 TL Özel Tüketim Vergisi, 1.200 TL KDV ve 500 TL Motorlu Taşıtlar Vergisi ödemiştir. Buna göre işletmenin yapması gereken kayıt aşağıda gösterilmektedir.

	Borç	Alacak
254 Taşıtlar	51 700 TL	
191 İndirilecek KDV	1 200 TL	
103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)		52 900 TL

2.1.5. Demirbaşlar

İşletme faaliyetlerinin yürütülmesinde kullanılan her türlü büro makineleri ve cihazları ile döşeme, masa, koltuk, dolap ve mobilya gibi duran varlıkların izlendiği hesaptır. VUK'un 273. maddesinde demirbaş eşyanın değerlemesi ilgili açıklama yapılmaktadır. Buna göre "Alet, edevat, mefruşat ve demirbaş eşya maliyet bedeli ile değerlendirilir.

Örnek: XYZ İnşaat ve Sanayi Tic. Ltd. Şti. bürosunda kullanılmak üzere senet düzenleyerek 10.000 TL değerinde mobilya satın almıştır.(KDV %18) Buna göre yapılması gereken kayıt aşağıda gösterilmektedir.

	Borç	Alacak
255 Demirbaşlar	10 000 TL	
191 İndirilecek KDV	1 800 TL	
321 Borç Senetleri		11 800 TL

Demirbaş eşyanın maliyet bedeline giren giderler satın alma bedelinden hariç, komisyon ve nakliye giderleri gibi özel giderlerdir. İmal edilen alet, edevat, mefruşat ve demirbaşlarda imal giderleri satın alma bedeli yerine geçer". VUK'un 272. maddesinde belirtilen gayrimenkullerin maliyet bedeline girmesi gereken unsurların mükelleflerin serbest bırakıldığı durumların, demirbaşlarla ilgili olan 273. maddesinde belirtilmediği görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere kanun koyucu gayrimenkullerle ilgili olarak gayrimenkullerin satın alınması durumunda ödenen komisyon ve tellaliye harcamalarının doğrudan gider olarak yazılabilmesi veya maliyete ilave edilmesi hususunda mükellefe serbestlik tanırken, demirbaş eşya ile ilgili olarak komisyon ve nakliye giderleri gibi özel giderlerin maliyete ilave edilmesini zorunlu kılmaktadır.

2.1.6. Amortismanlar

VUK'da amortismanlar ile ilgili düzenlemeler 313 ile 330.maddeler arasında yer almaktadır. 313 ile 321. maddeler arasında mevcut varlıkların amortisman konusu düzenlenirken, 322 ile 327. maddeler arasında alacaklarda ve sermayede amortisman hükme bağlanmıştır. Son olarak amortisman tabi varlıkların satılması ve amortisman tabi malların sigorta tazminatı konusu 328 ile 329. maddelerde yerini almıştır.

Her ne kadar VUK'da maddi duran varlıklar ile ilgili bir açıklayıcı bir betimleme olmasa da işletmelerin aktiflerinde yer alan iktisadi kıymetlerle ilgili amortisman uygulamalarının yapılış şekli hakkında gerekli açıklamalar 313. maddede yapılmıştır. Buna göre “işletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz bulunan gayrimenkullerle 269'uncu madde gereğince gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetlerin alet, edevat, mefruşat, demirbaş ve sinema filmlerinin birinci kısımdaki esaslara göre tespit edilen değerinin bu kanun hükümlerine göre yok edilmesi amortismanın konusunu teşkil etmektedir”.

VUK'un 313. maddesinde amortisman konusu varlıklara ilişkin bir çerçeve çizilmektedir. Buna göre “işletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz bulunan gayrimenkullerle 269'uncu madde gereğince gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetlerin (Gayrimenkullerin mütemmim cüzleri ve teferruatı, tesisat ve makineler, gemiler ve diğer taşıtlar ve gayri maddi haklar) alet, edevat, mefruşat, demirbaş ve sinema filmlerinin birinci kısımdaki esaslara göre tespit edilen değerinin bu kanun hükümlerine göre yok edilmesi amortismanın konusunu teşkil etmektedir” denilerek amortisman tabi varlıklara ait bir açıklama getirilmektedir. Buna göre bir varlığın amortisman tabi tutulabilmesi için bir yıldan uzun süreli kullanılması, yıpranmaya aşınmaya ve değerden düşme özelliğinin olması, işletmenin aktifinde kayıtlı olması ve değerinin belirli bir sınırın üstünde olması icap eder. Ayrıca söz konusu şartların birlikte sağlanması da gerekmektedir.

Ancak VUK 365 Seri No.lu genel tebliğinde kullanılma şart aranmaksızın envantere dâhil olan ve kullanılmaya hazır işletmede bulunan kıymetler için amortisman ayrılabilceği açıklanmıştır (Demir, 2015:184).

VUK'un 318. maddesi gereği "Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan olunan amortisman nispetleri ilanların yapıldığı ayrı ayrı tespit edilen nispetlerin ilgililerin müracaatta bulunduğu hesap döneminden muteberdir. Maliye Bakanlığı tespit ve ilan ettiği amortisman nispetlerini gerektiğinde değiştirmeye ve amortismanlarla ilgili hususları tespiti yetkilidir."

Yukarıda açıklamalardan da anlaşılacağı üzere amortisman, işletmenin aktifine kayıtlı sabit varlıkların yıpranması, aşınması vb. nedenlerle değerlerinin düşmesi sonucu ayrılan karşılık olarak tanımlanabilir. Karşılık ayırmak suretiyle mükelleflerin yıllık net kazançlarını tespit ederken söz konusu karşılık tutarları yıllık gelirden indirilmesine izin verilmektedir.

Amortismanın ayırmayı gerekli kılan iktisadi nedenler arasında duran varlığın yetersiz durumda kalması, teknolojik gelişmeler ile eski varlıkların yerine daha teknolojik varlıkların geçmesi, moda ve benzeri sair sebeplere bağlı olarak mamule olan talebin değişmesi, duran varlıkların üretim artışı içerisindeki etkinliği artırmanın gerekliliği, sosyal ve kültürel gelişmeler yer almaktadır. (Yönetim ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi, 2004:368).

Amortisman ayırma hadleri ile ilgili olarak Maliye Bakanlığı tarafından her yıl yayımlanan genel tebliğler dikkate alınmaktadır. Bu Tebliğlerde belirtilen sınırın altında kalan varlıkların bir defa giderleştirilmesi mümkün iken belirtilen sınırın üstündeki varlık değerlerin de amortisman yoluyla giderleştirilmesi gerekmektedir. Duran varlık değer sınırları ile ilgili son beş yıla ait tablo aşağıda yer almaktadır.

Genel Tebliğ	Yürürlük Tarihi	Tutar
411 Sayılı VUK Tebliği	2012	770 TL
422 Sayılı VUK Tebliği	2013	800 TL
432 Sayılı VUK Tebliği	2014	800 TL
442 Sayılı VUK Tebliği	2015	880 TL
460 Sayılı VUK Tebliği	2016	900 TL

VUK'da belirtilen amortisman yöntemleri ise aşağıda gösterilmiştir.

-Normal Amortisman Yöntemi (VUK Mad. 315)

-Azalan Bakiyeler Amortisman Yöntemi (VUK Mad. 315)

Madenlerde Amortisman (VUK Mad. 316)

-Fevkalade Amortisman (VUK Mad. 317)

-Kıst amortisman (VUK Mad. 320)

i)Normal Amortisman Yöntemi: VUK'un 315. maddesinde "Mükellefler amortismanına tabi kıymetlerini Maliye Bakanlığının tespit ve ilan edeceği oranlar üzerinden itfa ederler. İlan edilecek oranların tespitinde iktisadi kıymetlerin faydalı ömürleri dikkate alınır" denmektedir. Normal amortisman yönteminde işletmeye alınan varlığın maliyeti ve kullanım süresi dikkate alınarak her yıl için eşit tutarlarda amortisman ayrılması gerekmektedir. Söz konusu iktisadi kıymetin maliyeti amortisman süresi sonunda ayrılan amortisman tutarıyla eşit olmaktadır. VUK'un 315. maddesinde belirtildiği üzere işletmeler Maliye Bakanlığının açıkladığı oranları dikkate almak suretiyle amortismanına tabi varlıklarının bu oranlar üzerinden itfa ederler. İşletmenin aktifinde yer alan iktisadi kıymetlerin amortisman süresi varlığın işletmeye alındığı yıldan itibaren başlamaktadır.

VUK'un 320. maddesine göre;

1.iktisadi ve teknik bakımdan bir bütünlük teşkil eden değerler için normal veya azalan bakiyeler usulüyle amortisman usullerinden yalnız biri uygulanabilmektedir.

2.Bir iktisadi kıymet için normal amortisman yöntemi seçildikten sonra takip eden dönemlerde başka bir yöntemin kullanılması mümkün bulunmamaktadır.

Örnek: Maliyet bedeli 50.000 TL Faydalı ömrü 5 yıl olan makine 01.07.2016 tarihinde montajı yapılarak aktif kalemler içerisinde yerini almıştır. Normal amortisman yöntemine göre yıllar itibarıyla uygulanacak amortisman tutarları aşağıda gösterilmektedir.

Yıl	Amortismana Tabi Değeri	Amortisman Oranı (%)	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman
2016	50 000	20	10 000	10 000
2017	50 000	20	10 000	20 000
2018	50 000	20	10 000	30 000
2019	50 000	20	10 000	40 000
2020	50 000	20	10 000	50 000

Örnekte de görüleceği üzere 2020 yılında ayrılan amortisman tutarı makinenin bedeliyle eşit olmakta ve değeri böylelikle yok edilmektedir.

ii)Azalan Bakiyeler Amortisman Yöntemi: VUK'un mükerrer 315. maddesine göre "Bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerden dileyenler, amortismana tabi iktisadi değerlerini azalan bakiyeler üzerinden amortisman usulü ile yok edebilirler."

"Bu usulün tatbikinde;

1. Her yıl, üzerinden amortisman hesaplanacak değer evvelce ayrılmış olan amortisman toplamının tespiti suretiyle tespit olunur. Enflasyon düzeltilmesi yapılan dönemlerde, üzerinden ayrılacak değer amortisman tabi iktisadi kıymetin düzeltilmiş değerinden daha evvel ayrılmış olan amortismanların toplamının taşınmış değerleri indirilmek suretiyle tespit edilir.
2. Bu usulde uygulanacak olan amortisman oranı %50'yi geçmemek üzere normal amortisman oranının iki katıdır.
3. Bu usulde amortisman süresi normal amortisman nispetlerine göre hesaplanır. Bu sürenin son yılına devreden bakiye değer, o yıl tamamen yok edilir." denmektedir.

Ayrıca VUK'un mükerrer 320. maddesinde belirtildiği üzere " bir iktisadi değer üzerinden azalan bakiyeler usulüne göre amortisman ayrılmaya başlandıktan sonra normal amortisman usulüne geçilebilir" denilmekle mükellefe bu konuda bir serbesti getirdiği görülmektedir.

Örnek: Azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman uygulayan ABC İnşaat ve Taahhüt San. Ve Tic. Ltd. Şti. 01.10.2016 tarihinde 50.000 TL tutarında mikser makinesi satın almıştır. Faydalı ömrü 5 yıl olan makine için firmanın ayırması gereken amortisman tutarları aşağıdaki gibidir.

Yıl	Amortismanına Tabi Değeri	Amortisman Oranı (%)	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman
2016	50 000	40	20 000	20 000
2017	30 000	40	12 000	32 000
2018	18 000	40	7 200	39 200
2019	10 800	40	43 200	43 520
2020	6 480	100	64 800	50 000

Bununla birlikte işletmenin 2019 yılından itibaren normal amortismanına geçiş yaptığı düşünüldüğünde yıllar itibariyle yeni amortisman tutarları şu şekilde olacaktır.

Yıl	Amortismanına Tabi Değeri	Amortisman Oranı (%)	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman
2016	50 000	40	20 000	20 000
2017	30 000	40	12 000	32 000
2018	18 000	40	7 200	39 200
2019	10 800	50	5 400	44 600
2020	10 800	100	5 400	50 000

2019 yılında azalan bakiyeler yönteminden normal amortisman yöntemine geçilerek geriye kalan 10.800 TL iki yılda amorti edilmektedir.

iii) Madenlerde Amortisman: VUK'un 316. maddesine göre "İşletme sebebiyle içindeki cevherin azalmasından dolayı maddi değerini kaybeden madenlerin ve taş ocaklarının maliyet ve imtiyaz bedelleri, ilgililerin müracaatları üzerine bunların büyüklük ve mahiyetleri göz önünde tutulmak ve her maden veya taş ocağı için ayrı ayrı olmak üzere Maliye ve Sanayi Bakanlıkları tarafından belli edilecek nispetler üzerinden yok edilir."

Ülkemizde bulunan madenlerin mülkiyeti devletin tasarrufunda bulunmaktadır. Bu madenle yataklarını işletenler maden yataklarının kendisine değil, bu madenle ilgili işletme hak ve imtiyazlarına sahiptirler. Firmaların söz konusu madenlerin işletimi için devletten ruhsat veya işletme izni alması gerekmektedir. Bununla ilgili herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır. Firma tarafından işletme ruhsatına sahip olanlardan söz konusu maden için ruhsat satın alımı yapılmayıp, kendi ruhsatına sahip firmalarda itfa edilecek bedeli imtiyaz bedeli olarak kabul göreceği belirtilmektedir. Fakat kullanım hakkı satın alınması ya da kiralanması yoluyla maden işletiliyor ise itfa edilmesi gereken bedelin maliyet bedeli olmaktadır.

Ayrıca maden veya kum, çakıl gibi maddelerin çıkarılacağı arsa veya arazinin satın alınması halinde veya mevcut bir arazini çimento, tuğla, kiremit vb. imal etmek üzere kullanıldığı durumda, arsa veya araziler değer kaybına uğramaktadır. Bu arazi ve arsalar, VUK'un 314. maddesinde söz konusu edilen boş arsa ve arazi gibi mütalaa edilemezler. Bu nedenle 316. maddedeki amortisman tabi maden maliyetine ilave edilmeleri gerekmektedir (Dinçer, 2014:103).

iv)Fevkalade Amortisman Yöntemi: VUK'un 317.maddesi gereği "Amortisman tabi olup;

1. Yangın, deprem, su basması gibi afetler neticesinde değerini tamamen veya kısmen kaybeden;
2. Cebri çalışmaya tabi tutuldukları için normalden fazla aşınma ve yıpranmaya maruz kalan;
3. Yeni icatlar dolayısıyla teknik verim ve kıymetleri düşerek tamamen veya kısmen kullanılmaz bir hale gelen;"

Menkul ve gayrimenkuller ile haklara, mükelleflerin müracaatları üzerine ve ilgili bakanlıkların mütalaa alınmak suretiyle Maliye Bakanlığınca her işletme için işin mahiyetine göre ayrı ayrı belli edilen "Fevkalade ekonomik ve teknik amortisman nispetleri" uygulanır. Bu maddeye göre fevkalade amortisman yönteminin uygulanabilmesi için olağandışı bir durumun(yangın, deprem sel baskını vb.) yaşanması gerektiği açıktır. Bu yöntemde önceden tespit edilmiş bir amortisman oranı bulunmamaktadır. Böyle durumlarda mükelleflerin Maliye Bakanlığına başvurarak amortisman oranının belirlenmesini isterler. Bakanlık tarafından bildirilen oran duran varlıklara uygulanarak değer kaybı giderleştirilir. Doğal afetler sebebiyle zarar meydana gelen varlıklar sigortalanmışsa fevkalade amortisman yöntemi uygulanmaz.

v)Kıst Amortisman Yöntemi: VUK'un 320.maddesine göre "Faaliyetleri kısmen veya tamamen binek otomobillerin kiralanması veya çeşitli şekillerde işletilmesi olanların bu amaçla kullandıkları binek otomobilleri hariç olmak üzere, işletmelere ait binek otomobillerinin aktife girdiği hesap dönemi için ay kesri tam ay sayılmak suretiyle ay süresi kadar amortisman ayrılır. Amortisman ayrılmayan süreye isabet eden bakiye değer, itfa süresinin son yılında tamamen yok edilir.

Örnek: Azalan bakiyeler yöntemi kullanarak varlıklarına amortismanına tabi tutan XYZ Sanayi ve Ticaret A.Ş. 25.07.2015 tarihinde ekonomik ömrü 5 yıl olan 50.000 TL tutarında binek otomobil satın almıştır. Firmanın otomobil için ayırması gereken amortisman tutarları aşağıda gösterildiği gibidir.

Yıl	Amortismanına Tabi Değeri	Amortisman Oranı (%)	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman
2015	50 000	40	20 000	10 000
2016	30 000	40	12 000	22 000
2017	18 000	40	7 200	29 200
2018	10 800	40	4 320	33 520
2019	6 480	100	16 4800	50 000

XYZ Sanayi ve Ticaret A.Ş. binek otomobili 2015 yılının 7'nci ayında aktiflerine alacağı için söz konusu varlık için 6 aylık amortisman olarak 10.000 TL hesaplanmıştır. Amortisman ayrılmayan süreye isabet eden bakiye değer, (10.000 TL) ise itfa süresinin son yılında tamamen yok edilerek amortisman ayırma işlemi tamamlanmıştır.

Vergi mevzuatına bakıldığı zaman maddi duran varlıkların değer azalışlarının kaydı ile açık bir hükmün bulunmadığı görülmektedir. VUK'un 317. maddesi gereği, fevkalade amortisman kapsamı çerçevesinde, amortisman tabi olmaktadır. Yangın, deprem, sel vb. doğal afetler neticesinde veya yeni icatlar dolayısıyla teknik verim ve kıymetleri düşerek cebri çalışmaya tabi tutulmaktadırlar. Normalden fazla aşınmaya ve yıpranmaya maruz kaldığından değerini tamamen veya kısmen kaybeden menkul ve gayrimenkullerle haklara mükelleflerin müracaatları üzerine ve ilgili bakanlıkların mütalaası alınmak suretiyle Maliye Bakanlığınca her işletme için işin mahiyetine göre ayrı ayrı belli edilen fevkalade ekonomik ve teknik amortisman nispetleri uygulanabilmektedir (Aydın, 2016:69).

VUK duran varlıkların maliyet bedeli ile değerlendirileceğini hükme bağlamış olup, değer artışlarının ihmal edildiği görülmektedir. "Zira hiçbir değer artışı realize edilmedikçe elde edilmiş sayılmaz. Aksine değerlerde bir azalış tespit edildiği takdirde sabit varlıklar aktife maliyet bedeli ile muhafaza edilmekle beraber, bu azalış pasifte özel bir hesaba kaydedilmek suretiyle nazara alınacaktır"(Aydın,2016:73).

2.1.7.Maddi Olmayan Duran Varlıklar

1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğine göre maddi olmayan duran varlıklar herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belirli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefiyelerin izlendiği hesap grubu olarak tanımlanmaktadır.

Kiracının kiralandığı gayrimenkulün kullanım hakkına sahip olması dolayısıyla kiracının söz konusu kullanım hakkı 260-Haklar hesabında aktifleştirilmektedir. Bahsi geçen tebliğde belirtildiği üzere haklar; patent, lisans, imtiyaz ticari marka ve unvan gibi bir bedel ödenerek elde edilen bazı hukuki tasarruflar ile kamu otoritelerinin işletmeye belirli alanlarda tanıdığı kullanma, yararlanma gibi yetkiler dolayısıyla yapılan harcamaları kapsar. Hakla maliyet bedeli ilde değerlendirilmekte olup, faydalanma süresi dâhilinde, faydalanma süresi belli değil ise, 5 yıllık sürede amorti edilmektedir. Diğer taraftan kiracının kiraladığı gayrimenkul için bizzat kendisi tarafından yapılmış olan harcamalar da olabilmektedir. Bununa ilişkin kiracının kiraladığı gayrimenkulün değerini veyahut iktisadi ömrünü artırıcı harcamaların doğrudan gider olarak yazılması VUK uyarınca mümkün bulunmamaktadır. Bu nedenle bu tür harcamaların 264 Özel Maliyetler hesabında izlenmesi gerekmektedir. Zira tek düzen hesap planında da özel maliyetler; “kiralanan gayrimenkullerin geliştirilmesi veya ekonomik değerinin sürekli olarak artırılması amacıyla yapılan giderler ile (normal bakım, onarım ve temizleme giderleri hariç)bu gayrimenkulün kullanılması için yapılıp kira süresinin sonunda mal sahibine bırakılacak olan varlıkların bedellerini kapsar” şeklinde ifade edilmektedir. VUK’un 327. maddesi gereğince “özel maliyet bedelleri kira süresine göre eşit yüzdelerle itfa edilmekle birlikte kira süresinin 5 yıldan fazla olması halinde de beş yıl içerisinde eşit taksitlerle itfa edilmektedir.”

Bir işletmenin devralınması durumunda katlanılan maliyet ile söz konusu işletmenin rayiç bedelle hesaplanan varlıkları değeri arasında olumlu farkın mevcut olması durumunda 261-Şerefiye hesabında izlenmektedir. Şerefiye hesap edilirken rayiç bedeli tespit edilmemesi durumunda net defter değeri esas alınır. Beş yıllık süre içerisinde eşit taksitlerle yok edilmektedir.

İşletmenin kuruluşu esnasında maddi bir değer elde edilmeyen giderlerin aktifleştirildiği “262-Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri” VUK’un 326. maddesi gereğince mukayyet değer ile değerlendirilmekte olup, genelde 5 yıl içinde eşit taksitlerle itfa edilerek yok edilmektedirler. Yeni ürün ve teknolojilerin amacıyla yapılan her türlü harcamaların aktif kalemler içinde yer aldığı “263-Araştırma ve Geliştirme Giderleri” ise maliyet değerleri üzerinden yine 5 yıl içinde eşit taksitlerle itfa edilerek yok edilmektedir.

2.2.Menkul Kıymetlerin Değerlemesi

VUK’un 279. maddesinde menkul kıymetlerin değerlendirilmesi ile ilgili olarak “Hisse senetleri ile fon portföyünün en az % 51’i Türkiye’de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dâhil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirilir” hükmü bulunmaktadır. Madde kapsamında işletmenin sahip olduğu menkul değerlere ilişkin Alış Bedeli, Borsa Rayici ve Kist Getiri adı altında 3 farklı değerlendirme ölçüsünün kullanılacağı anlaşılmaktadır.

Alış Bedeli: Alış bedeliyle ilgili VUK’ da herhangi bir tanım bulunmamakla birlikte maliyet bedeline göre alış bedelinin daha dar kapsamlı olduğu, iktisadi bir kıymetin alış günündeki iktisap edilmesi sırasında ödenen tutar olduğu belirtilmektedir. Bir menkul kıymetin alış bedeli ilgili menkul kıymetin alış değerini kapsadığı için alışla ilgili diğer harcamaları kapsamamaktadır. Alış bedeli belirlenirken söz konusu menkul kıymetin elde edilmesi için yapılan komisyon harcamaları, kur farkı vb. giderlerin alış bedeline dâhil edilmemesi gerekmektedir. Bu tür harcamalar sonuç hesapları kullanılarak giderleştirilmektedir. Menkul kıymetlere ilişkin giderler genellikle, satın alma giderine ilave olarak tahsil ve satış giderleridir. Ayrıca vadesi geldiği halde üzerinde tahsil edilmemiş kuponu ile birlikte menkul kıymet satın alınması durumunda, değerlendirme menkul kıymetin alış bedeline kupon bedelinin de dâhil edilmemesi gerekir. Alış bedeli ile değerlendirilen varlıklar elden çıkarılmadığı sürece değerlendirme gününde söz konusu menkul kıymetlerle ilgili olarak değer artış veya azalışları vergi matrahı tespitinde dikkate

alınmamaktadır. Alış bedeliyle değerlemeye tabi menkul kıymetler aşağıda belirtilmektedir.

1. Hisse Senetleri: Hisse senetleri, geçici il mühaberler, bağlı menkul kıymetler, iştirakler, bağlı ortaklıklar
2. Yatırım Fonu Katılım Belgeleri: Fon portföyünün en az % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri
3. Borsa rayici bulunmayan ve getirisi değerlendirme gününde hesaplanamayan menkul kıymetler: Kar-zarar ortaklığı senetleri, bazı hallerde gelir ortaklığı senetleri

Borsa Rayici: VUK'un 263. maddesinde borsa rayici, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadî kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerinin ortalama değerlerini ifade eder denilmektedir. Resmi borsalarda değerlendirme günü fiyatlarının tespiti, gün boyunca oluşacak fiyatların ortalaması alınarak yapılır. Borsa rayici ölçüsü objektif ve reel bir değerlendirme ölçüsü olup, iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki gerçek (tasarruf) değerini ifade eder. Bu değerlendirme ölçüsünün etkin ve yaygın bir şekilde kullanılması tamamen mevcut borsaların etkinliği ve büyüklüğü ile orantılıdır.

Kıst Getiri: VUK'un 279'uncu maddesinden yararlanarak kıst getiri ölçüsünün tanımını şu şekilde yapılabilir: Menkul kıymetin alış bedeline, bu kıymetin vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dâhil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi sonucu değerlemeye esas bedelin bulunması yöntemine kıst getiri ölçüsü adı verilir

2.2.1. Tek Düzen Hesap Planında Menkul Değerler

1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğine göre menkul kıymetler faiz ve kar payı sağlamak veya fiyat değişmelerinden yararlanarak kar elde etmek amacıyla belirli bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, yatırım fonu katılma belgesi, kar-zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi kıymetler şeklinde tanımlanarak bu varlıkların izlenmesi amacıyla hesap grubu oluşturulmuştur. Bu hesap grubunda yer alan menkul kıymetler aşağıda gösterilmektedir. Bununla birlikte VUK'un menkul kıymetler ile ilgili 279. maddesine bakıldığı zaman hisse senetleri ifadesinden uzun vadeli yatırım amaçlı düşünülen menkul kıymetler de bahsedildiğinden dolayı 24-Mali

Duran Varlıklar hesap grubu altında yer alan menkul kıymetlerin de bu kapsamda değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

“110 Hisse Senetleri: Geçici olarak kısa vadede kar elde etmek amacıyla elde tutulan hisse senetlerinin izlendiği hesaptır.” Kayıtlara alış değeri ile alınmakla beraber, gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için değer düşüklüklerini gösterip karşılık ayrılması gerekmektedir. Bir hisse senedinin piyasa değeri alış değerinin altına gerilemiş ise söz konusu kıymet piyasa değeri ile değerlendirilerek karşılık ayrılması icap etmektedir. Bu karşılık kanunen kabul edilmeyen gider olarak kabul edilmektedir. Dönem sonunda hisse senetlerinin sayımı yapılarak değerlemelerini yapılması gereklidir.

“111 Özel Kesim Tahvil Senet ve Bonoları: Özel Sektör tarafından çıkarılan tahvil, senet ve bonoların izlendiği hesaptır. Tahvil senet ve bonoların dönem sonunda envanteri yapılarak kayıtlara alınır. Borsada işlem görenler bilanço tarihindeki borsa rayici ile değerlendirilip söz konusu değer alış değeriyle beraber faizinden büyük ise aradaki fark olarak yazılırken söz konusu fark küçük ise zarar olarak hesaplara alınmaktadır.”

“112 Kamu Kesim Tahvil Senet ve Bonoları: Kamu tarafından çıkarılmış tahvil, senet ve bonoların izlendiği hesaptır. Sayımı ve değerlemesiyle ilgili hususlar özel kesimin çıkardığı tahvil, senet ve bonolarda olduğu gibidir.”

“118 Diğer Menkul Değerler: Hisse senetleri ile özel sektör ve kamu kesiminin çıkardığı tahvil, bono ve senetlerin haricindeki diğer menkul kıymetlerin takip edildiği hesaptır. Dönem sonunda envanter çalışmaları tamamlandıktan sonra piyasa fiyatı ile değerlemelerini yapılması gerekmektedir. Alış değeri ile piyasa fiyatı arasındaki fark kar veya zarar hesabına yazılmaktadır. “

“119 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı: Menkul değerlerin borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde ortaya çıkacak zararların karşılanması amacıyla ayrılması gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.”

2.2.2. Menkul Kıymet Türleri

Menkul kıymetler ile ilgili firmaların yatırım stratejilerine bakıldığı zaman ya kısa vadeli alım-satım amaçlı ya da orta ve uzun vadede elde tutulmak amacıyla satın alındığı görülmektedir. Bir menkul kıymet ister alım-satım amaçlı isterse uzun vadeli elde tutmak amacıyla edinilmiş olsun işletmenin diğer varlıklarında olduğu gibi değerlemeye tabi tutulması gerekmektedir. Menkul kıymetlerle ilgili tanıma 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 3.maddesinin o bendinde karşılaşılmaktadır. Buna göre menkul kıymetler *“para, çek, poliçe ve bono hariç olmak üzere, paylar ve pay benzeri diğer kıymetler ile söz konusu paylara ilişkin depo sertifikalarını, borçlanma araçları veya menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları ile söz konusu kıymetlere ilişkin depo sertifikaları”* olarak tanımlanmaktadır.

Vergi kanunlarında menkul kıymetler ile ilgili düzeleme hükümlerine rastlanılmakla birlikte menkul kıymetlere ilişkin bir tanım bulunmamaktadır. Fakat 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 75. maddesinde *“sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradidir”* denilerek menkul sermaye gelirlerinin ne şekilde kazanılacağı gösterilmektedir. Bunun haricinde menkul kıymetlerin değerlemesi ile ilgili olarak VUK’un 279. maddesinde değerlendirme farklılıklarından kaynaklı olarak hisse senetleri, menkul kıymet yatırım fonu katılım belgeleri ve bunların dışında kalan menkul kıymetler ayırımına gidildiği görülmektedir.

Hisse senetleri: Anonim şirketler, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler ile kanunla kurulan iktisadi teşekküller tarafından ihraç edilen ortaklıktaki sermaye payını temsil eden kanuni şekil şartlarına uygun olarak düzenlenen ve sahibine ortaklık hakkı sağlayan kıymetli evrak hükmünde bir belgedir. Şirket faaliyetlerine devam ettiği müddetçe sahibine kar payı sağlar. Elde edilen kar payı şirket karlılığına ve elde edilen karın dağıtım kararlarına göre farklılık gösterir. Hisse senedinin Türkiye dışındaki bir şirket tarafından ihraç edilip edilmediğinin değerlendirme açısından bir önemi bulunmamaktadır. VUK’un 279. maddesinde alış bedeli ile değerlemeye tabi tutulan hisse senetlerinin Türkiye’de faaliyet gösteren bir şirkete ait olması şartı aranmamaktadır. Ancak yurtdışından faaliyet gösteren bir şirketin hisse senedini aktifinde bulunduran bir şirketin

bu hisse senetlerinin alış bedeli değerlemesi için sermaye piyasası kanununa uygun bir hisse senedi olması gerekmektedir.

Hisse senetleri farklı yöntemlerle iktisap edilebilmekte olduğundan hisse senedinin satışından elde edilen istisnadan yararlanabilmek için iktisap tarihi olarak hangi tarihin dikkate alınacağı önem kazanmaktadır. İktisap edinme türlerine göre hangi tarihin iktisap tarihi olarak kabul edilmesi gerektiği aşağıda açıklanmıştır.

Sermaye ve kar yedeklerinin sermayeye eklenmesi dolayısıyla elde edilen hisse senetlerinin iktisap tarihi olarak önceden sahip olunan hisse senedinin iktisap tarihi dikkate alınacaktır⁵.

Kurumlar Vergisi Kanunu kapsamında gerçekleştirilen tür değiştirme, devir ve bölünme (kısmi bölünme dâhil) hallerinde, devir olan veya bölünen şirketin ortaklarına verilen hisselerin iktisap tarihi olarak, bu yeni hisselerin verilmesine neden olan devir olan veya bölünen şirketin hisselerinin iktisap tarihinin esas alınması gerekmektedir.⁶

Örnek: X Limited Şirketi 01.07.2015 tarihinde BİST’te işlem gören Y A.Ş hisse senetlerinden 30.000 TL ödeyerek bir alım gerçekleştirmiştir. X Limited Şirketi hisse senetlerinin alımı için 2.000 TL komisyon gideri ödemiştir. 31.12.2015 tarihinde Y A.Ş. ‘nin hisse senetlerinin borsada oluşan fiyatı artarak 40.000 TL’ye yükselmiştir. Bu durumda X Limited Şirketi satın aldığı hisse senetlerini 30.000 TL üzerinden aktifleştirecek ve hisse senetlerinin alımı ile ilgili olarak ödediği 3.000 TL’lik komisyonu doğrudan sonuç hesaplarına intikal ettirecektir. Yılsonunda borsada oluşan fiyatın artmasına rağmen hisse senedi alış bedeliyle değerlendirileceğinden alış bedeli olan 30.000 TL bedelle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yatırım fonu katılma belgeleri: Sermaye Piyasası Kanununa göre yatırım fonları sermaye piyasası kurumları arasında sayılmış olup SPK Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği Seri: VII No: 10 madde 4’e göre “ *Halktan yatırma belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahibi hesaplarına riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığı*” şeklinde tanımlanmaktadır. Söz konusu tebliğin 35. maddesinde ise yatırım fonu katılma belgesi kurucu ve saklayıcı kuruma karşı sahip olduğu hakları taşıyan ve fona ne kadar pay ile katıldığını gösteren kıymetli evrak niteliğinde bir senet olup kaydi değer olarak tutulduğu belirtilmektedir. Yatırım fonu katılma belgelerinin

⁵232 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği

⁶1 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği

emre veya hamiline yazılı olarak düzenlenmesi mümkündür. Ayrıca aynı tebliğin 36. maddesi gereğince katılma belgesi temsil ettiği değer tam olarak nakden ödenmesi şartıyla kaldırılabilirliğini hüküm altına almaktadır. Katılma belgelerinin itibari değerleri olmayıp, bir fonun pay değeri toplam fon değerinin tedavüldeki katılma belgelerinin kapsadığı pay sayısına bölünerek elde edilmektedir. Bu değer ise fon kurucusu tarafından hesaplanmakta ve açıklanmakta olup, katılma belge sahipleri de dilediklerinde açıklanana bu değerler üzerinden nakde çevirebilmektedir. Katılma belgelerinin getirisi fon portföyünün yapısına göre değişim göstermekle beraber portföyün tahvil, bono vb. sabit getirili menkul kıymetlerden oluşturulması halinde katılma belgelerinin getirisi de bu kıymetlerin getirisine göre değişiklik gösterebilmektedir. Ancak portföyün ağırlıklı olarak borsada işlem gören hisse senetlerine bağlanması durumunda ise borsada oluşan fiyat dalgalanmalarından katılma belgelerinin değeri de etkilenmektedir. Hatta kriz dönemlerinde toplam fon değerinin azalması nedeniyle zarar edilmesi bile söz konusu olabilir.

Örnek: X A.Ş. 2015 yılında (Y) Bankası yatırım fonu katılma belgelerinden pay başına 10 TL olmak üzere 5000 adet satın almış olup, alış tarihi itibarıyla 50.000 TL bedelle aktife kaydetmiştir. (Y) Bankası yatırım fonu, fon portföyünün %60'ı Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinde oluşmaktadır. Yılısonu itibarıyla (Y) Bankası katılma belgelerinin pay başına değerinin 10,50 TL olarak açıklanmıştır.

Fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulu şirketlerin hisse senedinden oluşması nedeniyle, yılısonunda yapılacak değerlemede alış bedeli olan alış bedeli olan 50.000 TL bedelle değerlendirilecektir.

Kar ve zarar ortaklığı belgesi: İhraççılar tarafından kar ve zarara ortak olmak üzere, tüm faaliyetlerin gerektirdiği finansman ihtiyaçlarını karşılamak için; yurtiçinde satılmak üzere Türk Lirası üzerinden veya yabancı paraya endeksli yurtdışında satılmak üzere ise Türk Lirası veya yabancı paraya endeksli kar zarar ortaklığı belgesi adı altında menkul kıymet ihraç edebilirler (Demir, 2015:324).

Ayrıca menkul kıymet alım satımı ile işgal eden ortaklıkların kar zarar ortaklığı belgesi ihraç edemeyeceği belirtilmektedir. Kar zarar ortaklığı belgesi hamiline veya nama yazılı çıkarılabilmektedir. Bu menkul kıymete sahip olanların oy kullanma hakkı

bulunmamaktadır. VUK'un 279. maddesi gereği getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetlerin alış bedeli değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla getirileri ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan kar ve zarar ortaklı belgeleri değerlendirme günü itibarıyla hesaplanmamaktadır. Bu nedenden dolayı söz konusu menkul kıymetlerin geçici vergi dönemlerine ilişkin kazancın tespitinde de alış bedeli ile değerlendirilmesi gerekli görülmektedir.

Devlet tahvilleri ve hazine bonoları: Vadesi 1 yıldan daha az olan devlet iç borçlanma senetlerine hazine bonusu, bir yıldan fazla olanlar ise devlet tahvili olarak tanımlanmaktadır. Hazine bonolarında kupon bulunmamasıyla birlikte bunlar iskonto esasına göre ihraç edilmektedir. Bononun üzerinde belirtilen meblağ vade sonunda anapara ve faiz dâhil ödenecek parayı gösterir. Bundan dolayı hazine bonolarında getiri sabittir ve önceden hesaplanabilir.

Devlet tahvilinin üzerinde yazılı değer fiilen borçlanılan tutarı göstermektedir. Ödeme planına göre borçlanılan tutar üzerinden, kupon karşılığı dönemler itibarıyla faiz ödemesi yapılır. Devlet tahvillerinin de getirisi sabit ve önceden hesaplanabilir. Ancak devlet tahvili ve hazine bonoları BİST'te işlem gördükleri için, bunların borsa rayici bulunmaktadır. Bu sebepten dolayı devlet tahvili ve hazine bonolarının değerlendirilmesi borsa rayicine göre yapılmaktadır. Hazine bonusunun alış bedeli ile bononun tespit edilen borsa rayici değeri arasındaki fark gelir-gider olarak yazılmaktadır.

Örnek: (Y) A.Ş., 2015 tarihinde nominal bedeli 80.000 TL olan hazine bonusunu iskonto edilmiş bedelle 75.000 TL'ye satın almıştır. Vade sonunda 80.000 TL alınacaktır. Dönem sonunda hazine bonusunun işlem gördüğü fiyat 77.500 TL'dir. Hazine bonusu borsa rayicine göre değerlendirilmesi gereken menkul kıymet olduğundan, yılsonu itibarıyla borsada oluşan ortalama fiyat ile alış bedeli arasındaki fark olan, $(77.500 - 75.000) = 2.500$ TL mükellef şirketin kurum kazancına ilave edilmesi gerekmektedir.

Eurobondlar: Eurobond, kaynak sağlamak amacıyla ülke veya şirketlerin sınırları dışında uluslararası piyasalarda yabancı para birimleri üzerinden ihraç edilen uzun vadeli borçlanma aracı olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak Euro veya US-Dolar cinsinden satışa sunulmaktadır. Eurobond vadeleri 5 ile 30 yıl arasında değişebilmekte ve sabit faiz ödemektedirler. Eurobondları ihraç edenler kupon ödeme dönemlerinde kupon

faizi, vade sonunda ise son kupon ve anapara ödemesi ihraç edildikleri döviz cinsinden gerçekleştirirler.

Eurobondlar Hazine Müsteşarlığı tarafından ihtiyaç duyulan finansman ihtiyacını karşılamak maksadıyla yıllık dış borçlanma programları kapsamında uluslararası sermaye piyasalarında uluslararası bankalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Eurobondlar yurtdışındaki kişilere satılmak üzere çıkarılmakla birlikte yurtiçinde yerleşik kişi ve kurumlar tarafından da satın alınarak yurda getirilmek suretiyle bilanço aktiflerinde de yer bulmaktadır.

VUK'un 279'uncu madde hükmü gereğince eurobondların borsa rayici ile değerlemesi gerekmektedir. Ayrıca döviz kurundaki değişimler de değerlemede dikkate alınır. Borsada işlem görmeyen veya borsa rayici tespit edilemeyen eurobondların ilgili döneme isabet eden kıst getirilerinin hesaplanarak alış bedeline ilave edilmesi suretiyle değerlemeye tabi tutulması gerekmektedir.

Gelir ortaklığı senetleri: Gelir ortaklığı senetleri, 2983 sayılı "Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun" ile bu kanunun bazı hükümlerini değiştiren 3188 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Buna göre gelir ortaklığı senetleri "Kamu kurum ve kuruluşlarına (KİK ve İDT dâhil) ait alt yapı tesislerinin (köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları vb.) gelirlerine hakiki ve hükmi şahısların ortak olması için çıkarılacak senetler." olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden bu senetlerin kazançları, ilgili olduğu altyapı tesisinin getirisine bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Bu senetlerin getirisi, Kamu Ortaklığı İdaresi tarafından hesaplanan ve üçer aylık süreyi kapsayan cetvellerle belirlenmektedir. Eğer bir gelir ortaklığı senedi borsada alınıp satılıyor ise bu kıymet için değerlendirme ölçüsü borsa rayicidir. Ancak borsada işlem görmeyen ya da fiyatın oluşumunda muvazaa olduğu belirlenen gelir ortaklığı senetlerinin kıst getirilerinin hesaplanarak alış bedeline ilave edilmesi suretiyle değerlemeye tabi tutulması gerekmektedir.

Finansman bonoları: Finansman bonoları, ihraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip, iskonto esasına göre ihraç ederek sattıkları emre veya hamiline yazılı menkul kıymet niteliğindeki kıymetli evraktır. Ülkemizde finansman bonoları borsada işlem görmediğinden dolayı VUK'un 279. maddesi gereği ilgili döneme isabet eden kıst

getirilerinin hesaplanarak alış bedeline ilave edilmesi suretiyle değerlemeye tabi tutulması gerekmektedir.

2.3. Stoklara İlişkin Değerleme

MSUGT Sıra No: 1'e göre stoklar ilk muhasebeleştirme sırasında maliyet değeri ile değerlendirilir(Ulusan, 2009:155). İlk muhasebeleştirme sonrasında ise stoklar maliyet veya piyasa değerinden düşük olanı ile değerlemeye tabi tutulmaktadır. MSUGT Sıra No: 1'de stokların maliyet değeri unsurlarının neler olduğu konusunda bir açıklama yoktur. Stokların maliyet değerinin uygulamada VUK'da yer alan hükümler dikkate alınarak tespit edildiği görülecektir (Ulusan, 2009:155). Genel olarak iktisadi işletmelere dâhil emtia maliyet bedeli ile değerlemeye tabi tutulmaktadır Bununla birlikte emtianın maliyet bedeline nazaran değerlendirme günündeki satış bedellerinin düşüklük göstermesi veya yangın, deprem ve su basması gibi afetler yüzünden veyahut bozulmak, çürümek, kırılmak, paslanmak, çatlamak gibi haller neticesinde iktisadi kıymetlerinde önemli bir azalış olması halinde emsal bedeli ile değerlendirme söz konusudur (Demir,2015: 230). VUK'da emtianın değerlemesinin 274 ile 278. maddeler arasında düzenlenmekte olduğu görülmektedir. 274. maddede genel olarak emtianın, 275.maddede üretilen emtianın, 276 ve 277.maddelerde zirai işletme mahsulleri ile hayvanların,278. maddede ise kıymeti düşen malların değerlemesinin hüküm altına alındığı görülmektedir.

VUK'un 274. maddesine göre "Emtia, maliyet bedeliyle değerlendirilir. Emtianın maliyet bedeline nazaran değerlendirme günündeki satış bedelleri % 10 ve daha fazla bir düşüklük gösterdiği hallerde mükellef, maliyet bedeli yerine 267inci maddenin ikinci sırasındaki usul hariç olmak üzere, emsal bedeli ölçüsünü tatbik edebilir. Bu hüküm 275. maddede yazılı mamuller için de uygulanabilir." Aynı kanunun 275.maddesinde ise imal edilen mamullerin maliyet bedelinin hangi unsurları içerdiği belirtilerek "İmal edilen emtianın (Tam ve yarı mamul mallar) maliyet bedeli aşağıda yazılı unsurları ihtiva eder:

1. Mamulün vücuda getirilmesinde sarf olunan iptidai ve hammaddelerin bedeli;
2. Mamule isabet eden işçilik;
3. Genel imal giderlerinden mamule düşen hisse;
- 4.Genel idare giderlerinden mamule düşen hisse; (Bu hisselerin mamulün maliyetine katılması ihtiyaridir.)" denilmektedir.

Zirai mahsullerin değerlemesi ile hayvanların değerlemesi VUK'un 276. ve 277 maddelerinde yerini bulmaktadır. Buna göre 276.maddede "Zirai mahsuller maliyet bedeli ile değerlenir. Maliyet bedeli, zirai mahsullerin hususiyetlerine göre 275'inci maddede yazılı unsurlara mütenazır olarak Maliye Bakanlığınca tespit edilecek esaslar dairesinde hesaplanır "denilmekte, 277. maddede ise "Zirai işletmelere dâhil hayvanlar maliyet bedeli ile değerlenir. Maliyet bedelinin tespiti mümkün olmayan ahvalde maliyet bedeli yerine emsal bedeli alınır. Bu hükmün tatbikinde emsal bedeli, işletmenin bulunduğu mahal (Gezici hayvancılıкта kışlak) için zirai kazanç komisyonlarınca tespit edilmiş olan ortalama maliyet bedelidir." denilmektedir. Bu maddelerde belirtilen hususlar zirai işletmeler için geçerli olup, ticari işletmelerde zirai mahsullerin ve hayvanların demirbaş niteliğinde olduğu ve ticari işletmelerle ilgili değerleme hükümleri çerçevesinde değerlemeye tabi tutulacağı önceki bölümlerde açıklanmıştır. Kıymeti düşen mallar ile ilgili açıklama VUK'un 278. maddesinde belirtilmektedir. Buna göre "Yangın, deprem ve su basması gibi afetler yüzünden veyahut bozulmak, çürümek, kırılmak, atlamak, paslanmak gibi haller neticesinde iktisadi kıymetlerinde önemli bir azalış vaki olan emtia ile maliyetlerinin hesaplanması mutad olmayan hurdalar ve döküntüler, stp, deşe ve ıskartalar emsal bedeli ile değerlenir." denilerek söz konusu malların emsal bedeli ile değerleneceği belirtilmektedir.

2.3.1. Tek Düzen Hesap Planında Stoklar

Stoklar, firmaların satmak, üretim amacıyla kullanmak veyahut tüketim amacıyla aldığı bir yıldan daha kısa süreli kullanılan ve bir yıl içinde nakde dönüştürülebilen varlıklardan teşekkül etmektedir. Tek düzen hesap planında stoklarda yer alan hesaplar aşağıda açıklanmıştır.

"150 İlk Madde Malzeme: Üretimde veya diğer faaliyetlerde kullanılmak üzere işletmede bulundurulan hammadde, yardımcı madde, işletme malzemesi, ambalaj malzemesi ve diğer malzemelerin izlendiği hesaptır."

"151 Yarı Mamuller: Henüz tam mamul haline gelmemiş ancak direkt ilk madde ve malzeme ile direkt işçilik ve genel üretim giderlerinden belli oranlarda pay almış üretim aşamasındaki mamullerin izlendiği hesaptır."

"152 Mamuller: Üretim alışmaları sonunda elde edilen ve satışa hazır hale gelmiş bulunan mamullerin izlendiği hesaptır."

“153 Ticari Mallar: Herhangi bir değişikliğe tabi tutulmadan satmak amacı ile işletmeye alınan ticari mallar (emtia) ve benzeri kalemler bu hesapta yer alır.”

“157 Diğer Stoklar: Yukarıdaki stok kalemlerinin hiç birinin kapsamına alınmayan ürün, artık ve hurda gibi kalemler bu hesap grubunda yer alır.”

“158 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı: Bu hesap, yangın, deprem, su basması gibi doğal afetler ve bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlamak, paslanmak, teknolojik gelişmeler ve moda değişiklikleri nedenleriyle stokların fiziki ve ekonomik değerlerinde önemli azalışlar ortaya çıkabilmektedir. Bunların dışında diğer nedenlerle stokların piyasa fiyatlarında düşmelerin meydana gelmesi dolayısıyla da kayıpları karşılamak üzere ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır.”

“159 Verilen Sipariş Avansları: Yurt içinden ya da yurt dışından satın alınmak üzere siparişe bağlanan stoklarla ilgili olarak yapılan avans ödemelerinin izlendiği hesaptır.”

2.3.2. Stoklarda Maliyet Bedeli ile Değerleme

VUK’da belirtildiği üzere genel ilke olarak satın alınan veya imal edilen malların maliyet bedeli ile değerleme işlemleri yapılmaktadır. Satın alınan malda maliyet bedeli satın alma maliyeti anlamına gelirken, üretilen bir malda maliyet bedeli ise üretim maliyeti anlamına gelmektedir. Fakat değerleme gününde muhtelif sebeplerden dolayı ürünün satış bedeli maliyet bedelinin altına gerileyebilmektedir. Bu durumda maliyet bedeli ile değerleme yapılması durumunda mali tabloların gerçeği yansıtmaktan uzak olabileceği anlamına gelmektedir. Buna önlem olarak stok satış bedelinin %10 veya daha fazla düşüş göstermesi durumunda emsal bedeli ölçüsünün kullanım imkânı tanınmaktadır.

VUK’un 262. maddesine göre maliyet bedeli “iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm gereğince yapılan bir giderin maliyet bedeline ilave edilebilmesi için, söz konusu malın edinilmesi veya malın değerinde artışla sebep olabilecek giderlerin olması vb. diğer ek giderlerden olması gerekmektedir.

Bir emtianın aktifleştirilebilmesi için ya o malın satın alınması ya da işletmenin faaliyetleri kapsamında kendi bünyesinde imal edilmesi gerekmektedir. Her iki durumda

da değerleme ölçüsü maliyet bedeli olmasına rağmen edinim şekline bağlı olarak ticari amaçla elde edilen mal ile üretilen emtianın maliyet bedeli farklılık gösterebilmektedir. VUK'un 274. maddesi hem satın alınan malların değerlemesi için hem de üretilen malların değerlemesi için geçerlidir. Bu kanun hükmüne göre gerek satın alınan mallar gerekse imal edilen malların değerlemesinin kullanılan ölçü maliyet bedelidir. Satın alınan emtianın maliyet bedelinin belirlenmesinde VUK'un 262. maddesi belirleyici olup, bu maddedeki açıklamalara göre maliyet bedeline ilave edilmesi gereken unsurlar belirtilmektedir. İmal edilen malların maliyet bedeli için yine VUK'un 262.maddesi geçerli olup, buna ilave olarak imal edilen malların maliyet bedelini içeren unsurlar VUK'un 275. maddesinde değinilmiştir.

Satın alınan malın maliyet bedeli: Stokların maliyet bedeli, ticari işletmeler için malların satın alma bedelleri ile alış ile doğrudan ilişkili nakliye, sigorta, gümrük vergileri ve harçları gibi giderleri kapsadığı ifade edilmektedir. Malın satın alınması ile doğrudan bağlantısı olmayan personel giderleri veya pazarlama giderleri vb. harcamalar genel yönetim giderleri olarak kabul edilmektedir. Satın alınan malların maliyet bedeline dâhil edilmesi gereken unsurların tanımı daha önce de bahsedildiği üzere VUK'un 262. maddesinde yapılmıştır. Buna göre maliyet bedeli iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade etmektedir. Bu tanımdan yola çıkarak maliyet bedeline dâhil edilmesi gereken unsurlar aşağıda belirtilmiştir (Demir, 2015:387).

1. Satın alma bedeli(ithal mallarda satın alma bedeli yerine CIF bedeli)
2. Taşıma giderleri (stokların işyerine getirilmesine kadar yapılan nakliye, yükleme, boşaltma, ara depolama, istifleme, hamaliye vb. giderler)
3. Sigorta giderleri (stokların işyerine getirilmesine kadar yapılan sigorta giderleri)
4. Alış komisyonları (aracılara ödenen ve ithalat teminatları için ödenen komisyonlar)
5. İthal mallarda gümrükte alınan vergi, resim ve harçlar ile akreditif giderleri
6. Stokların elde edilmesi ile ilgili borçlanma maliyetleri

Üretilen malın maliyet bedeli: Bir işletmede ilk madde malzemenin temin edilmesinden mamulün satışa hazır hale getirilmesi süreci içerisinde meydana gelen tüm giderler imal edilen malın maliyet bedeli kapsamına girmektedir. İmal edilen malın maliyeti belirlenirken VUK'un 275. maddesinin dikkate alınması gerekmektedir. VUK'un

275 maddesine göre “İmal edilen emtiyanın (Tam ve yarı mamul mallar) maliyet bedeli aşağıda yazılı unsurları ihtiva eder:

1. Mamulün vücuda getirilmesinde sarf olunan iptidai ve ham maddelerin bedeli;
2. Mamule isabet eden işçilik;
3. Genel imal giderlerinden mamule düşen hisse;
4. Genel idare giderlerinden mamule düşen hisse; (Bu hissenin mamulün maliyetine katılması ihtiyaridir.)
5. Ambalajlı olarak piyasaya arz edilmesi zaruri olan mamullerde ambalaj malzemesinin bedeli.”

Bu tanımlamaya göre mükelleflerin genel üretim giderleri ile genel yönetim giderlerinin ayrıştırılması hususuna dikkat etmeleri gerekmektedir. Genel üretim giderleri maliyet bedeline ilave edilmesi gereken zorunlu bir unsur olarak kanunda yer alırken, genel yönetim giderlerinden mamul başına düşen bedelin maliyete ilave edilmesi hususu serbest bırakılmıştır. Ayrıca üretim süreci içerisinde oluşan maliyet unsurlarının kesin bir çizgi ile birbirinden ayrılması gerekmektedir. Bir üretim işletmesinde üretim fonksiyonuna dâhil tüm giderler mamul giderlerini oluştururken, pazarlama, satış, ar-ge ve finansman fonksiyonlarına ait giderler dönem giderleri içerisinde yer almaktadır. Örneğin amortismanına tabi bir araç üretimin herhangi bir aşamasında kullanılmak üzere bulunuyor ise söz konusu araç için yapılacak giderler mamul maliyetine eklenecektir. Şayet söz konusu araç genel müdürlük hizmetinde kullanılmak üzere işletmede bulundurulmaktaysa, araç için yapılan giderler sonuç hesaplarından gösterilecektir.

2.3.3. Stokların Değerlemesinde Finansman Giderleri

Bir işletmede finansman giderleri, kullanılan krediler için katılan faiz giderleri, yabancı para cinsinden yapılan alımlarda kur farkları ve bir malın vadeli alınması durumunda ortaya çıkan vade farklarından oluşmaktadır. Vade farkı malın ödemesinin nakit yapmak yerine üzerinde anlaşılan bir süre sonunda ödenmesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzdeki uygulamalara bakıldığında vade farkının malın maliyetine ilave edildiği belirtilmektedir. Vade farkları dışında mal alımında kullanılan

krediler için ödenen faiz ile ithal edilen bir malın kur farkının maliyete ilave edilip edilmeyeceği Maliye Bakanlığı tarafından VUK'un 238 Sıra No.lu genel tebliğinde düzenlenmiştir. Buna göre "İşletmelerin finansman temini maksadıyla bankalardan veya benzeri kredi müesseselerinden aldıkları krediler için ödedikleri faiz ve komisyon giderlerinden dönem sonu stoklarına pay vermeleri zorunlu bulunmamaktadır. Buna göre mükellefler söz konusu ödemelerini doğrudan gider olarak kaydedebilecekleri gibi, diledikleri takdirde stokta bulunan emtiaya isabet eden kısmı maliyete dâhil edebileceklerdir" hükmü belirtilerek kredi faizlerinin malın maliyet bedeline ilave edilip edilmeyeceği veya doğrudan gider olarak yazılıp yazılmayacağı mükellefe bırakılmaktadır.

Nitekim vergi inceleme elemanlarınca yapılan incelemelerde finansman giderlerinden dönem sonu stokuna pay verilmediği gerekçesiyle tarhiyat talep edilmiş; ancak konuyla ilgili Danıştay kararlarında finansman giderlerinin maliyete dâhil edilme zorunluluğu olmadığı yönünde görüş beyan etmiştir (Demir, 2015:242).

Öte yandan vade farkları ile ilgili açıklamalar da yine VUK'un 238 Sıra No.lu genel tebliğinde düzenlenmiştir. Buna göre "emtianın satın alınıp işletme stoklarına girdiği tarihe kadar oluşan kur farklarının maliyete intikal ettirilmesi zorunludur. Stokta kalan emtia ile ilgili olarak daha sonra ortaya çıkacak kur farklarının ise, ilgili buldukları yıllarda gider yazılması veya maliyete intikal ettirilmesi mümkündür". Kur farklarının malın maliyetine ilave edilmesi malın stoklara girdiği tarihe kadar zorunlu iken, stoklarda kalan malın sonraki dönemlerde ortaya çıkabilecek kur farklarını ise doğrudan gider olarak yazılabilmesi hususunda bir serbestlik tanındığı görülmektedir.

Kur farkı giderlerinin maliyete yansıtılması veya doğrudan gider yazılması hususundaki tercihi konusunda işletmenin tercihi hangi yönde ise, geçici vergi dönemlerinde de buna uygun hareket etmek zorundadır. Zira geçici vergi, yıllık gelir veya kurumlar vergisinden mahsup edilmek üzere cari yılda alınan bir vergidir (Demir, 2015:244).

2.3.4. Malın Düşük Bedelle Değerlenmesi ve Kıymeti Düşen Mallar

Stokların değerlemesinde maliyet bedeli değerlemesi haricinde kullanılan değerlendirme yöntemi iki durumun mevcut olmasında kullanılmaktadır. Birincisi, emtia

piyasa şartlarından kaynaklanan nedenlerden dolayı değerlemeye tabi malların değerinin maliyet bedelinin altına gerilemesi ve buna bağlı olarak düşük bedelle değerlendirilmesidir. İkinci ise doğal afetler nedeniyle malların değerinin düşmesi sonucunda malların kıymetinin düşmesidir. Bu durumların var olması halinde maliyet bedeli ile değerlendirme ölçüsünün kullanılması gerçek ve doğru sonuçları göstermeyeceği için emtianın emsal bedeli ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu durumlarda emsal bedeli ile değerlemenin yapılabilmesi için VUK'un 274 ve 278. maddelerinde belirtilen şartların mevcudiyeti aranmaktadır. VUK'un 274.maddesine göre piyasa şartlarından kaynaklanan ekonomik nedenlerden dolayı malın değerinde düşüş olabilmektedir. Emtianın maliyet bedeline nazaran değerlendirme günündeki satış bedeli % 10 ve daha fazla bir düşüş gösterirse emsal bedeli ile değerlendirilmektedir. Ekonomik nedenlerden dolayı fiyatında normalin üzerinde azalış meydana gelen, ama maliyet bedelinin altında satılması güç olan emtianın maliyetinin altında bir bedelle değerlendirilerek işletmelere mali açıdan rahatlık sağlanması amaçlanmaktadır. Öte yandan piyasa şartlarındaki olumsuzluklardan kaynaklı değer düşüklüğünde değerlendirme işlemlerinde dikkat edilmesi gereken husus, emsal bedeli ile değerlendirme ölçüsünün bir zorunluluk olmadığı, bilakis bir seçenek olarak mükellefin inisiyatifine bırakılması olduğudur. Söz konusu değer düşüklüğü gerçekleştirmiş olsa dahi mükellefin malları emsal bedeli yerine maliyet bedeli ile değerlendirme seçeneğini de kullanılabileceği unutulmamalıdır.

Doğal afetler neticesinde (yangın, deprem, sel baskını vb.)veya malın bozulma, çürüme, yıpranma, paslanma vb. fiziksel özelliklerini kaybetmesi sonucunda emtianın iktisadi kıymetinde önemli azalışlar meydana gelmektedir. Bu durumlarda VUK'un 278.maddesine göre malların değerlemesinde emsal bedel kullanılmaktadır. Bu hususta şunu belirtmek gerekir ki; kanun koyucu piyasa fiyatlarındaki değer azalışlarında olduğu gibi emsal bedeli değerlendirme ölçüsünü bir seçenek olarak değil, zorunluluk olarak hüküm altına almaktadır.

Emtianın maliyet bedeline oranla satış fiyatı %10 düşüş göstermesi durumunda emsal bedelinin esas alınması gerekmekte olup, aradaki fark için de değer düşüklüğü zararı yazılması mümkün olmaktadır. Karşılıklar ayrılırken VUK'un 267. maddesinde esaslara göre işlem tesisi edilmesi gerekmektedir. Buna göre emsal bedeli;

1. Ortalama fiyat esası,
2. Maliyet bedeli esası,

3. Takdir esasına göre tespit edilmektedir. Daha önceki bölümlerde bahsi geçen esaslarla ilgili tafsilatlı açıklamalar yapıldığından bu bölümde esaslara değinilmemiştir.

3. SEÇİLİ FİNANSAL KALEMLERİN UFRS KAPSAMINDA OLUŞTURULAN TMS'YE GÖRE DEĞERLEME UYGULAMALARI

Türkiye’de muhasebe uygulamalarında vergi mevzuatındaki düzenlemelerin büyük bir etkisi görülmele birlikte 01.07.2012 tarihinde 6102 sayılı TTK’nin yürürlüğe girmesiyle 01.01.2013 tarihinden itibaren TTK’ ya tabi gerçek ve tüzel tüm kişilerin açısından TMS’ye uyumlu bir şekilde finansal tabloların sunulduğu zorunluluk haline getirilmiştir. Söz konusu kanunun 69. maddesinin 1. bendinde (a) fıkrasında “Yılsonu finansal tablolar; Türkiye Muhasebe Standartlarına uyularak düzenlenmeli” denilerek bu gerçek ortaya konmaktadır. Ayrıca aynı kanunun 78. maddesinin 1. fıkrasında “finansal tablolarında yer alan varlıklar ile borçlarla ilgili olarak, aşağıdakilerle sınırlı olmamak ve Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler de dikkate alınmak üzere şu değerlendirme ilkeleri geçerlidir:”

“a) Bir önceki dönemin kapanış bilançosundaki değerler ile faaliyet döneminin açılış bilançosundaki değerler birbirinin aynı olmalıdır.

b) Fiilî veya hukukî duruma aykırı olmadıkça, değerlemelerde işletme faaliyetinin sürekliliğinden hareket edilir.

c) Bilanço kapanış gününde, varlıklar ve borçlar teker teker değerlendirilir.

d) Değerleme ihtiyatla yapılmalıdır; özellikle de bilanço gününe kadar doğmuş bulunan bütün muhtemel riskler ve zararlar, bunlar bilanço günü ile yılsonu finansal tablolarının düzenlenme tarihi arasında öğrenilmiş olsalar bile, dikkate alınır; kazançlar bilanço günü itibarıyla gerçekleşmişlerse hesaba katılır. Değerlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz farkların dönem sonuçlarıyla ilişkilendirilmesinde Türkiye Muhasebe Standartlarındaki esaslara uyulur.

e) Faaliyet yılının gider ve gelirleri, ödeme ve tahsilat tarihlerine bakılmaksızın yılsonu finansal tablolarına alınır.

f) Önceki yılsonu finansal tablolarında uygulanmış bulunan yöntemler korunur “ denilerek varlıkların değerlemesinde TMS’yi dikkate alınacağı belirtilmektedir.”

KGK tarafından yayınlanan UFRS ile uyumlu TMS’lerin 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin de 26. maddesinde “ Kanunî defterlerin kurulca yayımlanan Türkiye

Muhasebe Standartlarına uygun olarak tutulması ve finansal tabloların bu standartlara göre düzenlenmesi şarttır” denilerek TMS’lerin hukuki dayanakları belirtilmektedir.

TMS’lerde yer alan hükümlere göre defter tutulması ihtiyacı yasal bir zorunluluk olmakla birlikte muhasebe kayıtları yapılması esnasında vergi mevzuatının da dikkatte alınarak hazırlanma gerekliliği iki kayıt sisteminin yasal olarak uygulanacağı sonucunu doğurmaktadır. Özellikler varlık ve borçların değerlendirilmesi hususunda TMS ile vergi mevzuatında yer alan ölçüler ve uygulamaların farklı sonuçlara sebep olacağı görülmektedir.

3.1.Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerlemesi

Maddi Duran Varlıklar; mal veya hizmet üretiminde kullanılmak üzere veya başkalarına kiraya verilmek amacıyla veya idari işlemlerin gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılmak üzere satın alınan ve bir seneden daha fazla kullanılması öngörülen fiziki kalemlerdir (Kızıl, Kızıl, Keskin ve Fidan, 2013:171).

Türkiye Muhasebe Standartları’nın hedefi, maddi duran varlıkların muhasebeleştirilmesine ilişkin kuralları belirlemektir. Standardın özünde, varlıkların muhasebeleştirilmesi, varlıkların defter değerlerinin belirlenmesi ve amortisman ayırma yer almaktadır. Farklı bir uluslararası standart aksini belirtmedikçe, söz konusu standart, tüm maddi duran varlıklar için geçerlidir (Tekin, 2010:263).

Maddi duran varlıkların TMS’ye göre değerlendirme işlemlerinin ne şekilde uygulanacağı TMS 16’da belirtilmektedir. TMS 16’ya göre “Bu standardın amacı, finansal tablo kullanıcılarının işletmenin maddi duran varlıklardaki yatırımını ve bu yatırımdaki değişimleri belirleyebilmelerini sağlayan maddi duran varlıklarla ilgili muhasebe işlemlerini düzenlemektir. Maddi duran varlıkların muhasebeleştirilmesindeki temel konular; varlıkların muhasebeleştirilmesi, defter değerlerinin belirlenmesi ve bunlarla ilgili olarak finansal tablolara yansıtılması gereken amortisman tutarları ile değer düşüklüğü zararlarıdır”⁷ denilerek ilk başta standardın kapsamı ile standarda ilişkin tanımlara yer verilmektedir. Daha sonra maddi duran varlıkların muhasebeleştirilmesine değinilirken, maliyet bedeline dâhil unsurlardan söz edilmektedir. Ayrıca muhasebe sonrası ölçümde kullanılması gereken modeller standartta açıklanmaktadır.

⁷TMS 16 Paragraf 1

“Bu standartta geçen terimlerin anlamları aşağıdaki gibidir.”⁸

“Defter değeri: Bir varlığın birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten sonra finansal tablolara yansıtıldığı tutarıdır.”

“Maliyet: Bir varlığın elde edilmesinde veya inşaatında ödenen nakit veya nakit benzerlerini veya verilen diğer bedellerin gerçeğe uygun değerini veya belli durumlarda, (diğer TFRS’lerin özel hükümleri uyarınca) ilk muhasebeleştirme sırasında ilgili varlığa atfedilen bedeli ifade eder. (Örnek TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler)”

“Amortisman tabi tutar: Bir varlığın maliyetinden veya maliyet yerine geçen diğer tutarlardan kalıntı değerini düşülmesiyle bulunan tutarı ifade eder.”

“Amortisman: Bir varlığın amortisman tabi tutarının, yararlı ömür süresince sistematik olarak dağıtılmasını ifade eder. “Bir Maddi Duran Varlık, yararlı ömrü boyunca sistematik bir temelde amortisman tabi tutulur. İşletme, varlığın gelecekte beklenen ekonomik yararının, tüketim biçimini en çok yansıtan amortisman yönetimini seçmelidir (Dağdemir, 2008:184). Örneğin, bir makine yararlı ömrü süresince her dönem aynı üretim kapasitesinde olduğu takdirde sabit bir amortisman tutarı ayrılması gerekmektedir.

“İşletmeye özgü değer: Bir işletmenin bir varlığın devamlı kullanımından ve yararlı ömrünün sonunda elden çıkarıldığında elde edilmesi beklenen veya bir yükümlülüğün karşılanmasında oluşması beklenen nakit akışlarının bugünkü değerini ifade eder.”

“Gerçeğe uygun değer: Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır”.

“Değer düşüklüğü zararı: Bir varlığın defter değerinin geri kazanabilir tutarını aşan kısmını ifade eder.”

“Geri kazanılabilir tutar: Bir varlığın gerçeğe uygun değerinden satış giderleri çıkarılarak bulunan değeri ile kullanım değerinden büyük olanıdır.”

“Bir varlığın kalıntı değeri: Bir varlık tahmin edilen yararlı ömrünün sonundaki durum ve yaşına ulaştığında elden çıkarılması sonucu elde edilmesi beklenen tutardan, elden çıkarmanın tahmini maliyetleri düşülerek ulaşılan tahmini tutardır”.

“Yararlı ömür: Bir varlığın işletme tarafından kullanılabilmesi beklenen süreyi veya işletme tarafından ilgili varlıktan elde edilmesi beklenen üretim sayısı veya benzeri üretim birimini ifade eder.

⁸ TMS 16 Paragraf 6

Bununla birlikte maddi duran varlıklar için TMS 36'da yer alan "Varlıklarda Değer Düşüklüğü" standardı hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Maddi duran varlıklar TMS 16'da belirtildiği üzere;

- (a) "Mal veya hizmet üretimi veya arzında kullanılmak, başkalarına kiraya verilmek veya idari amaçlar çerçevesinde kullanılmak üzere elde tutulan ve
- (b) Bir dönemden daha fazla kullanımı öngörülen, fiziki kalemlerdir⁹" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşacağı üzere söz konusu varlıkların maddi duran varlıklar kalemi içerisinde değerlendirilebilmesi için muhasebe açısından bir kişiliğe sahip olması, işletmenin mal veya hizmet üretmek için kullanılması amacıyla sahip olunması ve bir yıl ve üzerinde kullanım amacıyla işletme tarafından iktisap edilen fiziki varlıklardan bahsedilmektedir. Dolayısıyla bir firmanın üretimde kullandığı makine ve teçhizat maddi duran varlık olarak kaydedilebileceği gibi, idari amaçlı kullanılmakta olan faks cihazı veya üçüncü kişilere kiraya verilen bir araç da maddi duran varlıklara dâhil edilebilmektedir. Fakat bir arsanın veya gayrimenkulün kiraya verilmesi durumunda bunlar yatırım amaçlı gayrimenkul olarak kabul edildiğinden bu kapsamda maddi duran varlık olarak sayılmamaktadır.

Yine TMS 16'ya göre maddi duran varlık grubu şu şekilde sınıflandırılmaktadır. "Bir işletmenin faaliyetlerinde benzer özellik ve kullanıma sahip varlıkların gruplandırılması bir maddi duran varlık sınıfını oluşturur". Aşağıdakiler farklı sınıflara örnek olarak sayılabilir:¹⁰

- (a) Arazi;
- (b) Arazi ve binalar;
- (c) Makineler;
- (d) Gemiler;
- (e) Uçaklar;
- (f) Motorlu taşıtlar;

⁹TMS 16 Paragraf 6

¹⁰ TMS 16 Paragraf 37

(g) Mobilya ve demirbaşlar ile

(h) Ofis gereçleridir.”

Maddi duran varlıkların ilk iktisapta değerlemesi TMS 16 paragraf 15’e göre maliyet bedeli ile yapılmakta olup, sonrasında yapılacak değerlendirme işlemleri maliyet bedeli yöntemi veya yeniden değerlendirme yöntemi metotlarından birinin kullanılarak yapılması gerekmektedir. Bir maddi duran varlığın maliyet bedeline dâhil unsurların nelerden oluştuğu TMS 16’da şu şekilde belirtilmektedir.¹¹

“Bir maddi duran varlık kaleminin maliyeti aşağıdaki unsurları içerir:”

“(a) İndirimler ve ticari iskontolar düşüldükten sonra, ithalat vergileri ve iade edilmeyen alış vergileri dâhil, satın alma fiyatı.

(b) Varlığın yerleştirileceği yere ve yönetim tarafından amaçlanan koşullarda çalışabilmesini sağlayacak duruma getirilmesine ilişkin her türlü maliyet.

(c) Maddi duran varlığın sökülmesi ve taşınması ile yerleştirildiği alanın restorasyonuna ilişkin tahmini maliyeti, işletmenin ilgili kalemin elde edilmesi ya da stok üretimi dışında bir amaçla belirli bir süre kullanımı sonucunda katlandığı yükümlülük”

“Doğrudan ilgili varlığa atfedilebilir maliyetler aşağıda belirtilmiştir”:¹²

“(a) Doğrudan maddi duran varlık kaleminin elde edilmesiyle veya inşaatıyla ilgili çalışanlara sağlanan faydalardan kaynaklanan maliyetler (“TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar” Standardında belirtildiği şekilde)

(b) Yerin hazırlanmasına ilişkin maliyetler;

(c) İlk teslimata ilişkin maliyetler;

(d) Kurulum ve montaj maliyetleri;

(e) Varlığın uygun şekilde çalışıp çalışmadığına dair yapılan test maliyetlerinden, varlığı gerekli yer ve duruma getirirken üretilen kalemlerin satışından elde edilen net hasılat düşüldükten sonra kalan tutar (teçhizatın denenmesi sırasında üretilen örnekler gibi) ve

¹¹TMS 16 Paragraf 16

¹² TMS 16 Paragraf 17

(f) Mesleki ücretler.”

Bununla birlikte işletmenin sahip olduğu maddi duran varlıklarının bakım onarım giderlerini aktifleştirmesi mümkün değildir. Bu giderler dorudan ilgili yılın gider hesaplarına kaydedilmektedir. Bir maddi duran varlık kaleminin maliyeti, muhasebeleştirme tarihindeki peşin fiyatına eşdeğer tutardır. Ödeme vadesi erteleniyorsa, peşin fiyat eşdeğeri ile toplam ödeme arasındaki fark, TMS 23’te izin verilen alternatif yöntem çerçevesinde, defter değerinde, kredi dönemi boyunca faiz olarak finansal tablolara yansıtılmaktadır (Kızıl ve diğerleri, 2013:174).

Bir maddi duran varlık kaleminin maliyetine girmeyen maliyet unsuru örneklerine aşağıda yer verilmiştir:¹³

“(a) Yeni bir tesis açılmasının maliyetleri;

(b) Yeni bir ürün veya hizmetin tanıtılmasına ilişkin maliyetler (reklam ve tanıtım harcamaları dâhil);

(c) Yeni bir yerde veya yeni bir müşteri kitlesiyle iş yapmak amacıyla katlanılan maliyetler (personel eğitim masrafları dâhil) ve

(d) Yönetim giderleri ve diğer genel giderler.”

Yukarıda görüleceği üzere ilk iktisapta maddi duran varlıkların değerlendirme işlemi yapılırken hem MSUGT hem de TMS 16’da maliyet bedeli ile değerlendirme ölçüsünü kullanılmaktadır.

Ancak maddi duran varlıkların edinimi ile doğrudan ilgili borçlanma maliyetlerini olması durumunda borçlanma maliyetlerinin ve vadeli satın alınan maddi duran varlıklarda vade farklarının maddi duran varlığın maliyetine ilave edilip edilmemesi açısından VUK ve dolayısıyla MSUGT ve TMS 16’ya göre hesaplanan maliyet değeri farklılaşabilmektedir. Maddi duran varlıkların ilk muhasebeleştirme sonrası değerlemesinde kullanılan değerlendirme esasları ise MSUGT ve TMS 16’da farklılık göstermektedir. TMS 16’da maddi duran varlıkların değerinin belirlenmesinde MSUGT’de yer almayan yeniden değerlendirme yönteminin kullanımına izin verilmektedir. Ayrıca, TMS

¹³ TMS 16 Paragraf 17

16’da geri kazanılabilir tutarı defter değerinin altına düşen maddi duran varlıkların geri kazanılabilir tutarı ile değerlendirilmesi istenmektedir. Oysa MSUGT’de maddi duran varlıkların yeniden değerlendirilme yöntemine göre hesaplanan değeri ile değerlendirilmesine izin verilmediği gibi değeri düşen maddi duran varlıkların geri kazanılabilir tutarı ile değerlendirilmesi gibi bir uygulama da söz konusu değildir. (Uluslan,2009:157)

3.1.1. Maddi Duran Varlıkların Sonraki Dönemlerde Değerleme Yöntemleri

TMS 16 standardına göre maddi duran varlıklar ilk edinimde maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerekirken, ilerleyen zamanlarda tekrar değerlemeye tabi tutulup, gerçeğe uygun değerlerle mali tablolarında yerlerini almaktadırlar. Bu kapsamda “Maliyet Bedeli” ve “Yeniden değerlendirme Modeli” olmak üzere iki değerlendirme ölçüsünden bahsedilmektedir. Maddi duran varlıklar ilk kez muhasebeleştirildikten sonra ortaya çıkan değer azalışları ve artışlarının iki yöntemden biri kullanılarak muhasebe kayıtlarında gösterilmesi gerekmektedir. Kullanılan bu model ilgili varlıkların tamamında uygulanması icap etmektedir.

Maliyet Modeli: Bazı maddi duran varlıkların düzenli periyotlarla bakımı yapılarak, bazı parçalarının değişmesi gerekebilir. “Maddi duran varlıkların aktifleştirilmesinde, nelerin duran varlık kalemini oluşturduğu TMS-16’da öngörülmemiştir. Onun yerine, muhasebeleştirme ilkelerinin bir işletmeye özgü koşullara uygulanmasında muhakeme yapılması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁴ Temel yaklaşım olarak bilinen bu model uyarınca, bir maddi duran varlık kalemi aktifleştirildikten sonra, finansal tablolarında kayıtlı değerinden birikmiş amortisman ve (varsa) birikmiş değer düşüklüğü zararı indirildikten sonra kalan değeri ile gösterilmelidir. Bu modelde değer artışları dikkate alınmamaktadır. Ancak, bir maddi duran varlıkta değer düşüklüğü gerçekleştikten sonra bir değer artışı meydana geliyorsa, TMS 36 paragraf 117 uyarınca ilgili maddi duran varlığın değeri, ilk kayıtlı değerine ulaşıncaya kadar değer artışları kayda alınabilecek (değer düşüklüğü zararının iptal edilmesi şeklinde) fakat ilk kayıtlı değeri geçemeyecektir (Kaya ve Dinç, 2007:346).

¹⁴ TMS 16 Paragraf 31

Örnek:

Yıl	Kayıtlı Değer	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman	Değer Azalışı	Defter Değeri
2015	10 000	2 500	2 500	-	7 500
2016	10 000	2 500	5 000		5 000

Yeniden Değerleme Modeli: Yeniden değerlemeler, raporlama tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değer kullanılarak bulunacak tutarın, defter değerinden önemli ölçüde farklı olmasına neden olmayacak şekilde düzenli olarak yapılmalıdır (Arslan, 2013:73)

TMS'ye göre "Gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak ölçülebilen bir maddi duran varlık kalemi, varlık olarak muhasebeleştirildikten sonra, yeniden değerlendirilmiş tutarı üzerinden gösterilir. Yeniden değerlendirilmiş tutar, yeniden değerlendirme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden, müteakip birikmiş amortisman ve müteakip birikmiş değer düşüklüğü zararlarının indirilmesi suretiyle bulunan değerdir. Yeniden değerlemeler, raporlama dönemi sonu (bilanço) tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değer kullanılarak bulunacak tutarın defter değerinden önemli ölçüde farklı olmasına neden olmayacak şekilde düzenli olarak yapılmalıdır"¹⁵ şeklinde tanımlanmaktadır.

TMS 16'da "eğer bir varlığın defter değeri yeniden değerlendirme sonucunda artmışsa, bu artış diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilmelidir ve doğrudan öz kaynak hesap grubunda yeniden değerlendirme değer artışı adı altında toplanmalıdır. Ancak, bir yeniden değerlendirme değer artışı, aynı varlığın daha önce kar ya da zarar ile ilişkilendirilmiş bulunan yeniden değerlendirme değer azalışını tersine çevirdiği ölçüde gelir olarak muhasebeleştirilir"¹⁶ denmektedir.

Örnek: 2015 yılında 10.000 TL'ye faydalı ömrü 4 yıl olan bir demirbaş satın alınmıştır.2016 yılsonunda gerçeğe uygun değerinin 4.000 TL olduğu tespit edilmiştir. Değer düşüklüğünün 2016 yılında gerçekleştiği düşünülerek finansal tabloda görünecek değerlendirme öncesi net defter aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

Demirbaşın değerlendirme sonrası net defter değeri ise aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

¹⁵ TMS 16 Paragraf 31

¹⁶TMS 16 Paragraf 39

Yıl	Kayıtlı Değer	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman	Değer Azalışı	Defter Değeri
2015	10 000	2 500	2 500	-	7 500
2016	10 000	2 500	5 000	1 000	4 000

Değer azalışı demirbaşın kayıtlı değerinden 2016 yılı birikmiş amortisman tutarı çıkarıldıktan sonra bulunan net defter değeri ile gerçeğe uygun değeri arasından karşılaştırma yapılarak hesaplanmaktadır. Buna göre gerçeğe uygun değer (4.000 TL), net defter değerinden (5.000 TL) 1.000 TL daha az olduğundan söz konusu fark değer düşüklüğü zararı olarak kabul edilmektedir. Böylelikle demirbaş finansal tablolarda gerçeğe uygun değerle gösterilmiş olmaktadır.

Eğer bir varlığın defter değeri yeniden değerlendirme sonucunda azalmışsa, bu azalma gider olarak muhasebeleştirilir. Ancak, bu azalış diğer kapsamlı gelirden bu varlıkla ilgili olarak yeniden değerlendirme fazlasındaki her tür alacak bakiyesinin kapsamı ölçüsünde muhasebeleştirilmelidir. Diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilen söz konusu azalış, yeniden değerlendirme fazlası başlığı altında öz kaynaklarda birikmiş olan tutarı azaltır.

Örnek: Yukarıda bahsi geçen örnekte 2016 yılsonunda demirbaşın 6.000 TL olduğu tespit edildiği varsayılırsa defter değeri aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

Yıl	Kayıtlı Değer	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman	Değer Artışı	Defter Değeri
2015	10 000	2 500	2 500	-	7 500
2016	10 000	2 500	5 000	1 000	6 000

Yeniden değerlendirme modelinin kullanımında, gerçeğe uygun değerlerin tespitinde aktif bir piyasanın varlığı zorunludur. Eğer aktif bir piyasa yoksa söz konusu değerlerin bağımsız değerlendirme uzmanlarınca tespit edilmesi ve bu durumun finansal tablo dipnotlarında açıklanması gerekmektedir. Bununla birlikte maddi duran varlıkları finansal tablolarda gerçeğe uygun değerle gösterebilmek için yeniden değerlendirme işlemi düzenli olarak yapılmalıdır (Kaya ve Dinç, 2007:347). Yeniden değerlendirme modelinin, uzman ve bağımsız kişiler tarafından yapılması gerekmektedir. Uygulamada, bazı durumlarda uzmanın bağımsız olması gerekmez. Yeniden değerlendirme modelini bilanço dönemlerinde yapmak şart değildir. 3 ya da 5 yıl arasında yapılabilir (Aydın, 2016:17).

TMS 16, maliyet ya da gerçeğe uygun değerın kullanılması seçimini işletmelere bırakmıştır. Bu durum her ne kadar karşılaştırma açısından zor olsa da, maliyetin bir işletmenin finansal durumunu her zaman doğru olarak yansıtmayacağı gerçeğinin göz ardı edilemeyeceğini göstermektedir (Aydın, 2016:17).

3.1.2 Maddi Duran Varlıklarda Değer Artışı

Maddi duran varlıkların değerlemesi ile ilgili olarak iki yöntemden (Maliyet ve Yeniden Değerleme) bahsedilmesine rağmen değer artışının tespitinden genellikle yeniden değerlendirme yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Nitekim maliyet bedelinin ise niteliğinden dolayı maddi duran varlığın devamlı surette değer kaybetmesi durumunda kullanılmaktadır. İlk değerlendirme esnasında maliyet bedeli ile değerlendirilen duran varlıkta değer düşüklüğü tespit edilmiş ise ve sonraki yıllarda varlığın değer kazanması durumunda daha önce kayıt altına alınan değer düşüklüğünün ortadan kaldırılması amacıyla maliyet modeli kullanılabilir. Zira maliyet modeli kısıtlı olarak uygulandığı için var olan çalışmalarda ilk değerlendirme sırasında maliyet modelinin neden kullanılmadığına dair değerlendirme örneklerine yer verilmemektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında ilk değerlendirme esnasında olan değer artışları yeniden değerlendirme modelinin kullanılması durumunda hesaba dâhil edilecek ve muhasebe işlemi yapılacaktır. Söz konusu artış gelir tablosu ile ilişkilendirilmeyip, TMS 16 paragraf 39’da belirtildiği üzere öz kaynaklar hesabı altında açılan “Yeniden Değerleme Değer Artışı” hesabında izlenecektir. Bununla beraber bir değerlendirme artışının değer düşüklüğü kayıt altına alındıktan sonra gerçekleşmesi durumunda TMS 16 paragraf 36’da açıklandığı üzere söz konusu değer artışı, önceden gerçekleşen değer düşüklüğü yok edilinceye kadar gelir tablosu ile ilişkilendirilecektir. Ayrıca TMS 9’un 5. maddesinde “Her muhasebe döneminde amortisman tabi varlığın piyasa değerindeki artış ne olursa olsun, bu varlığın amortisman tabi değeri üzerinden amortisman gideri ayrılır ve muhasebe kayıtlarına yansıtılır.” hükmü getirilmiştir (Tokmak, 2015:2-3).

Örnek: 2015 yılında 20.000 TL’ye satın alınan aracın 5 yıl faydalı ömrü bulunmaktadır. 2016 yılında inceleme sonucunda aracın gerçeğe uygun değeri 15.000 TL olarak tayin edilmiştir. Buna göre aracın 2016 yılı sonunda yapılması gereken değerlendirme işlemleri maliyet bedeli ve yeniden değerlendirme modeline göre aşağıdaki gibi olmaktadır.

Maliyet Bedeli Modeli:

Yıl	Kayıtlı Değer	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman	Değer Artışı	Defter Değeri
2015	20 000	4 000	4 000	-	16 000
2016	20 000	4 000	8 000	3 000	12 000

Tablodan da anlaşılacağı üzere 2016 yılında gerçekleşen 3.000 TL’lik değer artışı maliyet bedeline göre varlığın hesaplanan net defter değeri üstünde olamayacağı için nazara alınmayacaktır. Bundan dolayı 2016 yılı için sadece amortisman kaydı yapılarak, değer artışı ile ilgili herhangi bir işlem yapılmayacaktır.

Yeniden Değerleme Modeli:

Yıl	Kayıtlı Değer	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman	Değer Artışı	Defter Değeri
2015	20 000	4 000	4 000	-	16 000
2016	20 000	4 000	8 000		12 000
2016 (a)	25 000		10 000	3 000	15 000

2016 değerleri birikmiş amortisman tutarının gösterilmesi için tabloda yerini almaktadır. Bununla birlikte 2016(a)’da yeniden değerlendirme sonrasındaki durumu gösterilmektedir. Maddi duran varlığın değer artış katsayısı $(15.000/12.000)$ 1,25 olarak hesaplamakta ve yeni birikmiş amortisman tutarı ise $(8.000*1,25)$ 10.000 TL olduğu görülmektedir. Bu hesaplama ile değer artış tutarının 3.000 TL olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu değer artışının ise yeniden değerlendirme modeline göre “522 Yeniden Değerleme Değer Artışı” hesabında izlenmesi gerekmektedir.

3.1.3 Maddi Duran Varlıklarda Değer Azalışı

Maddi duran varlıklarda değer düşüklüğü uygulaması ile ilgili olarak amortisman haricinde başka bir uygulama bulunmamaktadır. Olağanüstü amortisman yöntemi de maddi duran varlığın değer düşüklüğü ile kısmi benzerlik göstermesine rağmen uygulama

safhasında önemli farklılıklar göstermektedir. Bununla beraber olağanüstü amortisman Maliye Bakanlığının belirlediği şartların gerçekleşmesi durumunda uygulanabilirken, TMS 36 Standardında düzenlenen değer düşüklüğü, standart tarafından belirlenen şartların oluşması durumunda uygulanmaktadır.

TMS' 36'ya göre "bir varlığın defter değerinin geri kazanılabilir tutarını aşmış olması durumunda, ilgili varlık değer düşüklüğüne uğramıştır".¹⁷ Her bir raporlama dönemi sonu itibariyle, işletme, bir varlığın değer düşüklüğüne uğramış olabileceğini gösteren herhangi bir belirtinin bulunup bulunmadığını değerlendirir. Böyle bir belirtinin mevcut olması durumunda; söz konusu işletme, ilgili varlığın geri kazanılabilir tutarını tahmin eder."¹⁸ Herhangi bir duran varlığın değer kaybına uğrayıp uğramadığının anlaşılabilmesi için işletmedeki raporlardan elde edilebilecek kanıtlar aşağıdaki gibidir (Demir,2015:114).

- A. Varlığın edinimi için gerekli nakit akışları ya da varlığı bulundurmak veya çalıştırmak için sonradan gerekli olan nakit, ilk başta bütçelenenden önemli ölçüde yüksektir;
- B. Varlıktan kaynaklanan net nakit akışları veya faaliyet kar ya da zararı bütçelenenden önemli ölçüde kötüdür;
- C. Bütçelenen net nakit akışlarında veya faaliyet karında önemli azalmalar veya bütçelenen zararda önemli artışlar mevcuttur; ya da
- D. Cari dönemde gerçekleşen tutarlar, geleceğe ilişkin bütçelenmiş tutarlarla bir arada değerlendirildiğinde, varlığa ilişkin faaliyet zararları veya net nakit çıkışları olacağı görülmektedir (Demir, 2015:114).

İşletme dışından elde edilebilecek bilgiler ise duran varlığın piyasa fiyatının beklentilerin çok altında azalması, piyasada dengesini bozacak önemli çalkalanmaların meydana gelmesi, iskonto oranlarından değişiklik meydana gelmesi, defter değerinin piyasa fiyatından daha yüksek olması gibi belirtiler olabilmektedir.

Yukarıdaki hususlar dikkate alınarak duran varlığın defter değeri ile gerçeğe uygun değeri karşılaştırılmaktadır. Şayet varlığın defter değeri gerçeğe uygun değerinden önemli ölçüde yüksek ise varlığın değer düşüklüğü içerdiği düşünülerek gerekli düzeltme kaydı yapılmaktadır.

Bir maddi duran varlığın gerçeğe uygun değerinin, defter değerinden düşük olması durumunda, varlığın defter değeri gerçeğe uygun değer tutarına indirgenir. Söz konusu indirgeme, bir değer düşüklüğü zararıdır. Maddi duran varlıkların değer düşüklüğünün

¹⁷TMS 36 Paragraf 8

¹⁸ TMS 36 Paragraf 9

muhasebeleştirilmesinde daha önce de belirtildiği üzere maliyet ve yeniden değerlendirme modellerinden birisi kullanılabilir (Kaya ve Dinç, 2007:351).

Örnek: 2015 yılında 10.000 TL'ye alınan bir kamyonetin faydalı ömrü 5 yıl olup, normal amortisman yöntemi uygulanmaktadır 2016 yılında kamyonetin gerçeğe uygun değerinin 5.000 TL olduğu tespit edilmiştir. Buna göre maliyet bedeli ile kamyonetin gerçeğe uygun değeri aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

Yıl	Kayıtlı Değer	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman	Değer Azalışı	Defter Değeri
2015	10 000	2 000	2 000	-	8 000
2016	10 000	2 000	4 000	-	6 000
2016 (a)	10 000	-	4 000	1 000	5 000

Kamyonetin maliyet bedeli ile değerlendirildiğinde değer düşüklüğü dikkate alınmadan yapılan hesaplamada defter değeri 6.000 TL olurken gerçeğe uygun değer ile değerlendirildiği zaman 1.000 TL'lik değer azalışı ile birlikte varlığın değerinin 5.000 TL olduğu görülmektedir.

3.1.4. Maddi Olmayan Duran Varlıklar

TMS 38 No.lu standarda göre maddi olmayan duran varlıklar fiziksel niteliği olmayan tanımlanabilir parasal olmayan varlıklar şeklinde açıklanmıştır. Buna göre “İşletmeler sıklıkla kaynak tüketir veya bilimsel ya da teknik bilgi, yeni süreç veya sistemlerin tasarım ve uygulanması, lisans, fikri mülkiyet hakları, piyasa bilgisi ve markalar (marka isimleri ve yayın hakları dâhil) gibi maddi olmayan kaynakların elde etme, geliştirme, bakım veya iyileştirilmesi sırasında çeşitli borçlar yüklenirler. Bu geniş kapsamlı başlıklar altındaki kalemlerin yaygın örnekleri; bilgisayar yazılımı, patentler, telif hakları, sinema filmleri, müşteri listeleri, ipotek hizmeti sunma hakları, balıkçılık lisansları, ithalat kotaları, isim hakları, müşteri ve tedarikçi ilişkileri, müşteri sadakati, pazar payı ve pazarlama haklarıdır.”¹⁹ denmektedir. TMS 38 no.lu maddi olmayan duran varlıklar standardı gereğince, faaliyetlerin geliştirilmesi için kullanılan varlıkların amortismanı, maddi olmayan duran varlıkların maliyetine eklenerek kayıtlara alınır. Maddi

¹⁹TMS 38 Paragraf 9

olmayan duran varlıklar “fiziki bir unsuru olmamakla birlikte, fayda yaratma potansiyeli, diğerlerinden ayrıştırılabilir ve tanımlanabilir özelliği olan, malların üretilmesinde, hizmetlerin yerine getirilmesinde kullanılabilen veya sahibi tarafından kullanılabilmesi mümkün olan” varlıklar olarak tanımlanmıştır (Örten, Kaval, Karapınar, 2012:564).

Bu Standart, diğer konuların yanı sıra, reklâm, eğitim, ilk tesis, araştırma ve geliştirme faaliyetleri için yapılan harcamalara uygulanır. Araştırma ve geliştirme faaliyetleri bilginin geliştirilmesine yöneliktir. Bu nedenle, bu faaliyetler fiziksel bir varlıkla sonuçlansa dahi (prototip gibi), varlığın fiziksel unsuru; içindeki bilgi gibi maddi olmayan unsuruna göre, ikincil bir durumdadır.²⁰

“Bir maddi olmayan duran varlık sadece ve sadece:

- (a) Varlıkla ilişkilendirilen beklenen gelecekteki ekonomik yararların işletme için gerçekleşmesinin muhtemel olması ve
- (b) Varlığın maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi durumunda, muhasebeleştirilir.”²¹

Maddi olmayan duran varlıkların maliyeti: Maddi Olmayan Duran Varlıklar, TMS 38 standardına göre maliyet; ‘bir varlığın elde edilmesi için veya inşa edilmesinde harcanan nakit ve nakit benzerlerinin gerçeğe uygun değerini veya belli durumlarda (diğer TFRS’lerin özel hükümleri uyarınca) ilk muhasebeleştirme sırasında ilgili varlığa atfedilen bedeli ifade eder’ şeklinde tanımlanmıştır (Pazarçeviren, Saltukoğlu ve Karakaya, 2015:67)

TMS 38 Paragraf 24’de belirtildiği üzere maddi olmayan duran varlıkların ilk muhasebeleştirilmesi esnasında maliyet bedeli ile değerlendirileceği hüküm altına alınmaktadır. Maddi olmayan duran varlığın maliyet bedeli ise TMS 38’de belirtildiği gibi satın alma bedeli ile varlığı amaçlanan kullanıma hazır hale getirmeye yönelik doğrudan varlıkla ilişkilendirilebilen giderlerden(varlığın çalışabilir duruma getirilmesi sırasında oluşan çalışanlara sağlanan fayda maliyetleri, varlığın çalışabilir duruma getirilmesi sırasında oluşan mesleki ücretler, varlığın düzgün çalışıp çalışmadığının testine yönelik maliyetler) oluşmaktadır. Maddi olmayan duran varlığın kullanımında ya da tekrar düzenlenmesi sırasında oluşan maliyetler varlığın defter değerine dâhil edilmemektedir.²²

VUK’da maddi olmayan duran varlıklar ile ilgili ayrı bir düzenleme yapılmamıştır. Kanununun 269. maddesinde gayrimenkullerin değerlendirilmesi başlığı altında, gayri maddi

²⁰TMS 38 Paragraf 5

²¹TMS 38 Paragraf 21

²²TMS 38 Paragraf 30

hakların da gayrimenkuller gibi maliyet bedeli ile değeriyeceği hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla maddi olmayan duran varlıkların ilk muhasebeleştirilmesindeki değeriye standart ile VUK arasında bir farklılık bulunmamaktadır (Akbulut, 2008:18). Takip eden dönemlerde maddi olmayan duran varlıkları değeriyesinin maddi duran varlıkların değeriyesine benzer olarak maliyet bedeli ya da yeniden değeriye modeli değeriyesi gerekmektedir. Maliyet bedeli modeline göre ilgili varlığın tarihi maliyet değeriinden birikmiş amortisman tutarı ile değeri düşüklüğü karşılığı çıkarılarak net defter değeriine ulaşılmaktadır.

Yukarıda da görüldüğü gibi ilk muhasebeleştirme sırasında maddi olmayan duran varlıkların değeriyesinde kullanılan değeriye esasları MSUGT ve TMS38'de aynı olup maliyet değeriidir. Ancak, maddi olmayan duran varlıkların ilk muhasebeleştirme sonrası değeriyelemelerinde kullanılan değeriye esasları MSUGT ve TMS 38'de farklılık göstermektedir. TMS38'de maddi olmayan duran varlıkların değeriinin belirlenmesinde MSUGT'de yer almayan yeniden değeriye yönteminin kullanımına izin verilmektedir (Ulusan, 2009:157).

VUK'da maddi olmayan duran varlıklar için değeri düşüklüğü uygulaması söz konusu değildir. Maddi olmayan duran varlıkların itfasına ilişkin hususlar da Maliye Bakanlığının yayınlamış olduğu tebliğde ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Buna göre, maddi olmayan duran varlık kapsamına giren bilgisayar yazılımları, haklar gibi varlıkların faydalı ömürleri ve normal amortisman oranları bakanlık tarafından tespit edilmiştir. Oysa muhasebe kuramına göre, varlıkların amortisman oranının faydalı ömür dikkate alınarak işletme tarafından tespit edilmesi gerekir. Maliye Bakanlığı ayrıca ilk tesis ve taazzuv giderleri, araştırma ve değeriştirme giderleri gibi giderlerin aktifleştirilmesi durumunda bu giderlerin beş yıl içinde itfa edileceğini öngörmektedir. Halen ölkemiz uygulamasında maddi olmayan duran varlıklar kapsamında yer alan bu tür aktifleştirilmiş giderler, 38 no.lu standarda göre maddi olmayan varlık olarak kabul edilmemektedir. Belirli koşullarda sadece değeriştirme maliyetlerinin aktifleştirilmesine izin verilmektedir. Dolayısıyla maddi olmayan duran varlıkların kapsamı konusunda, ölkemiz uygulaması ile TMS arasında farklılık bulunmaktadır (Akbulut, 2008:19).

Serefiye: Şerefiye, işletmede yeni ürün ve teknolojiler oluşturulması mevcutların değeriştirilmesi ve benzeri amaçlarla yapılan her türlü harcamalardan, aktifleştirilen kısmının izlendiği hesaptır. MSUGT içerisinde şerefiyenin değeriyesi hususu ayrıca belirtilmektedir.

MSUGT'ye göre bir işletme devralınırken ödenen şerefiye yani pozitif şerefiye ilk muhasebeleştirme sırasında maliyet değeri ve ilk muhasebeleştirme sonrası değerlemelerde ise maliyet değerinden birikmiş amortismanların düşülmesi sonucu bulunan değer ile değerlendirilmektedir (Uluslan, 2008:158). TMS 38 paragraf 48'e göre ise şerefiyelerin varlık olarak muhasebeleştirilmesi mümkün değildir. Bununla beraber işletme içi yaratılan markalar, yayın hakları, müşteri listeleri ve benzer nitelikteki kalemler de maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilemez. İşletme içi yaratılan maddi olmayan duran varlığın maliyeti, yönetim tarafından amaçlanan şekilde çalışabilmesi için ilgili varlığın yaratılması, üretilmesi ve hazırlanmasında gerekli olan ve varlıkla doğrudan ilişkilendirilebilen maliyetlerin tümünü içerir. Varlıkla doğrudan ilişkilendirilebilen maliyetlere ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

- (a) Maddi olmayan duran varlığın oluşturulmasında kullanılan veya tüketilen malzeme ve hizmet maliyetleri;
- (b) Maddi olmayan duran varlığın oluşturulmasından kaynaklanan çalışanlara sağlanan faydalara ilişkin maliyetler (TMS 19 Standardında belirtildiği biçimde);
- (c) Yasal hakkın tesciline yönelik ödemeler ve
- (d) Maddi olmayan duran varlığın oluşturulmasında kullanılan patent ve lisansların itfa payları.

TFRS 3 İşletme Birleşmeleri standardına göre, işletme birleşmesi sırasında ortaya çıkan şerefiye, maddi olmayan duran varlıklardan ayrı olarak muhasebeleştirilir. Şerefiye, birleşme maliyetinin, edinilen işletmenin tanımlanabilir varlık, yükümlülük ve koşullu yükümlülüklerinin gerçeğe uygun değerini aşan kısmını ifade eder, dolayısıyla ilk muhasebeleştirmede maliyet esasına göre ölçülür. VUK' da peştamallıklar olarak ifade edilen şerefiye mukayyet değeri (kayıtlı değer) ile değerlendirilmekte ve beş yıl içinde itfa edilmesi gerekmektedir (Akbulut, 2008:19). Standartta ise, şerefiyenin itfa edilmesine izin verilmemektedir. Şerefiye izleyen dönemlerde düzenli olarak değer düşüklüğü testine tabi tutulmakta, varsa birikmiş değer düşüklüğü karşılığı indirildikten sonraki maliyeti ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Şerefiyede ortaya çıkan değer düşüklüğü zararı doğrudan gelir tablosunda raporlanmakta, izleyen dönemlerde değer düşüklüğü karşılığının iptaline de izin verilmemektedir (Akbulut, 2008:19).

3.1.4. VUK ve TMS'ye Göre Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların Karşılaştırılması

Maddi duran varlıkları değerlemesinde TMS ve VUK arasında belirli noktalarda farkların olduğu izlenmektedir. TMS ve VUK'un kavramların tanımı başta olma üzere maliyet bedeline dahil edilecek unsurlar, arsa ve bina değerlerinin ayrılmasında ve amortisman uygulamaları noktasında farklılıklar bulunmaktadır.

Kavramsal farklılıkların başında defter değerinin tanımlamasında olduğu görülmektedir. Buna göre TMS'de tanımlanan defter değeri bir varlığın tarihi maliyet değerinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğünün çıkarıldıktan sonraki sonuçtur. Buna karşın VUK'da birikmiş değer düşüklüğünün tanımına rastlanmamaktadır. Ayrıca VUK'da bir varlığın kalıntı değeri sıfır olarak kabul edilirken, TMS'de amortisman tabi tutarın bir varlığın maliyetinden faydalı ömrünün sonunda kalan değerinin çıkarılmasıyla bulunmaktadır. Aynı şekilde TMS'de bir varlığın gerçeğe uygun değerinden satış giderleri çıkarılarak bulunan değeri ile kullanım değerinden büyük olanı olarak tanımlanan net gerçekleştirilebilir değer kavramı VUK'da bilinen bir kavram değildir (Demir, 2014:170).

VUK ve TMS'de maliyet bedelini oluşturan unsurlara bakıldığı zaman bir benzerlik olmakla birlikte özellikle VUK'da ihtiyari olarak sayılabilecek giderlerin olması sebebiyle farklılık arz etmektedir. Buna göre TMS'de bir varlığın maliyetine satın alma fiyatı ile birlikte varlığın fonksiyonlarını yerine getirebilmesi amacıyla yapılan her türlü giderler dâhil edilirken (komisyonlar, noter masrafı vb.), VUK'da bu türlü giderler (Noter masrafı, emlak alım satım vergisi, özel tüketim vergileri, tellaliye giderleri vb.) maliyet bedeline dâhil edilmekle genel giderler arasında gösterilmekte mükellefler serbest bırakılmıştır.

VUK'da arsa bedeli binalardan ayrı olarak muhasebeleştirilmemekte, binanın maliyet unsuru olarak görülerek arsa değerleri ile birlikte toplam olarak değer üstünden kayıtlara alınmaktadır. TMS 28'e göre ise "arsa ve binalar birlikte alındıklarında dahi ayrılabilir maddi duran varlıklardır ve ayrı olarak muhasebeleştirilirler. Taş ocakları ve toprak doldurmak için kullanılan alanlar gibi bazı istisnalar hariç olmak üzere, arsaların sınırsız yararlı ömrü vardır ve bu nedenle amortisman tabi tutulmazlar. Binaların sınırlı yararlı ömrü vardır ve bu nedenle amortisman tabi varlıktırlar. Bir binanın üzerinde bulunduğu arsanın değerindeki artış binanın amortisman tabi tutarını etkilemez."²³

²³TMS 16 Paragraf 58

TMS ile VUK arasındaki farklılıkların açık şekilde görüldüğü noktalardan bir tanesi ise amortisman uygulamalarında görülmektedir. VUK ile TMS karşılaştırıldığında amortisman ayırmada kullanılan yöntemler arasında farklılıklar görülmektedir. VUK'da, normal amortisman yöntemi, azalan bakiyeler üzerinden amortisman, madenlerde amortisman, fevkalade amortisman yöntemi ve kıst amortisman yöntemleri; TMS'de ise normal amortisman yöntemi, azalan bakiyeler amortisman yöntemi, üretim miktarı amortisman yöntemleri sayılmıştır. Bunların dışında diğer yöntemlerin kullanılması söz konusu değildir. VUK'a göre, sadece işletmenin azalan bakiyeler üzerinden amortisman ayırma yönteminden normal amortisman yöntemine geçilmesine imkân tanınmıştır (Akgül, 2004:61). Bununla birlikte VUK'a göre ilk yıl eksik hesaplanan amortisman tutarı son yıl amortismanına eklendiği halde, muhasebe standardında bir sonraki yılın amortisman gideri olarak kabul edilmektedir (Pamukçu, 2010:82).

Örnek: X İnş. A.Ş. 20.08.2016 tarihinde yapı malzemeleri fuarından 300.000 TL'ye bir adet beton makinesi satın almıştır. Makinenin faydalı ömrü 5 yıl olup, hurda değeri 10.000 TL'dir. Ayrıca taşıma ücreti olarak 10.000 TL ve makinenin sigortası için 20.000 TL ödenmiştir. Bununla birlikte makinenin kuruluş ve yerleştirme gideri olarak da 20.000 TL masraf yapılmıştır. Firma normal amortisman yöntemini kullanmaktadır. Buna göre VUK ve TMS'ye göre amortisman tutarlarının hesaplanması aşağıdaki gibi olacaktır.

VUK'a Göre:

Maliyet bedeli satın alma bedeli, taşıma maliyetleri, sigorta maliyetleri ve kuruluş yerleştirme maliyetlerinden oluştuğundan dolayı $300.000+10.000+20.000+20.000=350.000$ TL'dir. Makinenin ekonomik ömrü 5 yıl olduğundan yıllık amortisman tutarı $350.000/5=70.000$ TL olmaktadır. VUK'a göre yıllar itibarıyla ayrılması gereken amortisman ve birikmiş amortisman tutarları ise aşağıdaki gibi olmaktadır.

Yıl	Amortismana Tabi Değeri	Amortisman Oranı (%)	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman
2016	350 000	20	70 000	10 000
2017	350 000	20	70 000	140 000
2018	350 000	20	70 000	210 000
2019	350 000	20	70 000	280 000
2020	350 000	20	70 000	350 000

TMS'ye göre:

Yıllık amortisman tutarı = (Maliyet Bedeli – Hurda Değeri)/ekonomik ömür olarak hesaplanmaktadır. Maliyet bedeli, satın alma maliyeti, taşıma maliyeti, sigorta maliyeti ve kuruluş maliyetinden oluştuğundan 350.000 TL olarak hesaplanmaktadır. Makinenin hurda değeri 10.000 TL olduğu için bu tutar maliyet bedelinden çıkarılmaktadır Buna göre (350.000-10.000) 340.000 TL makinenin ekonomik ömrüne bölüdüğü takdirde(340.000/5) yıllık amortisman tutarı 68.000 TL bulunmaktadır. TMS'ye göre makinenin satın alındığı yılda kullanılacak süre kadar amortisman ayrılması icap ettiğinden dolayı 2016 yılı için (68.000/12x4) 22.666 TL amortisman ayrılması gerekmektedir. Bununla birlikte makinenin ekonomik ömrünü doldurduğu 2020 yılında ise ayrılması gereken amortisman tutarı (68.000 + (68.000-22.666)) 113.334 TL olmaktadır. TMS'ye normal amortisman yöntemiyle amortisman hesaplama tablosu aşağıda gösterilmektedir.

Yıl	Amortismana Tabi Değeri	Amortisman Oranı (%)	Amortisman Tutarı	Birikmiş Amortisman
2016	340 000	20	22666	22 666
2017	340 000	20	68 000	90 666
2018	340 000	20	68 000	158 666
2019	340 000	20	68 000	226 666
2020	340 000	20	113 334	340 000

TMS ve VUK açısından normal amortisman yöntemine göre amortisman tutarlarının karşılaştırılması ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Yıl	VUK'a Göre Amortisman Tutarları	TMS'ye Göre Amortisman Tutarları	Fark
2016	70 000	22 666	47 334
2017	70 000	68 000	2 000
2018	70 000	68 000	2 000
2019	70 000	68 000	2 000
2020	70 000	113 334	(43 334)
Toplam	350 000	340 000	10.000

VUK ve TMS yukarıda bahsi geçen örneğe göre, amortisman hükümlerinin normal amortisman yöntemi sonucunda oluşan toplam fark 10.000 TL olarak hesaplanmıştır. Bunun nedeni, standardın hesaplamalarda kalıntı değeri maliyet değerinden düşürmesi, VUK' un ise kalıntı değeri hesaplamalara dâhil etmemesidir. Bu durumu VUK ve TMS 16 arasındaki temel fark olarak nitelendirilebilir.

Bunun dışında 2016 yılında gerçekleşen 47.334 TL'lik fark ve 2020 yılında oluşan 43.334 TL'lik fark, standardın amortismanı makinenin kullanılmaya başladığı aydan itibaren başlatması ve ilk yılda ayrılmayan amortisman tutarının makinenin yararlı ömrünün bittiği yılda ilave edilmesinden kaynaklanmaktadır.

TMS ve VUK'da farklılığın bir diğer nokta ise parça amortisman uygulamasında görülmektedir. TMS 16 paragraf 43 ve 44'de belirtildiği üzere işletmede aktiflere alınmış olan bir varlığın önemli parçalara ayrılarak ayrı ayrı amortismanına tabi tutulması imkânı tanınmaktadır (Örnek: Uçak motoru ve gövdesi için ayrı ayrı amortisman ayrılması). Buna karşın VUK'da parça amortisman uygulaması bulunmamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere TMS'de maddi duran varlıklar ilk muhasebeleştirilme esnasında maliyet bedeli değerlendirilmektedir. TMS'de varlığın sonraki dönemlerinde ise yeniden değerlendirme modeli ile değerlendirilebileceği belirtilmektedir. Buna karşın VUK'da yeniden değerlendirme modelinden bahsedilmemektedir.

VUK'a göre gayri maddi haklar da gayrimenkul gibi değerlemeye tabi varlıklar arasında sayılmış olup, maliyet bedeli ile değerlendirilecektir. Buna göre VUK'da gayrimenkuller için geçerli olan bütün hükümler gayri maddi haklar içinde geçerlidir. Bununla birlikte gayri maddi haklar arasında sayılan peştamallıkların ise maliyet bedeli ile değil, mukayyet bedel ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. VUK ile TMS'de gayri maddi haklar ile şerefîyelerin değerlemesindeki farklılıklar maddi duran varlıklardaki farklar gibi borçlanma maliyetleri konusunda, ilk edinimden sonra yapılan giderlerin değerlendirilmesi ve yeniden değerlendirme modelinin kullanılıp kullanılmaması konularında olduğu görülmektedir.

Yeni düzenleme çerçevesinde mali kârın tespitinde VUK hükümleri geçerli olacak ve vergi, tespit edilen mali kâr üzerinden hesaplanacaktır. Bununla birlikte amortisman hükümleri açısından bazı farklılıkların ve işletmeler açısından ek külfetlerin ortaya çıkması muhtemeldir. Bu durumda, işletmeler TMS'ye göre amortisman hesaplayacaklar, ancak mali kârı belirlerken Vergi Usul Kanunu hükümlerini uygulayacaklardır. İlk bakışta bu

ikili hesaplamanın ticari bilanço-mali bilanço ve ticari kâr (zarar) - mali kâr (zarar) kavramları bakımından olağan olduğu düşünülse de, farklı hesaplamaların doğurabileceği hata riski, mükelleflere yükleyeceği emek ve zaman maliyeti gibi ek külfetler göz önüne alındığında, bu farklılığın görüldüğü kadar sakıncasız olmadığı söylenebilir (Taşkın, 2012:109).

Ticari kâr ile mali kâr arasındaki farklar, geçici veya sürekli farklar olarak ortaya çıkar. Bu farklar; “sonraki dönemlerde matrahtan düşülmekte veya matraha eklenebilmektedir. İndirilebilir geçici fark veya vergilendirilebilir geçici fark olarak ortaya çıkar (Akdoğan, 2006:2).

3.2.Menkul Kıymetlerin Değerlemesi

Menkul kıymetler, faiz geliri veya kar payı sağlamak ya da fiyat değişmelerinden yararlanarak karlar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, finansman bonosu, yatırım fonu katılma belgesi, kar - zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi değerli kâğıtlardır. 2. Bölümde menkul kıymet türlerinden bahsedilmesine rağmen TMS/TFRS’de menkul kıymetlerin TDHP’ye göre önemli farklılıklar gösterdiği belirtilmektedir. TMS/TFRS değerlendirme hükümleri uyarınca menkul kıymetler hesap kalemi aşağıda belirtilmektedir (Demir, 2014: 338).

- Geççeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar
- Geççeğe Uygun Değer Farkı Öz Kaynaklara Yansıtılan Finansal Varlıklar
- İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar
- Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar
- Türev Finansal Varlıklar
- Finansal Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı

Vadesine kadar elde tutulacak menkul kıymetler etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti üzerinden değerlendirilir.²⁴ Ancak, bu menkul kıymetlerin gelecekteki tahmini nakit akışlarının finansal varlığın orijinal faiz oranına göre iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri defter değerinden daha düşük olduğu zaman bu menkul kıymetler bugünkü değeri ile değerlemeye tabi tutulur (TMS39, par. 63). Satılmaya hazır menkul kıymetler makul değerleri ile değerlendirilir(TMS 39, par. 46, 55). Bu menkul

²⁴TMS 39 Paragraf 46

kıymetlerin elde etme maliyeti makul değerinden yüksek olduğu zaman bu menkul kıymetler değer düşüklüğüne uğramıştır (Ulusan, 2008:151).

3.2.1. Finansal Varlıkların Değerlemesi

Finansal araçlar TMS 32’de, “bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da öz kaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşmedir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Finansal varlıklar TMS 12 paragraf 11’de belirtildiği üzere aşağıdaki varlıklardan herhangi birisi olabilir.

“- Nakit: İşletmenin kendine ait nakit varlıklardır. Bunların arasında kasada bulunan paralar ile banka mevduatları sayılabilir.

- Başka bir işletmenin öz kaynağına dayalı finansal araç: Bir işletmenin öz kaynağına bağlı olarak piyasaya sunduğu finansal araçlara söz konusu işletmenin sahip olması ve bu varlığı kendi bünyesinde bulundurmasıdır. Buna örnek olarak hisse senetleri verilebilir.

- Başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık almak için hak satın alınması

- Potansiyel olarak işletmenin lehine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan hak (Örnek: alacaklar)”

“Bir finansal borç, ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değerinden ölçülür. Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılmayan finansal borçların ilk muhasebeleştirmesinde, ilgili finansal borçların ihracı ile doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri bunların gerçeğe uygun değerlerinden düşülür”.²⁵

İlk muhasebeleştirme sonrası finansal varlıkları değerlemesinde, finansal varlıklar dört gruba ayrılmaktadır.²⁶

“1. Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar:

2. Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar

3. Kredi ve alacaklar

4. Satılmaya hazır finansal varlıklar”

TMS 39 paragraf 43’e göre menkul kıymetler ilk muhasebeleştirme sırasında makul değeri üzerinden değerlendirilir. Menkul kıymetlerin bu tarihteki makul değerleri menkul kıymetin maliyet değeri olmaktadır. Bu maliyet makul değer farkı kar veya zarara

²⁵TMS 39 Paragraf 43

²⁶TMS 39 Paragraf 9

yansıtılan menkul kıymetle hariç menkul kıymetin edinimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetlerini de içermektedir. Menkul kıymetlerin ilk muhasebeleştirme sonrası değerlendirilmesi ilk muhasebeleştirme sonrası değerlendirilme amaçlarına yönelik olarak TMS 39 paragraf 45’de yapılan finansal varlıklar ile ilgili sınıflandırma doğrultusunda yapılmaktadır. Buna göre, makul değer farkı kar veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan menkul kıymetler makul değerleri ile değerlemeye tabi tutulur. (Ulus, 2008:151).

3.2.2. Hisse Senetlerinin Değerlemesi

TMS 32’de sayılan “ başka bir işletmenin öz kaynağına dayalı finansal araçlar finansal varlık olarak değerlendirilmektedir. TMS 32’ye göre öz kaynağa (hisse senedine) dayalı finansal araç, işletmenin tüm borçları çıkarıldıktan sonra varlıklarında bir pay/hakkı gösteren sözleşme olarak tanımlanmıştır (Demir, 2015:341). TMS 39’da ise “Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan bir finansal varlık veya finansal borca ilişkin olarak ortaya çıkan kazanç veya kayıp, kâr ya da zararda muhasebeleştirilir ” denmektedir.²⁷

Başka bir ifadeyle, alım satım amaçlı elde tutulan finansal varlıklar kategorisinde değerlendirilen bu tür varlıklardan (hisse senetleri) ortaya çıkması muhtemel kayıp ve kazançların dönem kar veya zararına yansıtılması gerekmektedir.

Örnek: (X) işletmesi elde etme tarihi 01.10.2015 olan (Z) şirketinin hisse senetlerini 20.000 TL’ye satın almıştır. X işletmesi söz konusu hisse senetlerini kısa vadede kar elde etmek amacıyla ve hissenin değerinin yükselmesiyle birlikte elden çıkarmayı düşünmektedir. Hisse senetlerinin dönem sonunda (31.12.2015) değeri 25.000 TL’dir. Söz konusu hisse senetleri takip eden dönemde 01.02.2016 tarihinde 27.000 TL’ye satılmıştır. X işletmesi tarafından satın alınan hisse senetleriyle Z şirketi üzerinde herhangi bir kontrol ve etkinliğinin bulunmadığı varsayılmıştır.

Hisse senedinin kısa dönemde kar amaçlı satılması için satın alınmış olması nedeniyle söz konusu hisse senetlerinin iktisap tarihinde 10.000 TL ile kaydedilmesi gerekmektedir. Bununla beraber hisse senetlerinin dönem sonunda (31.12.2015) 25.000 TL’ye yükselmesi nedeniyle 5.000 TL’nin gerçeğe uygun değer ile değerlemeye tabi tutulup, gerçeğe uygun değer farkının kar/zarar hesabına aktarılması gerekmektedir. VUK’da menkul kıymet satış karının hisse senetlerinin satıldığı döneme ait olduğu ifade

²⁷TMS 39 Paragraf 55/a

edildiğinden toplam 5.000 TL'lik kazancın 2.000 TL'lik kısmının cari dönem vergi matrahına ilave edilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra X işletmesinin Z işletmesini herhangi bir şekilde kontrol ve karar alma mekanizmalarında etkinliğinin olmadığı varsayımıyla iştirakler kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilmelidir.

Örnek: A işletmesi 01.09.2015 tarihinde kısa vadede kar elde etmek amacıyla C işletmesine ait borsada işlem gören 10.000 TL'lik hisse senedini satın almıştır. Söz konusu hisse senetlerinin değeri 31.12.2015 tarihinde 7.000 TL olmuştur. Takip eden hesap dönemi 01.03.2016 tarihinde 7.000 TL'ye satılmıştır. Yine A işletmesinin C işletmesi üzerinde herhangi bir kontrolünün bulunmadığı varsayılmaktadır.

Aktif bir piyasada fiyat kotasyonu bulunmayan ve makul değeri güvenilir olarak belirlenemeyen hisse senetleri maliyet değeri ile değerlendirilmektedir. Bu varlıkların gelecekteki beklenen nakit akışlarının benzer bir finansal varlık için geçerli olan cari piyasa getiri oranına göre iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri defter değerinden daha düşük olduğu zaman bu varlıklar bugünkü değeri ile değerlemeye tabi tutulur (Ulusan, 2008:151).

Herhangi bir piyasa işlem görmeyen ve değeri tam olarak belirlenemeyen hisse senetleri maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir. Bu varlıkların gelecekteki beklenen nakit akışlarının benzer bir finansal varlık için geçerli olan cari piyasa getiri oranına göre iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri defter değerinden daha düşük olduğu zaman bu varlıklar bugünkü değeri ile değerlemeye tabi tutulur (Ulusan, 2008:152).

3.2.3. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

Kredi ve alacak, vadeye kadar elde tutulacak yatırım veya gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılmayan türev olmayan finansal varlıklar, satılmaya hazır finansal varlıklar olarak tanımlanmaktadır. Alım satım amaçlı olmayan ya da vadesi belirsiz olan ve likidite sıkıntısı ortaya çıktığında her an elden çıkarılabilecek durumda olan menkul kıymetler satılmaya hazır finansal varlıklar kapsamına girmektedir(Akbulut, 2008:29). Söz konusu finansal varlıklar ilk muhasebeleştirilmelerinde gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilmektedir. Gerçeğe uygun değeri tespit edilemeyen varlıklar ise maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir.”Satılmaya hazır finansal varlığa ilişkin olarak ortaya çıkan kazanç veya kayıp, değer düşüklüğü zararları ve kur farkı kazanç ve hariç olmak üzere, söz konusu finansal varlık bilanço dışı bırakılıncaya

kadar öz kaynaklar değişim tablosu aracılığıyla doğrudan öz kaynaklarda muhasebeleştirilir. İlgili finansal varlığın bilanço dışı bırakılması durumunda, daha önceden öz kaynaklarda muhasebeleştirilmiş bulunan kazanç veya kayıplar, kâr ya da zararda muhasebeleştirilir.”²⁸

Örnek: (X) işletmesi 50.000 adet, tanesi 0,70 TL olan toplam 40.000 TL’lik (Y) şirketi hisse senedini 01.09.2015 tarihinde satın almıştır.

Söz konusu hisse senetleri satılmaya hazır finansal varlık kategorisinde değerlendirilmektedir. (Y) şirketi hisse senetleri borsa işlem görmeyip, farklı şirketler arasında 30.12.2015 tarihinde 1,20 TL’den işlem görmüştür.(A) şirketi söz konusu hisse senetlerini 01.02.2016 tarihinde 1,50 TL’den satmıştır.

Buna göre (Y) şirketinin hisse senetleri borsada işlemlere konu olmadığı için borsa rayici bulunmamaktadır. Fakat bu hisse senetleri farklı işletmeler arasında alım satımına konu edilmiş olup, piyasa değeri 1,20 TL olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu hisse senedinin aktif bir piyasasının bulunmamasına rağmen başka firmalar arasında alım satımı gerçekleştiği için belirlenen değer gerçeğe uygun değer olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla (A) şirketinin aktifinde 35.000 TL maliyet bedeli ile yerini alan (B) şirketinin hisse senetleri gerçeğe uygun değeri olarak kabul edilen (50.000*1,2 TL) 60.000 TL üzerinden değerlemeye tabi tutularak değerlendirilme farkları öz kaynaklarda muhasebeleştirilecektir.

Değerleme farkları öz kaynaklarda izlendiğinden dönem kar zararına etkileri itibariyle ticari kar ile vergi matrahı farklılık göstermemektedir. Öte yandan değer düşüklüğünün kalıcı özellikte nitelik taşıdığına dair kanıtlar bulunması halinde satılmaya hazır olarak sınıflandırılrsa dahi farkların kar zararda muhasebeleştirilmesi gerekir (Demir, 2015: 346).

Gerçeğe uygun değere varlığın edinimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen işlem masrafları da dâhil edilir. Genellikle varlık edinimi için ödenen bedel gerçeğe uygun değerle aynı olmaktadır. Satılmaya hazır finansal varlıklar olarak nitelendirilen varlıkların tamamının ilk muhasebeleştirilmelerinde işlem masraflarının alış bedeline dâhil edilmesini öngörmektedir (Akbulut, 2008:29).

Bir menkul kıymetin satılmaya hazır finansal varlık içerisinde raporlanıp, gerçeğe uygun değeri tespit edilemiyorsa maliyet bedeli ile değerlendirilmeye tabi tutulması gerekmektedir.

²⁸TMS 39 Paragraf 55/b

Örnek: (X) işletmesi 01.10.2015 tarihinde 10.000 TL bedelle (Z) şirketinin hisse senedini alarak satılmaya hazır finansal varlıklar hesabına kaydetmiştir.

(A) işletmesi hisse senetlerini kısa dönemde elden çıkarmayı düşünmemektedir. Söz konusu hisse senetleri herhangi bir borsada işlem görmeyip, piyasa değerinin tespit etmek için bir veri de elde mevcut değildir.

Hisse senetlerini kısa vadede elden çıkarmak amacıyla satın alınmadığı için alım satım amaçlı olmadığı anlaşılmaktadır. Bilakis uzun vadeli yatırım amaçlı olduğu düşünülmektedir. Öte yandan borsada alım satıma konu olmaması ve gerçeğe uygun değerinin tespitiyle ilgili olarak herhangi bir bilginin bulunmaması nedeniyle maliyet bedeliyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu hisse senetlerinin maliyet bedeli ile değerlendirilmesi gerektiğinden kar zarar hesabına intikal etmesi gereken bir farkın da bulunmadığı anlaşılmaktadır. Fakat bu hisse senetlerinin dönen varlık grubu içinde yer alan hisse senetleri hesabında değil, duran varlıklar hesabında yer alan “bağlı menkul kıymetlerde sınıflandırılması gerekmektedir.

3.2.4. Tahvil Senet ve Bonoların Değerlemesi

TMS/TFRS uyarınca tahvil senet ve bonolar İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar)olarak sınıflandırılmakta olup, “itfa edilmiş maliyet değeri” ile değerlemeye tabi tutulmaktadır. İtfa edilmiş maliyet değeri “Finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır.”²⁹ Tahvil, senet ve bonoların değerlendirilmesinde itfa edilmiş maliyet değeri hesaplanırken etkin faiz yönteminin kullanılması gerekmektedir. TMS 39’da “Etkin faiz yöntemi finansal varlık veya borcun (veya bir finansal varlık veya borç grubunun) itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir.”³⁰ denilmektedir. Bununla birlikte tahvil, senet ve bonoların değerlendirilmesinde kullanılan itfa edilmiş maliyet değerini

²⁹TMS 39 Paragraf 9

³⁰TMS 39 Paragraf 9

hesaplanmasında bir diğere önemli husus ise etkin faiz oranının belirlenmesidir. Etkin faiz oranı “finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır.”³¹

TFRS 9’a göre vadeye kadar elde tutulacak, satışa hazır, alım satım amaçlı şekilde bir sınıflama olmadığı için ister itfa edilmiş maliyeti üzerinden değerlendirilsin, isterse gerçeğe uygun değeri üzerinden değerlendirilsin işlem maliyetleri finansal aracın maliyetine ilave edilir. Bunun istisnası ise başlangıçta finansal aracın gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan olarak sınıflanan finansal varlık işlem maliyetleridir (Örten ve diğerleri, 2012:497).

İşletmelerin vadesine kadar elde tutma niyetiyle iktisap ettikleri, tahvil, senet ve bonolar TMS/TFRS uyarınca “112- İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar” (vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar) olarak sınıflandırılarak “itfa edilmiş maliyet değeri” ile değerlemeye tabi tutulurlar. Bu tür finansal varlıkların iktisabı esnasında ödenen komisyon vb. giderlerde gider yazılmadan maliyete ilave edilir (Güleryüz, 2016: 245).

3.2.5. İştiraklerin Değerlemesi

İştiraklerde bulunan yatırımların muhasebeleştirilmesi işlemlerinde TMS 28 iştiraklerdeki yatırımlar standardı uygulanmaktadır. İştiraklerle ilgili tek düzen hesap planına baktığımızda bir işletmenin %10’undan daha azına sahip olduğu takdirde söz konusu varlıklar bağlı menkul kıymetlerde izlenmekte, TFRS’ye göre %20’den daha az ortaklık payına sahip olunan yatırımlar bağlı menkul kıymetler hesabında izlenmektedir. İştiraklerle ilgili olarak ise TDHP’de %10 ila %50 arasında ortaklık payının bulunduğu bir işletmenin hissesi satın alınmış ise iştirakler hesabında izlenirken, TFRS’ye göre ortaklık payının %20 ila %50 arasında olduğu durumlarda iştirakler hesabında izlenebilmektedir. Bağlı ortaklık hesabı için ise hem TDHP’de hem de TFRS’de %50’den fazla ortaklık payının sahip olunması gerekmektedir. Bununla birlikte %50’den fazla ortaklık payına sahip olunması durumunda konsolidasyon gerekli olduğundan konsolide finansal tablolar standardının uygulanması gerektiği unutulmamalıdır.

³¹TMS 39 Paragraf 9

“Bu Standart, iştiraklerdeki yatırımların muhasebeleştirilmesinde uygulanır. Ancak;

(a) Risk sermayesi kuruluşları veya

(b) Yatırım fonları ve yatırım amaçlı sigorta fonlarını kapsayan benzer işletmeler tarafından elde bulundurulmuş ve TFRS 9 Finansal Standardı uyarınca gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen iştirak yatırımları bu Standart kapsamında değildir. Bu tür yatırımlar, TFRS 9 uyarınca gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülür. Bu tür bir yatırımı elinde bulunduranlar 37(f) Paragrafında yer verilen açıklamaları yapar.”³²

İştirakler ile ilgili olarak TMS 28’de yapılan tanımda “yatırımcı işletmenin, adi ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler de dâhil olmak üzere, iş ortaklığı veya bağlı ortaklık niteliğinde olmayan, ancak üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmelerdir.”³³ şeklinde ifade edilmiştir. İştiraklerdeki yatırımların ise öz kaynak yöntemine göre değerlemesini yapıldığı görülmektedir.

TMS 28’de öz kaynak yöntemi “iştirakteki yatırımın başlangıçta elde etme maliyeti ile muhasebeleştirilerek, sonrasında bu tutarın yatırım yapılan iştirakin net varlıklarında yatırımcı işletmenin payına düşen kısmı yansıtacak şekilde düzeltildiği ve böylece yatırımcı işletmenin kar veya zararının yatırım yapılan işletmenin kar veya zararından kendisine düşen payı kapsadığı muhasebeleştirme yöntemidir.”³⁴ şeklinde tanımlanmaktadır.

Bir iştirak yatırımının ne zaman öz kaynak yöntemi ile muhasebeleştirileceğine TMS 28’de şu şekilde açıklanmaktadır. “Bir iştirak yatırımı, ancak yatırım yapılan işletmenin “iştirak” niteliği kazandığı tarihten itibaren öz kaynak yöntemine göre muhasebeleştirilir.”³⁵

TMS 28’de belirtildiği üzere “öz kaynak yöntemine göre iştirak yatırımı başlangıçta elde etme maliyeti ile kaydedilmektedir. Elde edildikten sonra yatırımcının yatırım yapılan işletmenin kar ya da zararındaki payı finansal tablolara yansıtılmak üzere yatırımın defter değeri artırılır ya da azaltılır. Yatırımcının yatırım yapılan işletmenin kar ya da zararından alacağı pay, yatırımcının kar ya da zararı olarak muhasebeleştirilir. Yatırım yapılan bir iştiraktan alınan (kar payı vb.) dağıtımlar yatırımın defter değerini azaltır.”³⁶ denilmektedir.

Örnek: (X) işletmesi öz kaynakları 1.000.000 TL olan (Y) işletmesinin %40’ını 01.01.2015 tarihinde 400.000 TL’ye satın almıştır.

³²TMS 28 Paragraf 1

³³TMS 28 Paragraf 2

³⁴TMS 28 Paragraf 2

³⁵TMS 28 Paragraf 23

³⁶TMS 28 Paragraf 11

- a) (Y) işletmesi yıl sonunda 100.000 TL net kar elde etmiştir.
b) (Y) işletmesi yılsonu karından 40.000 TL hisse sahiplerine dağıtmıştır.
c) (Y) işletmesi takip eden yılın sonunda 20.000 TL zarar açıklamıştır.

Buna göre (A) işletmesi (B) işletmesinin %40'na sahip olup, (B) işletmesi üstünde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir

A şirketinin B şirketini 400.000 TL'ye satın alması başlangıçta elde etme maliyeti ile muhasebeleştirilmelidir. B şirketinin %40'nın satın alma yoluyla değil de aynı oranda sermaye koyarak alınması durumunda da iştirakler hesabı altında izlenmesi gerekirdi.

a) Temettü dağıtımı ister yapılсын ister yapılmayın yatırım yapılan B şirketinin kar açıklamasıyla birlikte A şirketinin iştirakinin defter değeri payı oranında ($100.000 * \%40 = 40.000$ TL) artmıştır.

b) B şirketinin elde ettiği karın ortaklarına dağıtılması ile birlikte A şirketi ($40.000 * \%40 = 16.000$ TL) temettü geliri elde etmiş olup, iştirakler hesabının defter değerini azaltmaktadır.

c) B şirketinin 20.000 TL zarar açıklaması nedeniyle A şirketinin iştiraklerinin defter değerinde payı oranında ($20.000 * \%40 = 8.000$ TL) bir azalış olmaktadır.

3.2.6. VUK ve TMS' ye Göre Menkul Kıymetlerin Değerleme Açısından Karşılaştırılması

VUK'un 279. maddesinde belirtildiği üzere "Hisse senetleri ile fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayiciyle değerlendirilir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde olduğu anlaşılırsa, değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dâhil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kâr ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler alış bedeli ile değerlendirilir" hükmü yer almaktadır.

VUK'un 279. maddesinden de anlaşılacağı üzere menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde alış bedeli, borsa rayici ve kıst getiri adı altında üç farklı değerlendirme ölçüsü kullanılmaktadır. Bir işletmenin yatırım amaçlı, fiyat değişimlerinden yararlanarak kar elde etmeyi düşünüp geçici bir süreliğine satın alınan menkul kıymetlerin değerlendirilmesi ilk

muhasabeleştirilmesi esnasında alış bedeli ile yapılmakta olup, söz konusu menkul kıymetlerin alış bedellerine yapılan giderler(Finansman giderleri, Komisyon gideri, kur farkı vb.) dâhil edilmemektedir. Bu giderler ilgili dönem içerisinde giderleştirilmek suretiyle yok edilmektedirler.

TMS'de başka bir işletmenin öz kaynağına dayalı finansal araç olarak tanımlanmakta olan hisse seneleri, ilk muhasabeleştirilmeleri esnasında gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmekte olup, finansal varlığın iktisabı sırasında doğrudan ilişkilendirilebilecek masraflar gerçeğe uygun değere ilave edilmektedir.

Örnek 1: X işletmesi 01.09.2015 tarihinde Z işletmesinin borsada işlem gören hisse senetlerini kısa vadede kar elde etmek amacıyla 40.000 TL bedelle satın almıştır. X işletmesinin Z işletmesi üzerinde kontrol gücünün bulunmadığı varsayılmaktadır. Söz konusu hisse senetlerinin 31.12.2015 tarihinde değeri 45.000 TL olup, 31.03.2016 tarihinde 48.000 TL'ye elden çıkarılmıştır.

Çözüm: Söz konusu hisse senetlerinin kısa vadede kar elde ederek elde çıkarılmak amacıyla edinilmiş olması sebebiyle gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmesi ve farkın kar ve zarara yansıtılması gerekmektedir.

Söz konusu hisse senetleri işletme aktifine 40.000 TL bedelle kaydedilmektedir. Bununla beraber 31.12.2015 tarihinde değeri 45.000 TL 'ye yükseldiğinden 5.000 TL'lik kısım değerlendirme gününde dönem kar ve zarar yansıtılarak hisse senetlerinin cari değerleri ile aktifte yer alması gerekmektedir. VUK'a göre hisse senetleri alış bedeli ile değerlemeye tabi tutulacağı için, vergi matrahı hesaplanırken, 5.000 TL'lik kar kanunen kabul edilmeyen gelir olarak yerini alarak dönem karından düşülmesi gerekmektedir.

Söz konusu hisse senetleri 31.03.2016 tarihinde 48.000 TL'ye satılmasından dolayı bir önceki yıl gerçeğe uygun değer farkı olan 5.000 TL dönem kar zararına yansıtıldığı için 31.03.2016 tarihinde menkul kıymet satış karı 3.000 TL olarak kayıtlardaki yerini alacaktır. VUK'a göre menkul kıymetlerin satışından elde edilen kar satıldığı döneme ait olduğundan bir önceki dönem matrahın hesaplanmasında dikkate alınmayan 5.000 TL'nin cari dönem beyannamesine ilave edilmesi gerekmektedir. Böylelikle vergi matrahının hesabında menkul kıymetin satışından elde edilen toplam kar (8.000 TL) cari hesap döneminde dikkate alınmaktadır.

Örnek 2: C işletmesi 01.09.2015 tarihinde tanesi 0,60 TL'den 100.000 adet D işletmesi hisse senedi satın almıştır. Söz konusu hisse senedi satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılmaktadır. C şirketinin D şirketi üzerinde önemli bir etkinliğinin olmadığı varsayılmıştır. D şirketi hisse senedi borsaya kote olmamakla birlikte, diğer şirketler arasında 30.11.2015 tarihinde adedi 1,30 TL'den işlem görmüştür. Söz konusu hisse senetleri takip eden dönemde 01.02.2015 tarihinde 1,50 TL'den satılmıştır.

Hisse senetlerinin aktif bir piyasada işlem görmemesine rağmen son zamanlarda piyasada alım satımına konu olması sebebiyle oluşan değerler gerçeğe uygun değer olarak kabul görmektedir.

İşletmenin aktifine 01.09.2015 tarihinde 60.000 TL ($100.000 \times 0,60$ TL) maliyet bedeliyle hesaplara kaydı yapılan hisse senetleri, 31.12.2015 tarihinde gerçeğe uygun değer üzerinden 130.000 TL ($100.000 \times 1,30$ TL) olarak değerlemeye tabi tutulmaktadır. Ancak değerlendirme farkları kar/zararda değil, öz kaynaklarda (öz kaynağa dayalı finansal araçlar gerçeğe uygun değer farkı hesabının alacağında 70.000 TL) muhasebeleştirilmektedir. Değerleme farkı öz kaynaklarda takip edildiğinden dolayı dönem kar veya zararına etkileri bakımından ticari kar ve vergi matrahında bir değişikliğe neden olmamaktadır. Bununla beraber takip eden dönemde söz konusu hisse senetleri 1,50 TL'den satılmıştır. Vergi matrahı açısından yapılan işlemler değerlendirildiği takdirde, önceki dönemlerde meydana gelen farkların öz kaynaklarda izlenmesinden dolayı menkul kıymet satış karının farklılık arz etmemektedir.

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere hem ilk muhasebeleştirilme esnasında hem de sonrasında yapılan muhasebeleştirme işlemlerinde değerlendirme esasları bakımından VUK ve TMS'de yer alan esaslar birbirinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Özellikle TMS'de menkul kıymetlerin ilk muhasebe sonrası değerlemede ilgili menkul kıymetin bir finansal varlık olarak hangi kategoride sınıflandırıldığı değerlendirilmede önemli bir yer tutmaktadır. Buna göre vadesine kadar elde tutulacak menkul kıymetler etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti üzerinden değerlendirirken, satılmaya hazır menkul kıymetler sınıfında yer alan menkul kıymetler gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmektedir.

Menkul kıymetlerin değerlendirilmesi ile ilgili olarak MSUGT ve TMS 39'da yer alan değerlendirme esasları arasındaki tek benzerlik TMS 39'a göre makul değer farkı kar ve zarara yansıtılan menkul kıymetlerin ilk muhasebeleştirme sırasındaki değerlendirilmesinde kullanılan

değerleme esasının MSUGT ve TMS 39’da aynı olmasıdır. Makul değer farkı kar ve zarara yansıtılan menkul kıymetlerin ilk muhasebeleştirme sırasında MSUGT’ye göre hesaplanan alış bedelleri TMS 39’a göre hesaplanan makul değerlerini genellikle yansıtmaktadır (Uluslan, 2008:152).

3.3. Stokların TMS’ye Göre Değerlemesi

İşletme faaliyetleri konuları ile ilgili olarak satmayı, üretim de kullanmayı veya tüketmeyi düşündüğü ticari mal, mamul ya da yarı mamuller ile atık ve hurda gibi ürünlerden oluşan fiziksel varlıkların bütünü olarak tanımlanabilmektedir. Stoklarla ilgili olarak TMS 2 standardında gerekli açıklamalar yapılmıştır. Buna göre TMS 2 standardı stoklarla ilgili olarak gerekli muhasebe düzenlemelerini belirli bir sistematik içinde yapılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca işletmenin elden çıkarılan stokların değerleri ile stok maliyetlerinin belirlenmesi konusu temel almaktadır. Stok maliyetlerinin ne şekilde belirleneceğini ve net gerçekleşebilir değere indirgenmesini de açıklamaktadır. TMS 2 ‘de stokların tanımı “Stoklar;

- (a) İşin normal akışı içinde (olağan işletme faaliyetleri kapsamında) satılmak için elde tutulan;
- (b) Satılmak üzere üretilmekte olan ya da
- (c) Üretim sürecinde ya da hizmet sunumunda kullanılacak ilk madde ve malzemeler şeklinde bulunan varlıklardır³⁷ şeklinde yapılmaktadır.

TMS 2 Stoklar standardı, stokların değerlemesinde maliyet bedeli veya net gerçekleşebilir değer düşük olanı değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. TMS 2 Stoklar standardına göre stokların değerlendirilmesi ile ilgili olarak ilk muhasebeleştirmede değerlendirme ve ilk muhasebeleştirilmesi sonrasında değerlendirme gibi bir ayırımı gidilmediği görülmektedir.

TMS 2 paragraf 14’de yan mamullerin ana mamuller gibi maliyet değeri ile değerlendirileceği belirtilmiştir. Ancak, yan mamullerin önemsiz miktarda olması durumunda net gerçekleşebilir değerlerine göre değerlemeye tabi tutulması öngörülmektedir (Uluslan, 2008:155).

³⁷TMS 2 Paragraf 6

Stokların satılmaları sonucunda elde edilecek gelirden daha yüksek bir değerle mali tablolarda izlenmesi muhasebenin ihtiyatlılık ilkesinin bir gereğidir. Eğer maliyetler satış sonucunda elde edilecek tutardan yüksekse, stoklarda değer düşüklü karşılığının ayrılması gerekmektedir.

İşletme tarafından stok değerinin maliyetinin altına düştüğünün tespit edilmesi durumunda net gerçekleşebilir değer hesaplanıp değer düşüklüğü karşılığı ayrılmak suretiyle stok maliyeti indirilmektedir. İşletme her finansal dönem itibariyle net gerçekleşebilir değeri gözden geçirmeli ve gerekiyorsa stokların yeni tepsi edilen net gerçekleşebilir değerinin yansıtılmasını sağlayacak bir şekilde ek değer düşüklüğü karşılığı ayrılması gerekmektedir (Demir, 2015:273).

3.3.1. Net Gerçekleşebilir Değer

TMS 2’de “İşin normal akışı içerisinde tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının, düşürülmesiyle elde edilen tutarı ifade eder.”³⁸ Olarak tanımlanan net gerçekleşebilir değer böylelikle normal koşullar altında stokların satışı ile umduğu net tutar hesap edilmektedir. Buna göre net gerçekleşebilir değer şu şekilde formüle edilebilir. Net Gerçekleşebilir Değer= Satış Bedeli-(Tamamlanma Maliyeti+Satış Giderleri)

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere net gerçekleşebilir değer belirlenmesinde tahminlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu tahminlerin yapılması işletmenin yönetsel faaliyetlerine de katkı sağlayabileceği söylenebilir.”Net gerçekleşebilir değere ilişkin tahminler yapılırken, ayrıca, stokların elde tutulma amacı da dikkate alınır. Örneğin, taahhüt edilen kesin satış veya hizmet sözleşmelerini yerine getirmek için elde tutulan stokların net gerçekleşebilir değerinin belirlenmesinde, sözleşme fiyatı esas alınır. Elde tutulan stoklar, satış sözleşmelerinde belirtilenlerden fazla ise, fazla olan kısmın net gerçekleşebilir değeri, genel satış fiyatları dikkate alınarak belirlenir.”³⁹

Net gerçekleşebilir değer tahmini, hesaplama anında mevcut güvenilir kanıtlara göre stokların satılması durumunda elde edilmesi beklenen satış tutarları esas alınarak yapılır. Bu tahmin dönem sonundaki mevcut koşullarla uyumlu oldukları ölçüde dönem sonradan sonra oluşan fiyat ve maliyet dalgalanmalarıyla doğrudan bağlantılı olan olayları

³⁸TMS 2 Paragraf 6

³⁹TMS 2 Paragraf 31

da dikkate alır. Geçici fiyat ve maliyet dalgalanmaları net gerçekleşebilir değerin saptanmasında dikkate alınmaz. Ayrıca stokların elde tutulma amacı da dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Örneğin taahhüt edilen kesin satış veya hizmet sözleşmelerini yerine getirmek için elde tutulan stokların net gerçekleşebilir değerinin belirlenmesinde sözleşme fiyatı dikkate alınır (Güleryüz, 2014:59).

Net gerçekleşebilir değerin tahmini kolay olmamakla birlikte, piyasadaki olumsuzluklara bağlı olarak fiyattaki dönemsel dalgalanmalarına göre değil, stok değerlemesinin yapıldığı tarihte meydana gelen satış ve maliyetlerle ilgili en doğru veriler ışığı altında yapılmalıdır.

3.3.2. Stokların Maliyeti

“Stokların maliyeti; tüm satın alma maliyetlerini, dönüştürme maliyetlerini ve stokların mevcut durumuna ve konumuna getirilmesi için katlanılan diğer maliyetleri içerir.”⁴⁰Buna göre stokların maliyeti belirlenirken aşağıda belirtilen 3 ana unsur dikkate alınmaktadır.

1. Satın alma maliyeti
2. Dönüştürme maliyetleri
3. Diğer maliyetler

Stokların satın alma maliyeti: Stokların satın alma maliyeti “satın alma fiyatı, ithalat vergileri ve diğer vergiler (firma tarafından vergi idaresinden iade alınabilecekler hariç) ve nakliye, yükleme, boşaltma maliyetleri ile mamul, malzeme ve hizmetlerin elde edilmesi ile doğrudan bağlantısı kurulabilen diğer maliyetleri içerir. Ticari iskontolar ve benzeri diğer indirimler, satın alma maliyetinin belirlenmesinde indirim konusu yapılırsa⁴¹şeklinde tarif edilmektedir.

Finansman giderinden, kur farkından veya vade farkından kaynaklı maliyetin artışına neden olabilecek unsurlar stokların satın alma maliyetine dâhil edilmemektedir. TMS 23 Borçlanma standardına göre finansman giderleri belirli şartların olması

⁴⁰TMS 2 Paragraf 10

⁴¹TMS 2 Paragraf 11

durumunda satın alma maliyetine dâhil edilmektedir. Buna göre stoklar özellikli varlık kapsamında değerlendiriliyorsa -bir başka ifadeyle satış hazır duruma gelmesi uzun süren bir varlık ise- bu varlıklar için katlanılan finansman giderleri maliyete ilave edilmektedir.

Dönüştürme Maliyeti: Ticari işletmeler satın aldığı herhangi bir malı değiştirmeden satıp, sadece satın alma maliyetlerine katlanmakta iken, üretim işletmelerinde ise satın alınan mal farklı formlarda ve ünitelerde değiştirilerek yeni bir mamul ya da hizmet ortaya konmaktadır.

“Stokların dönüştürme maliyetleri; direkt işçilik giderleri gibi, üretimle doğrudan ilişkili maliyetleri kapsar. Bu maliyetler ayrıca ilk madde ve malzemenin mamule dönüştürülmesinde katlanılan sabit ve değişken genel üretim giderlerinden sistematik bir şekilde dağıtılan tutarları da içerir.”⁴²

Standart üretim maliyeti ile ilgili direkt ilk madde ve malzeme giderleri dışındaki giderleri dönüştürme maliyetleri olarak adlandırmaktadır. Genel üretim giderleri sabit ve değişken olarak ayrılmaktadır. Sabit genel üretim giderleri; amortisman, fabrika binası ve teçhizatının bakım ve onarım gideri gibi nispeten sabit kalan dolaylı üretim maliyetleri ile fabrikanın yönetim ve idaresi ile ilgili maliyetlerdir. Değişken genel üretim giderleri ise endirekt malzeme ve endirekt işçilik gibi üretim miktarı ile birlikte doğru orantılı olarak değişen dolaylı üretim maliyetleridir (Demir,2015:277).

TMS 2, mamullerin maliyetlerinin tespitinde normal maliyet yöntemini benimsemiştir. Standarda göre, “sabit genel üretim giderlerinin dönüştürme maliyetlerine dağıtımını üretim faaliyetlerinin normal kapasitede olacağı varsayımına dayanır. Normal kapasite, planlanan bakım onarım çalışmalarından kaynaklanacak kapasite düşüklüğü de dikkate alınarak, normal koşullarda bir veya birkaç dönem veya sezonda elde edilmesi beklenen üretim miktarıdır”. “İşletmenin gerçek üretim düzeyi normal kapasiteye yakınsa, bu kapasite normal kapasite olarak kabul edilir. İşletmede kapasite düzeyinin düşük olması nedeniyle dağıtılmayan sabit genel üretim giderleri (boş kapasite giderleri), sonuç hesaplarına alınmakta, yani dönüştürme maliyetlerine dâhil edilmemektedir”⁴³.

Diğer maliyetler: TMS 2’ye göre “Diğer maliyetler, ancak stokları mevcut konum ve duruma getirdikleri ölçüde stok maliyetine dâhil edilirler. Örneğin, bazı genel üretim

⁴²TMS 2 Paragraf 12

⁴³TMS 2 Paragraf 13

giderleri kapsamı dışındaki giderlerin veya özel bir müşteri siparişine ilişkin ürün tasarım, geliştirme maliyetlerinin stok maliyetleri kapsamına alınması uygun olabilir”⁴⁴.

Henüz üretime başlamadan önce alınan siparişe yönelik olarak yapılan deneme, model geliştirme, kalıp çıkarma gibi harcamalar, fabrikalar arasında yapılan taşıma ve yerleştirme işlemleri gibi giderler diğer harcamalar kapsamında değerlendirilmektedir (Demir, 2015:280).

3.3.3. VUK ve TMS’ye Göre Stokların Değerlenmesi Bakımından Karşılaştırılması

Stoklarda değer düşüklüğü meydana gelmediği müddetçe VUK ile TMS’de stokların değerlenmesi konusunda ilke olarak maliyet bedeli değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Bununla beraber maliyete ilave edilmesi gereken unsurlar bakımından VUK ve TMS’de farklılıkların olduğu görülmektedir. Özellikle kredi faizi, kur farkları, borçlanma ve vade farkları gibi borçlanma maliyetlerinden farklı uygulamaların olduğu görülmektedir. VUK’da borçlanma giderleri stokların maliyetine dâhil edilirken (emtianın stoklara intikal etmesine kadar), TMS’de özellik arz eden varlıklar(satılabilir duruma gelmesi için uzun zamana ihtiyaç duyan varlıklar) dışında borçlanma maliyetleri stok maliyetine ilave edilmemektedir. Bu giderler doğrudan finansman gideri olarak kaydedilmektedir. TMS 2 paragraf 16’da “bir işletme stokları vadeli ödeme koşuluyla almış olabilir. Anlaşma, peşin alım fiyatı ile ödenen fiyat arasında bir fark olan finansman unsuru içerdiği takdirde, bu unsurlar finanse edildiği dönemde faiz gideri olarak muhasebeleştirilir. ”denilmekte olup, vadeli alımlar işaret edilerek bunların faiz gideri olarak muhasebeleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Ayrıca genel yönetim giderlerinin maliyete yüklenmesinde VUK ile TMS arasında farklılık söz konusudur (Demir, 2015:310). VUK açısından genel yönetim giderlerinden mamulün üretimi için düşen hissenin (mamule düşen işçilik-ilk madde malzeme-personel-amortisman-vergi ve harçlar giderleri) maliyete ilave edilmesi ya da doğrudan gider yazma konusunda mükellefler serbest bırakılmış iken, TMS’de mamule düşen genel yönetim giderlerinin hesaplanması ve maliyete ilave edilmesi zorunlu kılınmaktadır.

⁴⁴TMS 2 Paragraf 15

Bir diğerk farklılık ise sabit genel üretim giderlerinin maliyete yüklenmesi konusunda görölmektedir. Mamul üreten işletmelerde mamulün maliyetinin belirlenmesinde açısından VUK ile TMS arasında farklılık söz konusudur. VUK mamullerin maliyetlerinin belirlenmesinde tam maliyet yöntemini, standart ise normal maliyet yöntemi benimsemiştir. Standarda göre, sabit genel üretim giderlerinin dönüştürme maliyetlerine dağıtımını üretim faaliyetlerinin normal kapasitede olacağı varsayımına dayanır. Normal kapasite, planlanan bakım onarım çalışmalarından kaynaklanacak kapasite düşüklüğü de dikkate alınarak, normal koşullarda bir veya birkaç dönem veya sezonda elde edilmesi beklenen üretim miktarıdır (Akbulut, 2008:22).

TMS’de yer alan “stok” kavramı ile VUK’da ifade bulan “emtia kavramı ile “TMS’de bulunan “net gerçekleştirilebilir değer” ifadesi ile VUK’daki “emsal bedel” ifadelerinin belli miktarda benzeştiği düşünöldüğünde söz konusu düzenlemelerin birbirine benzer hükümler içerdiği söylenebilir.

MSUGT ve TMS 2’de değeri düşen stoklar ile yan ürün, artık ve hurda gibi stokların değerklemesinde kullanılan değerkleme esasları ise farklılık arz etmektedir. Çünkü MSUGT’ye (ve dolayısıyla VUK’a) göre değeri düşen stokların değerklemesinde kullanılan piyasa değeri TMS 2’ye göre bu stokların değerklemesinde kullanılan net gerçekleştirilebilir değerk değerkleme esasından farklıdır. Aynı şekilde, VUK’a (ve dolayısıyla MSUGT’ye göre) yan ürün, artık ve hurda gibi stokların değerklemesinde kullanılan emsal bedeli deTMS 2’ye göre bu stokların değerklemesinde kullanılan net gerçekleştirilebilir değerk değerkleme esasından farklı olmaktadır (Ulusank, 2009:155).

Bununla beraber TMS 2 Stoklar standardı değerk düşüklüğü konusunda VUK’daki gibi değerk düşüklüğünün nereden ve niçin kaynaklandığı ile ilgilenmemektedir. TMS 2 bu konuda oldukça net düzenlemeler içermektedir. Buna göre stokların satılması sonucunda elde edilecek tutardan daha yüksek bir tutarla bilançoda izlenmesi mümkün değildir. Satış sonrası elde edilecek tutardan daha yüksek bir maliyet söz konusu olmuş ise, bu durumda stok değerk düşüklüğü karşılığı ayrılmaktadır. TMS2’de net gerçekleştirilebilir değerk kim veya hangi kurum tarafından tespit edileceği ile ilgili bir düzenleme bulunmayıp, işletme tarafından yapılacak değerklemelerin önem kazandığı söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uluslararası finansal raporlama standartlarının Türkiye'ye yansımaları olan Türkiye muhasebe/finansal raporlama standartlarının yayınlanarak uygulamaya geçmesinin ülkemizde finansal raporlama açısından yeknesaklığın sağlanmasında önemli bir adım olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'de VUK'a göre düzenlenmiş finansal tablolardan UFRS'ye göre düzenlenmiş finansal tablolara geçiş işlemleri genellikle açıklanmamakta ve ilgili finansal tabloların verilmesi ile yetinilmektedir. Bu durum söz konusu dönüşüm sürecinin tam ve doğru olarak kavranamamasına ve sürecinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Özellikle VUK finansal tabloları ile UFRS finansal tabloları arasındaki farklar dikkat çeken bir niteliğe sahip görünmektedir (Elitaş ve Ergüden, 2016:291).

Bu çalışmada finansal raporların gerçeği uygun sunulması bakımından varlıkların değerlendirme işlemlerinin önemi vurgulanmış olup, VUK ve TMS değerlendirme hükümleri arasında da genel anlamda farklılıkların arz ettiği tespit edilmiştir. VUK değerlendirme hükümleri, gerçek vergi matrahının tespitinin yapılabilmesi için tartışmalara neden olmayacak asgari değer yaklaşımını benimserken, TMS'nin değerlendirme işlemlerinde daha ihtiyatlı bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Özellikle sermaye piyasalarında menkul kıymet çıkarmış şirketlerin kazançlarını olduğundan daha yüksek gösterme gayretlerini önleyici düzenlemeler içerdiği görülmektedir.

Çalışmada şirketlerin en önemli varlıklarından tek düzen hesap planında yer alan maddi duran varlıklar, menkul kıymetler ve stoklar kalemlerinin VUK ve TMS açısından değerlendirme yaklaşımlarındaki farklılık göze çarpmaktadır. Bu farklılık farklı bilanço sonuçlarına ve finansal kalemlerin farklı yorumlanmalarına neden olmaktadır.

Maddi duran varlıkların değerlemesinde tek düzen hesap planının aksine TMS'de kullanılan değer düşüklüğü standardı ile değer düşüklüğü uygulaması gider olarak kabul edildiği için bilanço karının azalmasına, dolayısıyla da hesaplanan vergi matrahının düşmesine neden olmaktadır. Ayrıca maddi duran varlıklar ile ilgili maliyet bedeli yönteminin seçilmesi durumunda her iki düzenleme de maliyet bedeline ilave edilecek unsurlardaki farklılıklar duran varlığın gerçek değerinin tespitinde farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bununla birlikte amortisman uygulamalarında da VUK ve TMS açısından

farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. VUK'da amortismanlar yıl bazlı hesap edilirken, TMS'de ay bazlı amortisman hesabı yapılmaktadır. Bu durum duran varlığın gerçek değerinin tespiti ve gelir hesaplamasında farklı sonuçlar doğurmaktadır. İşletmeler bir yandan vergi mevzuatının belirlediği amortisman yöntemlerini uygularken, diğer yandan duran varlığın gelecekte oluşacak iktisadi faydasını en fazla yansıtan amortisman metodunu seçmenin uygun olacağı düşünülmektedir.

Maddi duran varlıkların değerlemesinde kullanılan maliyet modeline yönelik olarak TMS 16 ve TMS 36 numaralı standartlarda daha ziyade yeniden değerlendirme modeli üzerinde açıklamalar yapılmaktadır. Bu nedenle ilgili standartlarda maliyet modeline yönelik olarak daha detaylı açıklamalar yapılmalı ve söz konusu modelin hangi durumlarda kullanılmayacağı belirtilmelidir. Maddi duran varlıklarda üzerinde durulması gereken diğer bir konu ise amortismanların hesaplanmasında gerçeğe uygun değer ne zaman ve nasıl dikkate alınacağı ile ilgilidir. Örneğin 2016 yılında iktisap edilen bir varlık için hesaplanacak amortisman tutarı iktisap tarihindeki değeri üzerinde mi yoksa 2016 yılı sonunda belirlenen gerçeğe uygun değer üzerinden mi hesaplanacağı standartta net olarak ifade edilmemektedir (Kaya ve Dinç, 2007:261).

Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar gibi bazı varlıkların ilk muhasebeleştirilmesi sırasında ya da ilk muhasebeleştirilmesi sonrası değerlemeleri ile ilgili olarak TMS/TFRS'de iki farklı seçenek sunulmakta olup, bu seçeneklerden birisi (maliyet modeli ile değerlendirme) MSUGT'de göre (dolayısıyla VUK'daki değerlendirme esasları ile) örtüşmektedir. Uygulamada bu örtüşen değerlendirme esasının kullanılması MSUGT ve TMS/TFRS'ye göre duran varlıkları değerlendirme esasları arasındaki farklılıklar biraz daha az olarak ortaya çıkacaktır (Uluslan, 2009:163)

Menkul kıymetlerin değerlemesi ile ilgili olarak muhasebe sistemi uygulama genel tebliği alış bedelinin esas alınırken, TMS menkul kıymetlerin makul değer üzerinden değerlendirilmesini gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte menkul kıymet hesaplarının tek düzen hesap planından çok farklı menkul kıymetlerle ilgili kavramsal farklılık içerdiğini belirtmekte fayda vardır. Menkul kıymetin satın alınmasına yönelik yapılan giderler hem VUK'da hem de TMS'de dikkate alınmıyor olması, menkul kıymetlerin değerlemesinde her iki uygulama sonucunda aynı sonucu vereceği izlenimi uyandırmaktadır.

Para ve sermaye piyasalarının gösterdiği gelişime bağlı olarak, çok çeşitli menkul kıymetin işlem gördüğü ve vadeli işlem piyasalarının devreye girdiği ülkemizde, VUK'un

tanımı yetersiz kalmakta ve yeni finansal araçların değerlemesi ile ilgili belirsizlik yaşanmaktadır. Değer azalması için karşılık ayrılması ile ilgili bir düzenleme ise yoktur, dolayısıyla bu tutarlar kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir (Bodur, 2012:17).

Stokların değerlemesi, stok değer düşüklü olmadığı sürece değerlendirme hem muhasebe sistemi uygulama genel tebliğine göre hem de TMS'ye göre maliyet bedeli ile olmaktadır. Fakat stokların elde edilirken katılan borçlanma maliyetlerinin ve vade farklarının maliyete ilave edilip edilmeyeceği hususunda farklı uygulamalar göze çarpmaktadır. Ayrıca değeri düşen stokların değerlemesinde muhasebe sistemi uygulama genel tebliğinde piyasa değeri kullanılırken, TMS'de söz konusu stokların değerlemesinde net gerçekleştirilebilir değer yöntemi kullanılmaktadır. Bununla beraber muhasebe sistemi uygulama genel tebliğinde artık ve hurda stokların değerlendirilmesi emsal bedeli ile yapılmakta iken, TMS'ye göre hurda ve artık stokların değerlendirilmesinde ise yine net gerçekleştirilebilir değer kullanılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Arslan A. (2013). IPSAS'a Göre Maddi Olmayan Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi. *Vergi Sorunları Dergisi*, (296) 71-79
- Akbulut, Y. Ö (2008). Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Hükümlerinin Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı Dergisi*, (1) 1-41
- Akdoğan N. (2006). UMS 12-Gelir Vergilerin Standart Hükümlerine Göre Dönem Karından İndirilecek Vergi Giderlerinin Hesaplanması ve Ertelenmiş Vergilerin Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe Denetim Bakış Dergisi*, (17) 2-9.
- Akgül, B. A. (2004). Maddi Duran Varlıkların Amortismanına İlişkin Uluslararası Muhasebe Standardında (IAS 16) Yer Alan Düzenlemeler ve Türk Vergi Mevzuatı İle Karşılaştırılması. *Mali Çözüm Dergisi*, (67) 61-72
- Aksoy, T. (2005). Finansal Muhasebe Ve Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma ve UMS/UFRS Bazında Küresel Muhasebe Standartları Setine Yöneliş Eğilimi. *İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Mali Çözüm Dergisi*, (71) 182-199
- Aydın, G. (2016). *Finansal Tablolarda Maddi Duran Varlıkların Değerlemesi: Vergi Usul Kanunu Ve Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başpınar, A. (2004). Türkiye'de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış. *Maliye Dergisi*, 42-57
- Bodur, G. (2012). *Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Getirdiği Temel Değişiklikler ve Finansal Analize Etkileri* (İkinci Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi
- Dağdemir S. (2008). Maddi Duran Varlıklara İlişkin TMS 16 ve VUK'da Yer Alan Düzenlemeler- I. *Yaklaşım Dergisi* 53-59
- Demir, Ş. (2015). *TMS/TFRS (VUK Değerleme Yaklaşımı)* (Üçüncü Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Dinçer, H. (2014). Mevcutlarda Amortisman Uygulaması, *Vergi Dünyası Dergisi* (40) 97-105
- Fırat, F. (2014). Uluslararası / Türkiye Finansal Raporlama Standartları ve Tek Düzen Hesap Planında Değerleme Ölçülerinin Karşılaştırılması. *Vergi Sorunları Dergisi* (315) 34-40
- Güleryüz, M. (2014). *Finansal Araçların Vergi Usul Kanunu Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarına Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kaya, U. Dinç, E. (2007). Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Maddi Duran Varlıkların Değerlenmesi ve Muhasebeleştirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 343-364

- Kızıl A., Kızıl C., Keskin İ., Fidan M. (2013). *Türkiye Finansal ve Muhasebe Raporlama Standartları, Uygulamalar, Yorumlar, Muhasebeleştirme*. (Birinci Baskı). Ankara: Gazi Kitapevi
- Kocamaz, H. (2012). *Uluslararası Muhasebe Standartlarının Maliyet Muhasebesi Uygulaması: Gaziantep Ytong Sanayi A.Ş Ytong Gaz Beton Üretimi*, Yüksek Lisans Tezi, Korkut Ata Üniversitesi, 105-120 Osmaniye.
- İbiş, C. Özkan, S. (2006).Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Genel Bakış. *İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Mali Çözüm Dergisi*, 74 25-43
- Örten, R. Kaval, H. Karapınar, A. (2012) *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumlar*. Ankara: Gazi Kitapevi
- Pamukçu F. (2010). Maddi Duran Varlıklarda Amortisman Uygulamasının Türkiye Muhasebe Standartları ve Türk Vergi Mevzuatı Açısından Karşılaştırılması. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, (32) 75-82
- Pazarçeviren, Y., S. Saltukoğlu, A., Karakaya, G. (2015). Dijital Medya Yatırımlarının TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardına Göre Muhasebeleştirilmesi. *Vergi Sorunları Dergisi* (4) 45-51
- Şavlı, T. (2014). *Uluslararası/Türkiye Finansal Raporlama Standartları*. (Birinci Baskı) Ankara: Yaklaşım Yayıncılık
- Tekin, Y. İ. (2010). Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Örnekler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* (4) 255-267
- Taşkın Y. (2012). Vergi Planlaması Yönetimi Olarak Amortismanların Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Değerlemesi. *Mali Çözüm Dergisi*, Kasım-Aralık 102-110
- Tokay, H. S. Deran, A. (2008). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Değerleme Ölçüleri. *İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Mali Çözüm Dergisi* (90) 15-48
- Tokmak, S. (2015). Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Amortisman Uygulaması. *Yaklaşım Dergisi*, (265) 1-6
- Uluslan, H. (2009). Maliye Bakanlığı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları'na Göre Varlık ve Borçları Değerleme Esasları: Bir Karşılaştırma (II). *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 2009:149-164

İnternet: KGK. Gerçeğe Uygun Değer.
URL:[http://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye Muhasebe Standartları/TMSTFRS2016Seti/TFRS13.pdf](http://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye_Muhasebe_Standartları/TMSTFRS2016Seti/TFRS13.pdf), Son Erişim Tarihi: 21.10.2016

İnternet: KGK. Türkiye Muhasebe Standardı 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar URL: [www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye Muhasebe Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS38.pdf](http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye_Muhasebe_Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS38.pdf). Son Erişim Tarihi: 17.07.2016

İnternet: KGK. Türkiye Muhasebe Standardı 2 Stoklar. URL: [http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye Muhasebe Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS2.pdf](http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye_Muhasebe_Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS2.pdf). Son Erişim Tarihi :10.10.2016.

İnternet: KGK. Türkiye Muhasebe Standardı 16 Maddi Duran Varlıklar. URL: [http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye Muhasebe Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS16.pdf](http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye_Muhasebe_Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS16.pdf). Son Erişim Tarihi: 01.03.2017.

İnternet: KGK. Türkiye Muhasebe Standardı 2 Stoklar. URL: [http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye Muhasebe Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS2.pdf](http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye_Muhasebe_Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS2.pdf). Son Erişim Tarihi: 24.09.2016.

İnternet: KGK. Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve URL: [http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye Muhasebe Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS2.pdf](http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye_Muhasebe_Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS2.pdf). Son Erişim Tarihi: 12.04.2017

İnternet: Menkul Kıymet Değerlemesi. URL: www.mesutyigit.com. Son Erişim Tarihi: 28.09.2016

Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği, Resmi Gazete 13.06.2013-28676

ILBANK
TÜRKİYE'NİN YAPICI GÜCÜ